

Når Jonas blir Støre

En retorisk analyse av Jonas Gahr Støres rolle i den TV-sendte partilederdebatten 14. august 2017.

GEIR CHRISTIAN JOHANNESSEN

VEILEDER

Oddgeir Tveiten

Universitetet i Agder, 2018

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Forord

Det var den våren da mai viste seg fra sitt aller vakreste og varmeste, hvor knopper plutselig sprang ut i rekordfart under en skyfri himmel. I den svalende lufta på lesesalen har jeg fått se dette utfolde seg med små blikk opp fra skjerm og bøker. Men for hver dag med politikernes stemme på repetisjon på øret har faktisk gleden over oppgaven blitt større. Det er et stort privilegium å kunne få fordype seg i det man interesserer seg for, og interessen vokser jo mer man fordyper seg.

Jeg vil takke veileder Oddgeir Tveiten for å inspirere til å forsøke å gripe bredden i politisk kommunikasjon. Din kunnskap og din kapasitet har utfordret meg og drevet meg til å ønske å forstå mer. Takk også til Gunnhild Kvåle og de andre faglærerne på Universitetet i Agder som har gitt mer enn man kan forvente.

En stor takk til mine foreldre som hjulpet med å gjøre dette mulig. Når tida har vært knapp og oppgavene som skulle løses mange, har dere fylt de praktiske hullene og oppmuntret til å ikke gi opp. Takk også til min bror John David for all støtte.

«Det er bedre å være to enn en (...), for om de faller, kan den ene hjelpe den andre opp» (Forkynneren 4:9-10). Jeg hadde ikke kunnet gjennomføre dette studiet eller denne oppgaven uten min kone Marte Marie. Jeg tror du kjenner alle innleggene i debatten like godt som meg.

Til slutt en takk til mine barn Lykke, Lydia Mirakel og Ludvig Emmanuel. Mye i livet kommer som belønning for innsats og evner, men den gaven dere er til meg kan jeg aldri gjøre meg fortjent til.

Geir Christian Johannessen

Kristiansand, mai 2017

Sammendrag

Denne oppgaven er en retorisk analyse av hvilke grep Jonas Gahr Støre tok under den NRK-sendte partilederdebatten 14. august 2017. Arbeiderpartiets partileder hadde i lengre tid blitt anklaget for å være vinglete og utydelig i sin kommunikasjonsstil, men ble i etterkant utropt som debattens vinner i flere store medier. Med en hermeneutisk tilnærming ser oppgaven både på konkrete virkemidler som blir brukt og helheten til Støre i debatten.

Gjennom å bruke teoretiske perspektiver fra politisk kommunikasjon og medialisering undersøker også oppgaven *hvorfor* Støre framstod på den måten han gjorde. Mediets krav til underholdning, personifisering, spissing og tydelige konflikter kommer til uttrykk i debatten. Det er disse trekkene som gjør at oppgavetittelen signaliserer at «Støre» framstår mer som «Jonas» i debatten. Gjennom blant annet personlige eksempler og en folkelig uttrykksform framstår han som personlig og autentisk. Analysen viser at Støre inntok en offensiv og aktiv rolle, spesielt når debatten omhandlet saker partiet søker sakseierskap på. Han er spissformulert i sine mange angrep på regjeringen, og prøver å tegne et bilde av behovet for regjeringsskifte.

Summary – When Støre becomes Jonas

This thesis project is a rhetorical analysis of Jonas Gahr Støre, leader of the Norwegian Labour Party, in the televised party leader debate on 08.14.2017. Støre had been accused of being unclear in his communication style for a long time, but was named the winner of this debate in several major Media. With a hermeneutic approach, the task examines the rhetorical devices Støre used in the debate.

By using theoretical perspectives from political communication and mediation, the project also explores why Støre appeared the way he did. The analysis shows that Støre assumed an active role in the debate, especially when the debate was dealing with matters where the party is seeking issue ownership. He repeatedly attacks the government and the prime minister, framing issues to stress the need for a change of government.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
1. Innledning	6
1.1 <i>Problemstilling</i>	7
1.2 <i>Hvorfor skrive om dette?</i>	8
2. Teori	9
2.1 <i>Politisk kommunikasjon</i>	9
2.1.1 <i>Kampen om saken</i>	11
2.1.2 <i>Framing</i>	12
2.1.3 <i>Forsvar og angrep</i>	14
2.2 <i>Medialisering</i>	16
2.2.1 <i>Politikk på TV</i>	17
2.2.2 <i>Personifisering</i>	18
2.2.3 <i>Kommentarjournalistikk og terningkast</i>	20
2.3 <i>Retorikk</i>	21
2.3.1 <i>Actio(n)</i>	23
2.3.2 <i>Hvordan overbevise?</i>	25
2.4 <i>Rett ord til rett tid</i>	32
2.4.1 <i>Aptum</i>	33
2.4.2 <i>Den retoriske situasjonen</i>	34
2.4.3 <i>Denne retoriske situasjonen – debatten</i>	35
3. Utvalg og metode	39
3.1 <i>Partlederdebatten</i>	39
3.2 <i>Transkripsjon</i>	42
3.3 <i>Hva er tekstanalyse?</i>	43
3.4 <i>Casestudie</i>	46
3.5 <i>Retorisk analyse</i>	47
4. Analyse	48
4.1 <i>Den retoriske situasjonen</i>	48
4.1.1 <i>Valgkampen 2017</i>	48
4.1.2 <i>Jonas Gahr Støre valget 2017</i>	50
4.1.3 <i>Støres retoriske situasjon</i>	52
4.2 <i>Partlederdebatten</i>	54
4.2.1 <i>Skatt</i>	57
4.2.2 <i>Arbeidsledighet og sysselsetting</i>	60
4.2.3 <i>Norske verdier</i>	61
4.3 <i>Jonas i debatten</i>	62
4.3.1 <i>Åpningsinnlegg med alle virkemidler</i>	62
4.3.2 <i>Debattens vinner – av taletid</i>	74

4.3.3 Kongen av avbrytelser.....	79
4.3.4 Jonas i angrep og forsvar.....	85
5. Avslutning.....	95
6. Litteraturliste.....	100
6.1 Andre kilder.....	107
Vedlegg 1: Transkripsjon av partilederdebatten	114

1. Innledning

Jeg har valgt å studere den første partilederdebatte fra valgkampen i forkant av stortingsvalget i 2017 og spesielt se på hva Jonas Gahr Støre gjorde i debatten. Denne NRK-sendte debatten foregikk foran et stort publikum og markerte inngangen på en åpen valgkamp hvor det var knyttet spenning til om man etter fire år med borgerlig styre skulle få et regjeringsskifte.

Statsministerkandidaten for den sosialistiske siden (om man kan bruke et slikt begrep lenger), Jonas Gahr Støre, ble i etterkant utropt av de fleste medier som debattens vinner (NTB, 2017). Dette var den samme mannen som lenge hadde måttet tåle å bære stempel som «tåkefyrsten» og «vinglete» (Eilertsen, 2016). En merkelapp også politiske motstandere inkluderte i sine valgkampstrategier for å sikre at den var i velgernes bevissthet (Glomnes & Kristiansen, 2016). PR-byrået Geelmuyden Kiese kåret ham til «Årets Tåkelur» i 2015. Hans Geelmuyden sa den gang:

«Jeg er overrasket over at han ikke har vunnet den tidligere, han har vært nominert hvert år siden 2013. Vi oppfatter at tåkeprat er farlig for demokratiet, og Gahr Støre snakker som en embetsmann - alltid med forbehold. Til slutt skjønner vi verken hva han eller partiet mener» (Hellum & Nyman, 2016).

Samme dag som debatten skulle holdes, stilte Nettavisen spørsmål ved om Støre ville dukke opp som Tåkefyrsten i debatten (Stephansen, 2017). Men programlederne hadde knapt rukket å sette seg ned for å nyte Kveldsnytt, før et samlet norsk kommentatorfelt fylte spaltene med terningkast over partiledernes innsats, og Støre ble hyllet for sin tydelighet. Ja, så langt unna vaghet og uklarhet var han, at han ble kalt «uhøflig» av valganalytiker Svein Tore Marthinsen, og også måtte tåle kritikk for sine stadige avbrytelser (NTB, 2017; Riekeles, 2017).

I min oppgave skal jeg selvsagt ikke trille terningen på våre partiledere, men jeg skal i første rekke forsøke å spore hva det faktisk er Støre gjør i debatten og å forstå hvorfor han

framstår på denne måten. Kristin Clemet, leder i tankesmien Civita, kommenterer at dersom man skal kåre en vinner, er man overgitt til smak og behag (Clemet, 2017). Likevel er det noe som skjer som gjør at noens innsats blir oppfattet positivt og andres negativt. Nettavisen skriver i sin terningtrillende vurdering av debatten at de bedømmer «hvordan partilederne framstod på TV-skjermen (...) hvor offensive og troverdige de virket – og hvordan de nådde fram til velgerne med budskapet sitt. Innholdet i selve *politikken* (...) er forsøkt holdt utenfor» (Stephansen, 2017).

1.1 Problemstilling

De fleste politiske kommentatorer utropte Støre til debattens vinner. Min problemstilling blir derfor:

Hvilke retoriske grep tok Jonas Gahr Støre under partilederdebatten i Arendal i 2017?

Selv om det er Støre som vil få størst oppmerksomhet i denne oppgaven, vil jeg også trekke fram eksempler fra de andre partilederne. Jeg vil holde meg nær til det som skjer i debatten, men vil også beskrive noe av situasjonen rundt debatten og reaksjonene etterpå. Måten Støre blir hyllet som vinner av debatten sier noe om hva man måles på i en debatt. Kritikken som fulgte kan fortelle om en balansegang for hva som er passende i formatet. Gjennom å studere debatten, vil vi kunne forstå mer om effektiv debattretorikk.

Jeg vil i første rekke ha tre perspektiver for å belyse dette. Det først er politisk kommunikasjon. Målet for alle politiske partier er å gjennomføre sin politikk, få regjeringsmakt og vinne velgere (Karlsen, 2015, s.94). Skal man lykkes med det, kommer man ikke utenom mediene i dagens samfunn. Oddgeir Tveiten, professor i medievitenskap, skriver: «Politisk meningsdannelse er ikke minst et spørsmål om evne til å forstå, forvalte og formidle historier. En slik kompetanse forutsetter retorisk og mediestrategisk forståelse» (Tveiten, 2009, s.13). Når jeg studerer politisk kommunikasjon på TV, kommer vi derfor ikke unna Marshall McLuhans klassiske utsagn om at mediet er budskapet (Johansen, 2002, s.45). TV-debatten legger føringer for hva som er god kommunikasjon innenfor mediet og

sjangeren. Gjennom en *medialisering* av politikken skjer det også en *personifisering* av politikken. Det gjør at jeg i analysen peker på trekk som gjør at «Støre» framstår mer som «Jonas» i debatten.

Det tredje perspektivet jeg skal bruke er retorikk. Hva er god og virkningsfull retorikk, og hvilke virkemidler bruker partilederne for å overbevise velgerne? Her vil både ord og kroppsspråk studeres. Disse tre perspektivene knyttes sammen for å danne det vi kaller den retoriske situasjon. «Alt henger sammen med alt», skal Gro Harlem Brundtland ha sagt, kvinnen Støre fungerte som stabssjef hos i Verdens helseorganisasjon på slutten av 1990-tallet. Slik er disse teoretiske perspektivene nært knyttet sammen i denne oppgaven.

1.2 Hvorfor skrive om dette?

Valgkamp antas å ha stadig større betydning for valgresultatet. Velgere venter lenger med å bestemme seg for parti og skifter oftere partier mellom valg (Karlsen, 2015, s. 207). Det er derfor stor mulighet for å påvirke velgerne under en valgkamp (Karlsen, 2004, 612).

Retorikk-forsker Jens Kjeldsen sier til NRK: «Disse debattene er utrolig viktige, for det er på bakgrunn av slike debatter vi velger våre partier og vår regjering» (Ottosen, 2017). NRK kan berette at 747.000 nordmenn fulgte denne debatten direkte (Staude, 2017).

Retorisk analyse er ikke opptatt av å måle effekten av ytringer, men å forstå hvordan politisk retorikk fungerer (Kjeldsen, 2015, s.80). For Støre ble denne personlige triumfen i debatten og de mange positive tilbakemeldingene derimot overskygget dagen etter av meningsmålinger som indikerte at partiet hans slet med å vinne velgerne (Sand & Grafsrønningen, 2017). Nå hadde målingen selvsagt blitt utført i forkant av debatten, men til slutt endte Arbeiderpartiet omtrent der denne målingen lå. En vunnet debatt er ikke et vunnet valg, men denne oppgaven finner sin legitimitet i den viktige funksjonen disse debattene har.

2. Teori

Partilederdebatten er en politisk diskusjon i en valgkamp mellom politikere, ledet av journalister, foran et levende publikum med en henvendelse mot TV-seerne. Man må se på hvordan disse elementene virker sammen for å kunne forstå hvordan partilederne angriper situasjonen. For å få bedre grep om hvorfor debatten arter seg på denne måten skal jeg derfor gå inn på de teoretiske perspektivene på politisk kommunikasjon, medialisering, retorikk og beskrive hvordan disse elementene smelter sammen for å danne den retoriske situasjonen.

2.1. Politisk kommunikasjon

Politikk handler om «fordeling av knappe goder og uønskede byrder, prioriteringer og verdier, samt valg av mål og virkemidler» (Ihlen, Skogerbø og Allern, 2015, s.11). Politisk kommunikasjon handler derfor om offentlig diskusjon om dette. Det innebærer utvekslingen av symboler og budskap, målrettet kommunikasjon om politikk, og en vedvarende relasjon mellom politiske institusjoner og aktører, medieinstitusjoner og velgerne (ibid.).

Mediesosiolog Brian McNair skriver at politisk kommunikasjon er intensjonell kommunikasjon om politikk av politikere, mot politikere og om politikk gjennom medier (McNair, 2007, s.4). Enkelt sagt er de tre sentrale aktørene politikere, mediene og velgerne.

Studier av politisk kommunikasjon kan derfor innta ulike perspektiver. Det er spesiell interesse knyttet til dynamikken mellom politikk og medier (Ihlen et al., 2015, s.14). Det er også der denne oppgaven finner sin plass. Partilederdebatten er en arena for å debattere politiske saker, men også en arena for å nå velgere i en valgkamp. Siden jeg ser på partiledernes opptreden i debatten, vil hovedvekten av de teoretiske perspektivene knyttes til kommunikasjon fra partienes perspektiv i samspill med rammene mediet setter. Hvilken effekt dette har på velgerne vil være utenfor oppgavens omfang, men jeg vil nevne kort noe av hva forskningen sier om dette.

Målet for alle politiske partier er å gjennomføre sin politikk, få regjeringsmakt og vinne velgere (Karlsen, 2015, s.94). For partiene er kommunikasjon et virkemiddel man bruker for å oppnå disse målene. Kommunikasjon er spesielt sentralt når de kjemper om å vinne valg, og i valgkampen er derfor kommunikasjonsbehovet størst (ibid.). Samtidig er politisk kommunikasjon mer enn et virkemiddel. Heraldstveit og Bjørge (1992, s.14) skriver at politisk påvirkning bare kan skje gjennom kommunikasjon, da politikk handler om meningsdannelse.

McNair (2007) omtaler to hovedkategorier for å nå velgerne, nemlig reklame og PR. Han ser spesielt på amerikansk valgkamp, hvor TV-sendte reklamer omtales som den viktigste måten å nå ut til velgerne (McNair, 2007, s.87). Slik reklame er som kjent forbudt i Norge, men partiene benytter seg av andre medier, for eksempel reklamefilmer på internett eller reklameplakater. Denne oppgaven tar ikke for seg slik politisk kommunikasjon, men følger det andre hovedsporet for partienes kommunikasjon. Politisk reklame har også det negative aspektet knyttet til seg at folk opplever det som nettopp reklame eller propaganda (McNair, 2007, s.116).

Politisk PR handler om å nå ut med politiske budskap gjennom medieomtale (ibid.). Politisk PR har en sammensatt verktøypakke med blant annet iscenesatte hendelser hvor man inviterer mediene til å komme for å oppnå omtale. Intervjuer på TV gjennom nyhetssendinger, talkshows eller politiske debatter har en annen følelse av spontanitet og autensitet, og oppleves derfor mindre fabrikkerte og mer troverdige enn politiske taler eller reklame (McNair, 2007, s.117). Ulempen er åpenbart at man ikke har kontroll over hvordan framstillingen blir, og kan bli avslørt dersom man blir presset ut på gyngende grunn (ibid.).

For å håndtere og kontrollere kommunikasjon gjennom mediene, ansetter derfor partiene flere folk for å hjelpe dem. Mange av dem som rekrutteres har bakgrunn som journalister, og hentes inn fordi de kjenner medienes mekanismer (Tveiten, 2009, s.52). Det er en økende strategisk bevissthet til kommunikasjon hos partiene på bakgrunn av slike

kommunikasjonsrådgivere og spin-doktorer (Kjeldsen, 2015, s.86). Disse jobber blant annet med å utvikle valgkampstrategier for å kapre flest mulig velgere. Man kan snakke om en profesjonalisering av partienes kommunikasjon, hvor man tilpasser seg medienes premisser og medielogikken (Karlsen, 2015, s.96).

2.1.1 Kampen om saken

For partiene er målet for kommunikasjonen å nå ut til velgerne med sine viktige saker på en overbevisende måte. Mens man for eksempel på 1960-tallet hadde et partipressesystem hvor man kunne bringe budskapene sine ut på en kontrollert måte, har medienes fristilling fra partiene gjort at partiene har mistet styringen på kontakten med velgerne (Aardal, Krogstad, Narud & Waldahl, 2004, s.19). Politikerne må derfor evne å få løftet fram sin politikk gjennom medier hvor mange andre kjemper om oppmerksomheten. Det endrer dynamikken i hvordan man må tenke om politisk kommunikasjon.

En konsekvens er at partiene i større grad enn tidligere vektlegger formidling av enkeltsaker enn partienes helhetlige politikk, og disse plukkes ut for å tilpasses de velgergruppene de ønsker å nå (Karlsen, 2015, s.102). Tanken er at velgerne stemmer på partiet som er best på det området som er viktig for dem (ibid.) Partiene ønsker å få eierskap over et spesielt saksfelt hvor velgerne mener partiet er best til å håndtere saksområdet (ibid.). Vi sier at partiet har troverdighet på området, og det må bygges over tid.

Gjennom sosiale medier og direkte målrettet kommunikasjon kan man i dag også finsikte budskap mot grupper som er opptatt av ulike saksfelt. Denne utviklingen så vi tatt til nye nivå under den amerikanske valgkampen i 2016 hvor skreddersydde budskap basert på big data ble formidlet gjennom sosiale medier (Grassegger & Krogerud, 2017).

Når det er valgkamp, er det derfor en åpenbar strategi å forsøke å få disse sakene på agendaen. Hvilke saker som det er størst oppmerksomhet rundt under valgkampen, synes å ha en påvirkning på velgere uten sterke synspunkter, og hvilke saker som er på dagsorden i mediene preger hva folk mener er viktige saker (Harris, 2001, s.46). Partienes strategier

jobber spesielt for å dominere agendaen i valgkampen på TV (ibid.). Sakene må kunne kommuniseres mot velgerne, og samtidig stå i kontrast til konkurrerende partier (Valen & Narud, 2004, s.59). I en debatt vil partiene forsøke å få ordskiftet til å dreie rundt deres sterke saker. I praksis kjenner vi igjen strategien ved at saken politikerne ønsker å få fram blir gjentatt, nesten uavhengig av hvilket spørsmål som blir stilt (Aardal et al., 2004, s.13).

Selv om sakseierskap bygges over tid, vil det spesielt i et flerpartisystem være kamp om både å få opp saker på dagsorden og eierskapet på et saksfelt (Karlsen, 2015, s.103). Målt opp mot en ambisjon om at saken skal skape trygghet og entusiasme hos velgerne, er det derimot ikke vilkårlig hvilke saksfelt man bør ta eierskap over. Sakene bør oppleves som viktige spesielt for partiets kjernevelgere, men må også kunne vekke medienes interesse (Valen & Narud, 2004, s.61). Samtidig er det viktig for velgerne at partiene viser en bredde i saker de har eierskap på (ibid.). Senterpartiet gjorde i 1993 et svært godt valg etter å ha stått i spissen for EU-motstanden i forkant av folkeavstemningen i 1994, men fire år senere forlot velgerne dem da saken ikke var like relevant (Aardal et al., 2004, s.23). Partiene må altså ha eierskap over saker som er viktige for folk i tida.

I tillegg til det langsiktige sakseierskapet som bygges over tid, må man klare å vinne fram i de kortsiktige og dagsaktuelle temaene i en valgkamp. Selv om valgkampen har et begrenset omfang i tid, vil det i en løpende dekning være viktig med en ny og interessant vinkling. Hvis Støre i en valgkamp besøker Sørlandet, blir det journalistens oppgave å ikke bare gjengi en valgkampsak som er ytret utallige ganger før, man må enten finne en lokal eller en annen interessevekkende vinkling. Denne dynamikken i mediene kjenner også politikerne godt, og vil med strategisk bevissthet kunne servere gode vinklinger til journalister på utkikk etter en sak.

2.1.2 Framing

Framing kalles gjerne på godt norsk journalistspråk vinkling, og på fagspråket tolkningsrammer (Østlyngen & Øvrebø, 2000, s.93, Aardal et al., 2004, s.21). Robert Entman, ledende professor innen politisk kommunikasjon og media, definerer framing som: «the

process of culling a few elements of perceived reality and assembling a narrative that highlights connections among them to promote a particular interpretation» (Entman, 2007, s.164). I sin fulle utstrekning handler en vinkling om å definere problemet, en analyse av årsakssammenhengen, en moralsk vurdering og å løfte fram en løsning (ibid.).

Fra det vitenskapsfilosofiske feltet kjenner vi til at vi ikke kan speile en objektiv virkelighet, men at virkelighetsbilder bæres gjennom språket vi bruker for å omtale fenomener. Fra den praktiske journalistikken kjenner vi at en sak uten en god vinkling er en dårlig sak, eller ofte ikke en sak i det hele tatt. Framing handler om utvelgelse av elementer fra virkeligheten og å framheve disse i en tekst (Hjarvard, 2015, s.105). Her ligger også mye av diskusjonen om medienes makt (Waldahl & Beyer, 2015, s.42). Det handler om hvilke aspekter ved en sak man trekker fram, utvalg av kilder og hvor disse slipper til, årsaksforklaring og hvilke konsekvenser saken får (ibid.).

Framing knytter seg innledningsvis til kampen om å sette en agenda, nemlig å definere problemer som krever oppmerksomhet (Entman, 2007, s.164). Når man beskriver årsakene til problemet innebærer det også å fordele ansvaret for problemet. Det betyr for det første å tilskrive noen skyld for problemet og for det andre hvem som har ansvar for å håndtere problemet (Iyengar, 1996, s.60). I politiske kampanjer handler mye om å definere hvorfor problemer oppstår og hvordan man skal løse det (ibid.).

Disse tolkningssystemene kan knyttes mot ideologi og systemforståelse. Når det gjelder spørsmål som årsaker til fattigdom, vil det være grunnleggende ideologiske skillelinjer på individ- og systemforklaringer. Statsviter Shanto Iyengar mener derimot at TV-mediet har ført til en mer episodisk nyhetsramme, hvor problemene blir forklart løsrevet fra slike systemforklaringer og heller blir fortolket som at de har individuelle årsaker (Aardal et al, 2004, s.21). Økningen i bruk av episodiske rammer på TV henger sammen med at systemforklaringer i liten grad lar seg konkretisere, personifisere og ikke gir like gode bilder (Iyengar, 1996, s.62).

Hvilken framing en sak får vil også kunne prege hvordan folk oppfatter et saksforhold. Entman har påvist hvordan nyhetsmedier og politisk elite ofte framstiller samme vinkling på en sak, og at dette kan hindre borgerne å få nødvendig forståelse av fordeler og ulemper ved saken (Hjarvard, 2015, s.107 ff.). I norsk politikk kan man spore en kamp om framing i saker hvor noen vil prøve å ramme inn vedtak som «modernisering» og «effektivisering», mens andre vil heve stemmen for «sentralisering» og «kostnadskutt».

2.1.3 Forsvar og angrep

Hvilken tilnærming et parti har til en valgkamp vil avhenge av hvilken posisjon partiet har. Et klart skille går mellom partier som har tilbrakt de foregående årene i posisjon eller opposisjon. Partiene som har vært i regjering inntar gjerne en ansvarlighetsrolle, mens opposisjonen inntar en utfordrerrolle (Jamtøy & Hagen, 2007, s.154). Regjeringspartiene vil lettere kunne ta eierskap og få troverdighet på saker hvor de har gjennomført tiltak (Jenssen, 2007, s.26). Valgkamper verserer gjerne om hva den sittende regjering har gjort, hvor regjeringspartiene vil skryte og forsvare, mens opposisjonen vil svartmale situasjonen (Jenssen, 2007, s.25).

Man bruker gjerne begrepet regjeringsslitasje for å beskrive trenden hvor partier som har sittet i regjering gjerne mister stemmer ved påfølgende valg (Valen & Narud, 2004, s.60). Velgerne belønner og straffer gjerne politikere ut fra spesielt hvordan det går med økonomien, og for sittende regjering vil det være i deres interesse å knytte fremgang til egen politikk mens man skyver fra seg ansvaret for negative hendelser (Iyengar, 1996, s.60).

«Politikk dreier seg i stor grad om å fordele skyld og ære, fortrinnsvis skyld til andre og ære til en selv» (Krogstad, 2004, s.85). En taktikk i politisk kommunikasjon er negative angrep på politiske motstandere, og i blant annet politisk markedsføring er det ansett som enklere enn å bygge opp egne saker (Harris, 2001, s.37). Med en slik offensiv strategi ønsker man å skape frykt og kvele entusiasme knyttet til motstandernes parti (Jenssen, 2007, s.33). I en analyse av bruken av *selvhevdelse* og *angrep* i den norske valgkampen i 2001, fant sosiolog Anne

Krogstad at politikerne i større grad brukte angrep enn selvhevdelse som taktikk (Krogstad, 2006, s.59).

I debatter vil sittende statsminister kunne være en skyteskive for opposisjonen (Krogstad, 2004, s.96). Angrepene kan være rettet mot sak, parti og person (Krogstad, 2004, s.94). Personangrep retter seg gjerne mot motstandernes troverdighet, eller mot at de er utydelige (ibid.). Det er omdiskutert om slike angrep vinner velgere, eller om man risikerer å miste stemmer (ibid.). I et flerpartisystem som i Norge er man i stor grad avhengig av samarbeid med andre partier, og det dannes som regel koalisjonsregjeringer. Det ligger derfor en strategisk vurdering i hvordan å forholde seg til partier man må samarbeide med. Velgere beveger seg gjerne mellom partier som står hverandre nær, og det kan derfor være lurt å være forsiktig med angrep mot disse partiene (Valen & Narud, 2004, s.71).

For at et angrep skal være skadelig for en persons omdømme eller troverdighet, må den som blir angrepet for det første bli holdt ansvarlig for en handling, og for det andre må denne handlingen bli ansett som støtende (Benoit, 1997, s.178). Det finnes flere måter å møte slik kritikk på, hvor det strekker seg fra full avvisning av anklagene til full innrømmelse og unnskyldning. Hvis man innrømmer handlingene, kan man forsøke å vanne ut graden av ansvar eller prøve å redusere hvor støtende handlingen oppleves (ibid.). Eksempler på hvordan å begrense ansvaret er ved å skylde på at det ble gjort med gode intensjoner, eller at det var et uhell. For redusere hvor støtende handlingen oppleves, kan man for eksempel angripe anklageren, søke å dysse ned alvorret i saken, eller framheve gode sider ved seg selv (ibid.).

I en valgkamp vil også meningsmålinger kunne prege strategiske valg partiet tar. Dersom man, som Arbeiderpartiet i 2017, får dårlige tilbakemeldinger, vil det kunne føre til at man må anlegge en mer offensiv taktikk for å nå sine potensielle velgere. Partilederne har gjerne en kommunikasjonsstil som skal gjenspeile noe av partiets ideologiske eller verdimeslige grunnlag. Et parti som KrF vil neppe lykkes dersom partilederen hadde prøvd å sable ned politiske motstandere i alle dueller på grunn av at de ønsker å løfte fram sitt kristne

verdigrunnlag (Krogstad, 2004, s.98 ff.) Rødt har derimot en friere rolle også i kraft av sin marginale posisjon, og kan framstå som rebelske outsiders (ibid.). Frp har for eksempel måttet håndtere overgangen fra outsider til styringsparti de siste valgkampene.

2.2 Medialisering

Grunnleggende for en forståelse av *hvorfor* en ytring er som den er, er å forstå hvilken kontekst den er ytret innenfor. Mediet vil være en svært viktig faktor for å forstå debatten vi ser på. Denne oppgaven finner også sin plass i grensen mellom rammene mediet setter og hvordan politikerne lykkes retorisk innenfor disse rammene.

Politisk kommunikasjon når først og fremst sitt store publikum gjennom medier, og vi sier derfor at den er mediert (Ihlen et al., 2015, s.12). Tveiten definerer medialisering som «en prosess eller en tilstand der sentrale samfunnsprosesser blir preget av medier på en grunnleggende måte fordi de utfolder seg i en mediekontekst» (Tveiten, 2009, s.14).

Samtidig forteller den norske makt- og demokratiutredningen som ble avsluttet i 2003 at «En redigert offentlighet krever at politikere og andre aktører tilpasser seg en journalistisk form og utnytter medienes særtrekk når de søker innflytelse» (NOU 2003:19, s.48). Moderne politikk er mediert i den form at den utspilles i og via mediene (Strömbäck, 2004).

Medialisering av politikken innebærer også en forskyvning av maktforholdet fra politikken og til medias favør (Jenssen, 2007, s.9). Mediene har også en mer aktiv rolle i politikken ved å blant annet sette dagsorden (ibid.).

Dette endrer selve måten politikken utspilles på, hvor blant annet politikere blir viktigere enn partiet, ved at historier som er knyttet til personene gir bedre fortellinger enn politikken (Eide, 1991, s.22-23). Dermed tilpasser politikere seg til betingelsene mediene stiller, og spillet, makten og taktikken settes i sentrum (Eide, 1991, s.27). Både internasjonal og norsk forskning viser nettopp at dette spillet om regjeringsmakt får større oppmerksomhet enn de politiske sakene (Aalberg & Brekken, 2007, s.180).

2.2.1 Politikk på TV

Norske velgere anser TV-mediet som den viktigste arenaen for den politiske valgkampen (Waldahl og Aardal, 2004, s.273). Selv om bildet kan ha endret seg med sosiale mediers inntog og en stadig større tilgang til nettaviser, mener også partienes egne valgkampstrategier at TV er den viktigste kanalen i valgkampen (Karlsen, 2015, s.101).

Fjernsynet har den egenskapen at politikerne kommer tett på oss. Stortinget nektet i første omgang fjernsynsoverføring fordi man fryktet mediet ville endre de politiske prosessene, «med god grunn, skulle det vise seg», ifølge retorikk-forsker Anders Johansen (Johansen, 2002, s.20). Fortsatt er politisk reklame på TV forbudt med begrunnelse i makten i det visuelle mediet (Kjeldsen, 2015, s.86).

Når mediet preger budskapet, må man se på hva som er mediets iboende natur. Med unntak av det særnorske sakte-TV-konseptet, er mediet preget av høyt tempo. Det er lite rom for lange logiske resonnementer, utdyping og nyanseringer (Jenssen, 2007, s.29). Da er det nyttig å bruke retorikk og begreper som har en umiddelbar appell og klang hos seerne, som for eksempel «reverseringsparti», «usosiale skatteletter» og «vinglete».

Et annet element er at TV som format i stor grad handler om seeropplutning og underholdning. Selv om NRK og TV2 ønsker å ivareta et ideal som public service hvor man skal informere og opplyse, lever de også i konkurranse om seerne og ønsker å underholde (Jamtøy & Hagen, 2007, s.148). Elementer man bruker for å øke underholdningsverdien er sensasjonalisme, dramatiske konflikter, høyt tempo, færre abstraksjoner og sterkere personifisering av politikken (ibid.). Her legges mye av rammene gjennom TV-produksjonen og programledernes evne til å skape et underholdende driv i debatten.

Tematisk er vektleggingen av det politiske spillet og maktkamp forstått som mer spennende og underholdende enn saksargumenter (Aalberg & Brekken, 2007, s.180). Dette er derfor dominerende i spesielt valgkampdekningen. En annen måte TV-formatet gjør politikk underholdende på er ved å knytte det til det personlige og private (Jamtøy & Hagen, 2007, s.148). Politikerne må framstå på en måte som er «selskapeleg, oppriktig, begivenhetsrik,

autentisk og hverdagslig» (ibid.). Språkforsker Jan Svennevig mener man likevel ikke må bevege seg over i determinisme i form av at mediet er totalt bestemmende for hvordan språkbruken blir, men poengterer at TV inviterer til en spesifikk språkbruk som man også kan bryte med (Svennevig, 1995, s.46).

2.2.2 Personifisering

Franklin D. Roosevelt var president i USA fra 1933 til 1945, og var bundet til rullestol, George Washington hadde falske tenner og Thomas Jefferson hadde taleproblemer. Alt uten at den jevne borger kjente til noe av dette (Meyrowitz, 2006, s.374). En helt utenkelig situasjon i dag. Et av de mest sentrale trekkene ved medialisering av politikken er at det er et sterkere personfokus. For hundre år siden bestod den offentlige debatten i stor grad av saksinnlegg som ikke var knyttet til personer (Svennevig, 1995, s.18). Politisk kommunikasjon har endret seg tematisk ved at det i dag handler mer om partiledere og kjendispolitikere (Karlsen, 2015, s.96).

TV har vært hoveddrivkraften bak en mer personifisert politikk (Harris, 2001, s.46). En av grunnene til dette er at audiovisuelle medier knytter budskapet mer direkte til personen som ytrer dem (Jamtøy & Hagen, 2007, s.150). Ved at man kommer så tett på at man kan vurdere den minste mimikken, blir slike kjendispolitikere mer levende personer enn et navn i en avis vil være. I praksis ser man også en vridning hvor man blant annet ofte omtaler selv statsministeren med fornavn, og Høyre brukte slagordet «Erna er stjerna» under valgkampen.

Sosiolog Gudmund Hernes beskrev denne medievridningen ved at man tilpasset seg mediene gjennom spissing, forenkling, polarisering, intensivering, konkretisering og personifisering (Jenssen, 2007, s.10). Dette er grep mediene tar for å fange publikum i et samfunn med overskudd på informasjon (Aalberg & Jenssen, 2004, s.355). Dramatiske, konfliktfylte og personsentrerte historier er mer «klikkvennlige» enn saksorienterte nyheter (Allern, 2015, s.205). På den måten blir velgernes relasjon til de politiske kandidatene viktigere enn de ideologiske båndene til partiene (Harris, 2001, s.42). De politiske

skillelinjene mellom partiene blir mindre tydelige og partiene blir svekket av at politikerne står i sentrum for oppmerksomheten (Karlsen, 2015, s.96).

For partiene blir det derfor viktig å trene opp sine politiske ledere til å gjøre en god figur i mediene (Aardal et al., 2004, s.17). Man ønsker å bygge opp og presentere lederne på en spesiell måte, og promoterer heller partiledernes image framfor å løfte fram saker og det politiske manifestet (Harris, 2001, s.38-43). Noen ser på årsaken til utviklingen også i det at partiene ideologisk blir likere og at velgerne derfor i større grad ser skiller mellom hvilke politiske ledere de opplever som troverdige (McNair, 2007, s.131).

Det er ikke bare viktig *hva* politikerne sier og *gjør*, men *hvordan* de sier og *gjør* det (ibid.). De viktigste aspektene ved en kandidats image er omdømme, troverdighet og at man er tillitsvekkende, mens utseende, kroppsspråk og hvordan de kler seg spiller en mindre rolle (Harris, 2001, s.38-43). Mediene og de politiske partiene vinner begge på å bygge opp slike profiler, partiene ved å kapre velgere og mediene med flere lesere og seere (Jenssen, 2007, s.29). Dette har ført til at man vurderer politikere i mindre grad ut fra politisk kompetanse og mer ut fra personlighetstrekk (Karlsen, 2015, s.97). På mange måter handler det ikke om hvem politikerne *er*, men hvordan de *framstår*. Frp's mangeårige partileder Carl I. Hagen beskriver i en dokumentar før en viktig opptreden på Dagsrevyen sin bevissthet om hvordan han skal framstå, og sier at «alle ledende politikere er jo skuespillere» (NRK, 2018). Han framholder at det er viktig å være smilende og ikke sint, men hvis man blir sint «må det være et berettiget sinne som seerne forstår og for så vidt støtter» (ibid.).

Denne bevisstheten rundt betydningen av hvordan man framstiller seg selv har ført til at det er en av kommunikasjonsrådgivernes oppgaver å bearbeide politikernes image. Margaret Thatcher fikk blant annet hjelp av kommunikasjonsrådgiver Gordon Reece til å bearbeide sin framtoning, stemmeleie og utseende for å gjøre seg meg appellerende til potensielle velgere (McNair, 2007, s.131). Hvordan politikerne kler seg og hvilken stil de anlegger kan signalisere ulike egenskaper som for eksempel lederskap og trygghet eller lidenskap og tøffhet (ibid.)

Forskningen er delt på om partilederne direkte påvirker valgresultatet. I en studie som undersøkte om norske partiledere hadde effekt på valgresultatet, fant man en sammenheng mellom partiledernes og partienes popularitet (Karlsen, 2015, s.98).

2.2.3 Kommentarjournalistikk og terningkast

I valgkampen jobbes det overtid hos de politiske kommentatorene. Mediene rapporterer ikke bare fra politiske hendelser, men har en stadig viktigere rolle i å analysere og fortolke politiske stridsspørsmål og prosesser (Aardal et al., 2004, s.17). Spesielt de siste tiårene har kommentarjournalistikken vokst fram som en stadig viktigere sjanger (Rogstad, 2015, s. 105). På mange måter er det en synliggjøring av medialiseringen av politikken, og kommentar- og terningkastjournalistikk har blitt uløselig knyttet til spesielt valgkampdebattene.

En undersjanger av kommentarjournalistikken er terningkastvurderinger av partiledernes innsats under debatter. VG begynte å gi terningkast til politikere på midten av 1980-tallet (Krogstad, 2004, s.208), og i dag er det en naturlig del av den politiske dekningen til fleste store mediehus. Terningkastjournalistikken er «en spissformulert sjanger som befinner seg i skjæringspunktet mellom anmeldelse og rangering, og mellom kommentar og underholdning» (Rogstad, 2015, s.108). Sjangeren preges av dramatiske, provoserende og underholdende kommentarer (Rogstad, 2015, s.109).

I Norge viste en undersøkelse at har folk størst tillit til de politiske kommentatorene i NRK (Fredø & Løvhaug, 2018). Politisk kommentator Magnus Takvam sa i den anledning: «Vi har et mål om å forklare, og ikke å mene personlig. Det betyr å fremstille ting så pedagogisk som mulig, analysere ut fra aktørenes ståsted og ikke mene så mye» (ibid.). Det er likevel visse trekk politikerne vurderes etter i debatter. I Krogstads gjennomgang av de politiske kommentatorenes vurderinger av partilederne i valgkampen i 2001, fant hun at blant de mest positive trekkene i vurderingen var tydelighet, klarhet og å være konkret, sympatisk og offensiv. Som motsetning var begrepene defensiv og utydelig brukt mest i negative karakteristikk (Krogstad, 2004, s.215).

Et spørsmål som er verdt å stille, er at dersom kommentarer tar stadig større plass, men samtidig ikke skal veie politikken, vil det skyve fokus mer over på politisk spill og strategi og dermed bort fra det politikken skal handle om? Det mente i hvert fall Audun Lysbakken (SV) og Torbjørn Røe Isaksen (H) i en felles kritikk av kommentariatet (Rogstad, 2015, s.110). Kritikere som retorikk-forsker Christian Kock mener det forsterker personifiseringen av politikken. Han mener kommentarene bygger på antakelser om at politiske ytringer styres av strategiske valg, og at folk stemmer på politikerne med de kommunikasjonsferdighetene (ibid.).

Det er et åpent spørsmål om terningkastvurderinger og politiske kommentarer direkte preger politikernes strategier og i dette tilfellet tilnærming til partilederdebatter spesielt. Men det er klart at den utstrakte bruken av kommentatorer for å vurdere disse debattene er med på å legge premissene for *den retoriske situasjonen*, som jeg vil komme tilbake til i kapittel 2.4.

2.3 Retorikk

Retorikk og politikk er uløselig knyttet sammen, og politisk kommunikasjon er det retorikken har forsket mest på (Kjeldsen, 2015, s.81). Det er en lang tradisjon innen retorikken for å studere politiske valgkamper, og den politiske fjernsynsdebatten har vært studert både internasjonalt og i Norge (Kjeldsen, 2015, s.83). Faget retorikk har røtter tilbake til antikken, og har opphavsmenn som Aristoteles og Cicero. Det er den eldste av de humanvitenskapelige disipliner (Johansen, 2002, s.29). Likevel er den fortsatt så aktuell at valgkampen i 2017 ble sagt å i stor grad dreie seg om spørsmål om retorikk. Betydning kritikerne i denne sammenhengen tillegger begrepet retorikk er nok av en mer ladet karakter enn det begrepet fagtradisjonen har, og som jeg legger til grunn i oppgaven.

«Som praksis er retorikk kunsten å påvirke og overbevise. Som fag og teori er retorikk studiet av hvordan vi mennesker utøver denne kunsten» (Kjeldsen, 2015, s.77). Aristoteles skriver selv i *Retorikk* at retorikken er «evnen til i enhver sak å se hvilke muligheter vi har til å

overtale» (Aristoteles, 2006, s.27). Mens man også kan overtale ved vold og annen maktbruk, handler retorikken om å overbevise med ord (Andersen, 1995, s.15). Retorikk handler om å legge fram et budskap på en måte slik at det som sies og det som foreslås oppleves naturlig og selvinnsynende (Heraldstveit & Bjørge, 1992, s.12). Kjeldsen oppsummerer retorikken som «*hensiktsbestemt og virkningsfull kommunikasjon*» (Kjeldsen, 2009, s.25). Retorikk handler altså om å kunne presentere en sak på en måte at det vekker tillit og har overbevisningskraft.

Retorikken skiller gjerne mellom snever og bred persuasio. Persuasio kan ikke direkte oversettes til «overtalelse», men betyr «å overbevise» (Fafner, 1997, s.11). Det er altså ikke snakk om manipulasjon, men om å legge en sak fram på en måte som gjør at den som lytter kan få en forståelse for saken og forhåpentligvis slutte seg til det synet man ønsker å fremme. Snever persuasio handler om ytringer som har til hensikt å overbevise i situasjoner hvor det er uenighet om et emne (Kjeldsen, 2009, s.18-19). Retorikkens arena er altså ikke den samme som logikken hvor det er snakk om å bevise noe, men det handler om områder hvor det går an å ha ulike syn på saken (Fafner, 1997, s.11). Retorikken har en grunnleggende forståelse av at språk er «interessebestemt handling» (Kock, 2003, s.17).

Bred persuasio inkluderer også ytringer som ikke er intensjonelle eller søker å påvirke, men som likevel har en påvirkningskraft (Kjeldsen, 2009, s.20). Ved en slik definisjon kan man gripe det retoriske i multimediale tekster, og kan blant annet si noe om hvordan bildeutsnitt og klipping av en debatt kan påvirke opplevelsen. Med en forståelse for bred persuasio har retorikken fått en interesse for multimodale og fragmenterte kommunikasjonssituasjoner som politisk stil og fotografi (Kjeldsen, 2015, s.82).

Retorikk blir gjerne kritisert som en evne som bare handler om å vise fram talekunst for at taleren skal kunne skinne og fortrylle (Prelli, 2006, s.3). Vi kjenner igjen det folkelige uttrykket «det er bare retorikk», altså tomme ord. Aristoteles mente selv at retorikken ikke var god eller ond, men et nøytralt verktøy (Kjeldsen, 2015, s.77). Retorikk kan både samle og splitte, og god og ikke minst effektiv retorikk kan ta svært ulike former. Da kommer vi også

til kjernen av hvordan retorikken og politisk kommunikasjon er uløselig knyttet sammen. For skal man kunne samle og overbevise kommer man ingen vei uten å bruke retorikkens verktøy, bevisst eller ubevisst.

2.3.1 Actio(n)

Når flomlysene står på, publikum klapper og ordet blir gitt til debattantene, står man overfor en presset situasjon hvor sekundene er knappe og kampen om å nå ut med det vinnende budskapet stort. Jeg studerer her hvordan retorikken i selve framføringen fungerer. Den romerske retoriske tradisjonen delte inn i fem arbeidsfaser. *Inventio* hvor taleren finner ideer og argumenter, *dispositio*, hvor man setter opp stoffet på en god måte, *elocutio* hvor man jobber med det språklige uttrykket, *memoria*, hvor man øver inn talen og *actio*, hvor man fremfører talen (Kjeldsen, 2009, s.37-38). Selv om jeg studerer en debatt og ikke en tale, vil de samme elementene være tilstede og begrepene peke på viktige deler av hva som gir virkningsfull retorikk. Jeg studerer framføringen, men vil også kunne si noe om både argumentene og det språklige uttrykket.

Antikkens retorikk handler i stor grad om talen, og man delte inn i fire faser som retoren måtte mestre for å lykkes. Disse bearbeider og organiserer taleren under *dispositio*. Man har en innledning hvor man skaper kontakt og tillit (*exordium*), man legger fram saken (*narratio*), man argumenterer for saken (*argumentatio*) og til slutt en gir man en følelsesladet appell (*peroratio*) (Kjeldsen, 2009, s.27). Debatten har ikke de samme rammene som en tale, men det vil likevel være mulig å tenke at man for eksempel bør tenke på første innlegg som en innledning, som skal gjøre tilhørerne «velvillige, oppmerksomme og lærevillige» (Andersen, 1995, s.47). Debatten krever uansett komprimering av disse elementene, og da kan man kanskje følge Aristoteles råd om at innledningen kan sløyfes om saken allerede er klar og publikum er engasjert (*ibid.*).

I en muntlig framføring må man studere mer enn ord og argumenter. Det er en tradisjon som sporer tilbake til retorikkens opphavsmenn. «For dem var stemmebruken og kroppsføringen like avgjørende som komposisjonen og talefigurene» (Johansen, 2002, s.29).

Med begrepet bred persuasio vil også fremtoning være avgjørende. Dette er også i interessefeltet for politisk kommunikasjon hvor bekledning, sminke, frisyre og liknende blir sett på som deler av et politisk image (McNair, 2007, s.4), og vil på mange måter være en del av budskapet man selger til seerne. Jeg vil samtidig følge språk- og medieviter Martin Engebretsens vurdering på at selv om både klær og kroppsspråk kommuniserer mening, er det større muligheter for nyansering i ordvalg og stemmebruk, og vil derfor vekke det tyngre enn stil (Engebretsen, 2007, s.17).

En muntlig framføring skiller seg fra det skrevne ord ved at det bærer med seg karaktertrekk ved talerens stemmekvalitet og stemmebruk. Det handler om rytme, betoning, stemmeleie, artikulasjon osv. (Kjeldsen, 2015, s.187). Dette gjør blant annet at lytteren knyttes mer direkte til mennesket som taler enn ved skriftspråket, og man kan ikke skille språket og sansingen (ibid.). Gjennom TV-skjermen vil små nyanser i stemmebruk og for eksempel ansiktsuttrykk bli synlige (Kjeldsen, 2015, s.188). Tidlig i TV-politikkens historie ble det klart at mediet kledde en minimalistisk stil i kontrast til for eksempel folketalerne på begynnelsen av 1900-tallet. President Nixons kampanjerådgivere sa i 1968 «TV-politikerer kan ikke holde tale; han må framstå i en intim samtale» (Eide, 1991, s.93). Store fakter og sterk stemmebruk vil kunne virke voldsom gjennom TV-skjermen. Samtidig vil seeren kunne lese inn betydning i små detaljer som små trekk i munnviken eller øyne som svulmer opp med tårer (Johansen, 2002, s.17).

Hva som er effektiv politisk kommunikasjon er kulturelt betinget. I Norge er det en skepsis mot voldsom og blomstrende retorikk, og man har en forkjærlighet for den naturlige og autentiske retorikken (Kjeldsen 2015, s.86). Norske politikere ønsker å framstå jordnære og pragmatiske (Jenssen, 2007, s.27). Dette kommer også til uttrykk i framføringen.

Et annet trekk ved en muntlig framføring er at den er flyktig i forhold til det skrevne ord. Det gjør at man er avhengig av å ha en oversiktlig struktur og minneverdige formuleringer. Å bruke fortellinger, eksempler og troper og figurer er derfor virkningsfullt (Kjeldsen, 2015, s.187). Disse grepene skal jeg se nærmere på i den neste delen av oppgaven.

2.3.2 Hvordan overbevise?

Retorikken forteller at vi grunnleggende har tre måter å overbevise andre om en sak på, de tre appellformene. Det er gjennom dem man kan gjøre et budskap troverdig (Aristoteles, 2006, s.27). Disse er *logos*, hvor man viser til de rasjonelle argumentene ved saken, *pathos*, hvor man appellerer til tilhørernes følelser og *ethos*, som handler om avsenderens troverdighet (Kjeldsen, 2015, s.77).

2.3.2.1 Sakens argument: Logos

Logos er gresk for «ord», «språklig ytring» eller «tale» (Eide, 2004, s.91). I retorikken knytter det an til at man påviser sannheten eller sannsynligheten til en sak ved overbevisende argumenter (Aristoteles, 2006, s.28). Det er altså den saklige argumentasjonen. I en politisk tale handler det om å påvise konsekvensene av en politisk beslutning (Andersen, 1995, s.137). Under forberedelsen av talen, inventio, må taleren finne de gode argumentene for sin sak (Eide, 2004, s.134). Disse argumentene må hentes fra et *sted*, altså en type argument eller argumentasjonsmønster. I den greske retorikken kalles det *topos* (entall) eller *topoi* (flertall), og på latin *locus* (entall) eller *loci* (flertall) (Eide, 2004, s.133). Man skiller mellom tre typer *topoi*, strukturelle, formale eller innholdsmessige *topoi*.

Strukturelle *topoi* er mentale steder hvor vi kan finne allmenne synspunkter og de mest overbevisende argumentene (Kjeldsen, 2009, s. 152). Man trenger derimot ikke å famle i blinde, men kan bruke fastlagte spørsmål for å finne ut hva som er det mest overbevisende argumentet i saken. I en rettssak kan en aktor gå gjennom en spørreliste med hvem, hva, hvor, med hvilke hjelpemidler, hvorfor, hvordan og når (Kjeldsen, 2009, s.154). Det gir taleren mulighet til å dekke et emne systematisk (Andersen, 1995, s.158). De journalistiske nyhetskriteriene om aktualitet, vesentlighet, nærhet, sensasjon, konflikt, elitepreg osv. er slike strukturelle *topoi* for å finne ut hva som er en god sak (Kjeldsen, 2009, s.154).

Aristoteles nevner fem *topoi* for den politiske talen: de økonomiske ressursene, krig og fred, forsvaret, eksport og import og lovgivningen (ibid.).

Vi ser at dette blir en slags liste over temaer som kan være aktuelle å behandle i en tale. Samtidig sier ikke disse strukturelle topoi så mye om hva man skal si, eller hvilke argumenter man skal bruke. Her kommer formale topoi inn. Dette er en slags grunnform for hvordan man kan bygge opp konkrete argument (Kjeldsen, 2009, s.157). Aristoteles beskriver tre ulike formale grunntopoi (Kjeldsen, 2009, s.159). Jeg vil beskrive dem kort her, og konkretisere bruken av dem i analysen der det er relevant.

Det første formale grunntopoi handler om *mulig/ikke mulig*. Her finner man argumenter som at dersom det vanskeligste av to ting er mulig, er også det enkleste mulig, og at dersom det ene av to like ting er mulig er også det andre det (ibid.). Det andre handler om *har skjedd/vil skje*. Dette grunntopos er det mest aktuelle å anvende i politiske taler (Andersen, 1995, s.155). Slike argumenter kan ta form som at dersom noe mindre sannsynlig har skjedd, vil det som er mer sannsynlig skje, og dersom en person har hatt vilje til og mulighet til å gjøre noe, har han gjort det (Kjeldsen, 2009, s.159). Det tredje grunntopos er *større/mindre*. Det handler blant annet om at et gode kan ha større verdi enn et annet gode, for eksempel ved at noe sjeldent er av større verdi enn noe det er overflod av (Kjeldsen, 2009, s.159). I tillegg til disse finnes det en lang liste av andre topoi som motsetningen, analogi, årsak/virkning (Andersen, 1995, s.156).

Som grunnlag for slike argumenter må man finne synspunkter og verdier som deles av tilhørerne. Da snakker vi altså ikke om formen på argumentet, men på innholdet i argumentet. Også her byr retorikken på hjelp gjennom innholdsmessige topoi, eller *loci communes* (Kjeldsen, 2009, s.160). Innen *argumentative innholdsloci* finner vi slikt fellesgods blant tilhørerne som man kan bruke som premisser for sine argumenter (ibid.). Disse kan blant annet være ordspråk eller faste formuleringer. Et eksempel på slike som er i bruk i dag er når det er rettet mistanke mot noen. Da kan man enten argumentere med at «man ikke skal tro alt man hører», eller styrke mistanken ved å si «ingen røyk uten ild» (ibid.). Slike faste uttrykk brukt i rett tid vil være lett å forstå og huske, og egner seg godt som «sound bites» som mediene kan bruke (ibid.). Dersom man har et rikt repertoar av slike loci vil man

kunne bruke dem effektivt for å imøtegå argumenter (Andersen, 1995, s.160). Nøkkelen for taleren er å finne det som danner felles grunnlag med tilhørerne.

Hvordan konstruerer man i praksis et argument? I logikken bruker man *sylogismen*, som er en sammensetning av tre påstander hvor den siste er en logisk konsekvens av de to foregående (Kjeldsen, 2009, s.170). Dersom 1. alle mennesker som lever har en mor, og 2. politikere er mennesker, har 3. alle politikere en mor. Men jeg har allerede påpekt at retorikkens arena ikke er den samme som logikken. «Det viktigste for retoriske argumenter er ikke om de logisk sett er gyldige, men om de er overbevisende for mottagerne» (Kjeldsen, 2009, s.171). Likevel bygger mye av retorikkens argumentasjon på en form som ligner på *sylogismen*, nemlig *enthymemet*.

Aristoteles skriver: «Alle talere skaper sine overtalelsesmidler gjennom eksempler eller enthymemer; andre måter finnes ikke» (Aristoteles, 2006, s.29). Enthymemet er ikke sanne eller falske, men viser til sannsynlige premisser, hvor noen av premissene ikke er uttalt (Kjeldsen, 2009, s.173). Argumentene må ta utgangspunkt i premisser som tilhørerne man søker å overbevise aksepterer (Ibid.). Enthymemene må gjøres så sannsynlige og troverdige som mulig (Andersen, 1995, s.149). God bruk av slik argumentasjon skjer gjerne når man utelater deler av premissene eller konklusjonen slik at tilhørerne selv må fullføre resonnementet. Når tilhørerne selv skaper argumentet «bidrar de altså selv til å fullføre den syllogistiske argumentasjonen de skal overtales av» (Kjeldsen, 2009, s.174). I en politisk debatt vil slike enthymemer kunne være virkningsfulle. I en komprimert form kan de si mye på kort tid.

Et annet virkemiddel som kan være effektivt er eksempler. Det bygger på prinsippet om induksjon, hvor man slutter det allmenne fra det unike (Andersen, 1995, s.151). Spesielt i muntlig form vil eksempler være virksomme, og Aristoteles selv mener det har sin plass i politiske taler (ibid.). Eksempler kan være hentet fra virkeligheten eller være oppdiktede, og kan hente kraft fra likhet eller ulikhet (ibid.). I lys av det vi har sett på av politisk teori og

medialisering, er det naturlig å tenke at vi vil finne flere personlige eksempler i en partilederdebutt.

2.3.2.2 Sakens følelse: pathos

Pathos handler om hvilken sinnsstemning man setter tilhørerne i (Aristoteles, 2006, s.28). Det er altså noe man blir utsatt for (Andersen, 1995, s.37). Retorikken har et menneskesyn som ser «individet som en helhet av fornuft, følelse og vilje» (Kjeldsen, 2015, s.80). Mens kritikere av retorikken har kontrastert fornuft og følelser, anerkjenner retorikken emosjoner som en egen form for tenkning og rasjonalitet (Kjeldsen, 2015, s.83). Når retorikken mener pathos er et av de viktige bevismidlene er det fordi man forstår følelsene som en kilde til erkjennelse (Fafner, 1997, s.9). Pathos er derfor noe taleren bruker for å overbevise tilhørerne.

Antikkens retorikere mente at dersom man skulle kunne bevege tilhørernes affekt, måtte man også kjenne hvilke følelser man kunne spille på og hva som utløste dem (Andersen, 1995, s.37). Skal man for eksempel utløse medlidenhet hos noen, må det ikke bare være en fornemmelse av at noe urettmessig har hendt noen, det må også være av et visst alvor og skje med noen man kan identifisere seg med (ibid.). En god taler kan vekke både latter og gråt hos tilhørerne. Pathos henger samtidig sammen med talerens engasjement og innlevelse. Cicero sier «en tilhører vil aldri la seg oppflamme hvis ikke talen når hans øre mens den fremdeles er glødende» (CO 132, i Andersen, 1995, s.40).

I en undersøkelse av stortingsvalgkampene fra 1989 til 2001 fant Eriksen «en økende bevissthet rundt det å spille på følelser» i norske partier (Eriksen, 2003 i Jenssen, 2007, s.27). Pathosretorikk på TV må være forsiktig, innsmigrende og antydende (Jenssen, 2007, s.29). Politisk pathosappell skjer i hovedsak gjennom å spille på positive følelser som håp, sympati og stolthet eller negative følelser som frykt, avsky, uro og sinne (ibid.). Taleren kan vekke følelsene med både ord, eksempler og framføringen.

En grunntenkning for partienes kommunikasjonsstrategi handler om et valg om enten å bevare velgere eller å kapre velgere fra andre partier. Samfunnsviter Anders Todal Jenssen skriver at velgere som er entusiastiske og trygge på sitt parti forblir støttende, mens om entusiasmen faller, vil man kunne miste velgere (Jenssen, 2007, s.33). Skal man derimot vinne velgere fra andre partier, må det komme av at de opplever uro og angst i sitt eget parti. En strategi kan derfor være å prøve å nære slik uro hos andre partiers velgere (ibid.). Man bruker derfor følelsesappeller for å bevege tilhørerne.

2.3.2.3 Ethos - Troverdighet og autentisitet

Ethos handler om talerens troverdighet. Jeg har allerede vist at personifiseringen av politikken setter politikerens personlige egenskaper eller image i sentrum, mens saken skyves i bakgrunnen. I en slik utvikling synes nettopp talerens troverdighet å bli viktigere enn budskapet. Som Lang & Lang skrev det allerede i 1968: «The search for «truth» becomes a search for «trust»» (Lang & Lang, 1968 i Eide, 1991).

Selv om denne personifiseringen leses som en negativ utvikling for demokratiet, er ethos en sentral bestanddel i politisk kommunikasjon. Politikk og retorikk dreier seg om å veie argumenter og verdier ut fra sannsynlighet, og da blir det i stor grad et spørsmål om man har tillit til den som taler (Kjeldsen, 2009, s.116). Aristoteles skriver at «talerens karakter gjør sin virkning når talen fremføres slik at den gjør taleren troverdig» (Aristoteles, 2006, s.27). For ham er altså ikke ethos noe man bærer med seg som en konstant størrelse, men noe som skapes i talen. Innledningen til talen blir derfor avgjørende for å etablere ethos (Andersen, 1995, s.47). Ethos bygges også i stor grad gjennom hvilken argumentasjon man bruker, altså logos (Kjeldsen, 2009, s.117).

Antikkens retorikk mente talernes ethos bestod av de tre bestanddelene forstandighet, dyd og velvilje (Andersen, 1995, s.36). Forstandighet handler om intellektuell kapasitet, dyd om evnen til å gjøre og bevare det som er godt, mens velvilje handler om at man ønsker tilhørerne deres eget beste (ibid.). En moderne dimensjon av troverdighet er *autentisitet*. Det handler om å framstå som seg selv, på en ekte og naturlig måte (Kjeldsen, 2009, s.122).

Dette troverdighetskriteriet henger ikke minst sammen med TV-mediet hvor man kommer tett på taleren. Kjeldsen lister opp tre elementer av autenticitet. Man må ikke framstå iscenesatt, men spontan og naturlig. Man må framstå intim, personlig og med ekte engasjement. Til slutt må man være konsekvent i situasjonen og over tid (ibid.).

Jenssen skriver: "Etos-retorikken oppfattes som særlig godt tilpasset TV-mediet, både fordi mediet er sterkt personorientert, fordi politikernes omdømme antas å virke uten ord, og fordi mediet i seg selv bidrar sterkt til å forme politikernes troverdighet» (Jenssen, 2007, s.29). Troverdighet handler ikke først og fremst om å være troverdig, men å kunne framstå som troverdig.

Talerens troverdighet vil kunne endres over tid. Selv om Aristoteles mente ethos bygges i talen, vil alle bære med seg et *innledende* ethos (Kjeldsen, 2009, s.125). Dette henger tett sammen med begrepet image, og sier noe om hvilken autoritet man har i kraft av stilling, erfaring og tidligere uttalelser og handlinger (ibid.). Det sier noe om talerens renommé fra tidligere situasjoner (Johansen, 2002, s.31). Under talen skapes et *avledet ethos*. Denne formes av helheten i framføringen, og vil virke forskjellig på ulike mottakere (ibid.). Avledet ethos kan styrkes ved at man bryter med de forutinntatte forventninger til taleren, eller argumenterer mot egeninteresse. Hvis en rik person sier han bør skattlegges hardere fordi det er samfunnsmessig rettferdig, vil det kunne styrke troverdigheten i budskapet. En annen måte styrke sitt ethos på er ved å sitere motparten, for eksempel representanter for et annet parti (Kjeldsen, 2009, s.130).

En måte å forsøke å bygge sitt personlige ethos er gjennom selvskryt. Krogstad kaller det *selvhevdelse*, og mener da «eksplisitte henvisninger til egen karakter og egne kvalifikasjoner» (Krogstad, 2004, s.89). Slike utsagn kan henvise til moral, kompetanse, erfaring, ansvar og samhørighet med mottakerne (ibid.). Det er vanskelig å ikke la tankene gå til den amerikanske president Donald Trump, og ikoniske utsagn som «I have the best words» (Washington Post, 2016). I sitt studium av norske politikeres bruk av selvhevdelse under valgkampen i 2001, fant Krogstad at politikerne først og fremst lente seg på moralsk

argumentasjon. Politikerne selv brukte ord som «ærlighet», «nøkternhet», «rettskaffenhet», «åpenhet» og «stødighet» for å beskrive hva de ønsket å formidle (Krogstad, 2004, s.92).

Ethos kommer også til uttrykk i politikernes stil. I Norge bruker vi begrepet folkelighet, en egenskap norske politikere argumenterer for at må fasiliteres (Krogstad, 2004, s.93). Som Eggum synger i «På TV», ser man at «han e som oss andre, ja, nesten hyggelig». Selv om man ønsker å framstå folkelig, opererer man innen politisk kommunikasjon også med begrepet «statsmannsaktig stil». På amerikansk bruker man begrepet «presidential». I dette begrepet ligger en stil hvor man skal «heve seg over partipolitikken og i liten grad angripe andre» (Krogstad, 2014, s.103). Man benytter seg av saklig, nyansert og høflig argumentasjon (Kjeldsen, 2009, s.131).

2.3.2.4 Talefigurer og metaforikk

Selv om vi har sett at hele talerens image og framføring er viktig for å overbevise, er det først og fremst gjennom ordene man både argumenterer, bygger troverdighet og beveger følelsene til tilhørerne. I retorikken skal man under utformingen av talen (elocutio) bearbeide språket etter fire idealer: *puritas* (korrekthet), *perpeuitas* (klarhet), *ornatus* (kunstnerisk skjønnhet) og *aptum* (hva som er passende, se 2.4.1) (Kjeldsen, 2009, s.197). Her skal jeg se på spesielt ornatus, hvor troper og figurer, med blant annet metaforen, er vesentlige virkemidler.

Troper og figurer er «språklige former som både makter å fremstille sakens viktighet og bevege tilhørernes følelser» (ibid.). Troper og figurer bruker ordene på en måte som bryter med vanlig uttryksmåte (Andersen, 1995, s.67). Troper refererer til enkeltord, mens figurer viser til en sammensetning av flere ord. Eksempler på figurer er ironi, motsetning og sammenligning. Bruken av slike virkemidler leder oppmerksomheten mot et område og bort fra et annet, og kan ha en sterk effekt fordi «vi fester oss nemlig alltid ved det mest virkningsfulle» (Kjeldsen, 2009, s.219).

Figuren som henger høyest er likevel metaforen. En metafor stiller opp et skille mellom saken som omtales og ordene som brukes til å omtale den, men hvor man likevel ser noe likt i det ulike (Andersen, 1995, s.71-72). Det innebærer en sammenligning av to ulike fenomener, hvor man ikke gjør sammenligningen eksplisitt. Den vanligste formen er analogimetaforen hvor man som tilhører kan se for seg bildet språket tegner (ibid). Gjennom metaforen kan man gjøre noe komplekst og abstrakt mer håndgripelig (Svennevig, 2015, s.180).

I kapittel 2.1.2 så jeg på betydningen av framing i politisk kommunikasjon. Metaforer kan brukes som en bevisst strategi for å sette en slik framing av politiske spørsmål (Hjarvard, 2015, s.106). Metaforer er nemlig styrende for vår forståelse av et fenomen, ved at noe blir mer synlig og noe blir skjult (Svennevig, 2015, s.181). Det er dermed et viktig virkemiddel for å skape den forståelsen man ønsker. Historien viser også hvordan man også kan bruke metaforer til å rettferdiggjøre grusomme handlinger. Ved folkemordene under Andre verdenskrig og i Rwanda ble metaforer som omtalte folkegrupper som skadedyr som måtte utrykkes brukt for å rettferdiggjøre overgrepene (Rognlien, 2012).

Kraften i metaforer henger i stor grad sammen med den visuelle effekten den har. Når fenomener blir tilsatt et visuelt bilde er det lettere å huske dem, noe som blant annet brukes bevisst i memorering av tale (Andersen, 1995, s.114). Kan en politiker evne å sette en metafor for en situasjon folk kjenner seg igjen i og som knytter an til både en fortolkning av situasjonen og en løsning, vil det ha en sterk politisk appell.

2.4 Rett ord til rett tid

Virkningsfull kommunikasjon er situasjonsbestemt. Det finnes anledninger som oppstår og som gir muligheter til å ytre seg, og samtidig legger anledningen føringer for hva man kan ytre. I den gamle retorikken kalte man dette *kairos*. Kairos innebærer det rette øyeblikket til å si noe, og de retoriske mulighetene i situasjonen (Kjeldsen, 2009, s.69). En dyktig taler kjenner anledningen for når man skal tale, men også hvordan man skal tale. Taleren må altså kjenne hva som er passende.

2.4.1 Aptum

På latin bruker man begrepet aptum om det som er passende eller hensiktsmessig for en ytring (Kjeldsen, 2009, s.71). Aptum er en del av de fire retoriske dydene knyttet til stadiet elocutio i retorikken som handler om den språklige utformingen (Kjeldsen, 2009, s. 38). Videre skiller man mellom internt og eksternt aptum (Kjeldsen, 2009, s.71).

Eksternt aptum handler om at en ytring må være «sømmelig», det vil si anstendig og respektabel (Kjeldsen, 2009, s.71). Språket man bruker må være innenfor normer og forventninger som stilles til en situasjon for å være virksomme. Mangel på forståelse av eksternt aptum vil kunne skade avsenders troverdighet (ibid.). En annen dimensjon av eksternt aptum er at ytringen må tjene formålet (ibid.). Kjeldsen siterer Cicero fra *De orator*, hvor han sier det ikke bare finnes én «talestil som passer til enhver sak eller ethvert publikum, eller kler enhver taler ved enhver anledning» (ibid.). For enhver retorisk talesituasjon er det fem momenter som alltid er tilstede og som gjensidig påvirker hverandre. I litteraturen omtales det som det eksterne pentagrammet, siden det består av fem momenter. Det er avsenderen, saken, uttrykksmåten, mottakeren og de konkrete omstendighetene (Kjeldsen, 2009, s.72). Disse ulike momentene må avpasses hverandre for å være vellykket.

Det kan kanskje høres teoretisk ut, men enhver ytring vil være preget av dette. Endres en av momentene, må formen til den retoriske ytringen endres. La oss si at vi har en partileder som taler for partifeller på en valgveke. Da vil uttrykksformen og budskapet være svært ulikt ut fra om det ble et godt eller dårlig valgresultat. Sett den samme personen inn i «Nytt på nytt», og alt må tilpasses den nye situasjonen. Samtidig vil partilederen også her bli målt i kraft av det verv han har, og må være på en annen måte enn for eksempel en komiker. Øivind Andersen, professor i klassiske fag, skriver at «retorisk kommunikasjon er mottakerorientert» (Andersen, 1995, s.24). Det innebærer at for at et budskap skal kunne bevege et publikum, må taleren tilpasse både seg og budskapet for å nå frem (ibid.). Stil og

innhold må henge sammen med de konkrete omstendighetene for at budskapet skal virke overbevisende (Kjeldsen, 2009, s.74).

I dag opptrer gjerne en ytring foran ulike mottakere med ulik forståelse av situasjonen på en gang ved at ytringene både skjer foran et levende publikum og blir kringkastet gjennom TV eller sosiale medier. Ytringer kan derfor tilsynelatende være henvendt til publikum eller debattantene, men er egentlig rettet mot TV-seerne (Kjeldsen, 2015, s.190). Denne doble retoriske situasjonen øker kravene til talernes evner. Retorikken premierer for eksempel det spontane, mens medialisering forutsetter planlegging.

Internt aptum handler om at det må være samsvar mellom de ulike delene av talen. Også her deler man inn i fem deler, og omtaler det som det interne pentagrammet. Delene er saken, innholdet, organiseringen, uttrykksformen og framføringen av budskapet (Kjeldsen, 2009, s.75). Hvis *saken* er at man er imot privatisering av barnehager, må *innholdet* i form av argumentene underbygge synspunktet, argumentene må *organiseres* på en god måte, stilen og tonen i måten man *uttrykker seg på* må være passende, og *presentasjonen* handler om hvor og hvordan den legges fram.

I en debatten er for eksempel valg av presentasjonsform gitt. Om SV-leder Lysbakken skriver en kronikk i Aftenposten, vil det ha vært en annen presentasjonsform. En debatt stiller blant annet strenge krav til en kort og komprimert form. Det er rett og slett ikke tid til å legge ut bredden i argumentasjon for en sak. Klarhet og enkelhet vil være krav som preger både argumentene, organiseringen og uttrykksformen. Uttrykksformen må likevel være innenfor samfunnets normer, konvensjoner og idealer (Kjeldsen, 2009, s.78). Vi ser i lys av dette at eksternt og internt aptum henger sammen.

2.4.2 Den retoriske situasjonen

Det moderne begrepet for dette er *den retoriske situasjonen*. Begrepet er først brukt av retorikk-forsker Lloyd F. Bitzers artikkel med navn *The Rhetorical Situation*, først publisert i 1968. Her beskriver han det som en anledning for en ytring, et øyeblikk som gir muligheter

for en retorisk løsning og som må gripes der og da (Bitzer, 1992, s.2). Innledningsvis kan vi her se at et stortingsvalg er et slikt øyeblikk som gir dem som ønsker å vinne makten en anledning til å ytre seg. Samtidig legger den retoriske situasjonen så sterke føringer på hva som skal sies og hvordan det bør sies at den retoriske responsen kan sees på som like opplagt som et svar på et spørsmål (Bitzer, 1992, s.6).

Bitzers begrep sier situasjonen krever en type respons, mens kairos sier at situasjonen gir muligheter (Kjeldsen, 2009, s.80). Han bruker begrepet *exigence*, som er oversatt som *det påtrengende problem* på norsk. Det innebærer at det er en utfordring, en forventning eller en hendelse som inviterer til og krever en retorisk respons (ibid.). Det er en situasjon hvor «noe må sies». Det kan være en bearbeidelse av sorg og utpekning av ny retning, som Jens Stoltenbergs tale etter tragedien 22. juli 2011, eller en enkel «stopp» når noen holder på å gå ut i veien med fare for å bli påkjørt.

Bitzer skriver at det finnes et retorisk publikum som er noe annet enn den samlede gruppen av tilhørere. Et retorisk publikum er de personene som har mulighet til å bli påvirket av det som blir sagt, og som kan og ønsker å bringe forandringen som påkreves (Bitzer, 1992, s.7). Forståelsen av det påtrengende problem vil være av betydning for politikerne, og kan sammenstilles med evnen til å vinne sakseierskap og å sette agendaen i en valgkamp.

2.4.3 Denne retoriske situasjonen – debatten

Hele dette omfattende teoretiske kapittelet har prøvd å bringe inn noen av de mange elementene som virker sammen og legger føringer for hva som kom ut av munnen på Støre og de andre debattantene denne augustkvelden i 2017. Ikke minst hvordan og hvorfor det blir sagt. Før vi går til metodedelen, vil jeg likevel beskrive noe mer av føringene selve debatten legger.

Det sentrale ved denne retoriske situasjonen er at det er valgkamp. Selv om hovedmålet for partier er å få gjennomført politikk, handler valgkampen om å kapre velgere (Valen & Narud, 2004, s.59). En grunnleggende metafor for valgkampen er konkurransen. Hvem vinner valget? (Karlsen, 2015, s. 207). Det er gjør at en kan forvente en tilspisset form med en

større grad av angrep og en klar appell mot de velgergrupper man ønsker å overbevise. Debattretorikken preges i større grad av negative angrep på meningsmotstandere enn valgkampen generelt (Krogstad, 2004, s.111).

En debatt er en krevende retorisk øvelse. Der man i en tale har regien selv og kan legge fram sitt budskap med stor grad av kontroll, er debatten en helt annen sjanger. Sjanger forstås i retorikken som konvensjonaliserte situasjoner (Kjeldsen, 2015, s.185). Debatten er en dynamisk situasjon der debattanten selv i stor grad må reagere på andres utspill, og blir i større grad tvunget over i improvisasjon. Kunsten til å kunne improvisere står derimot sterkt i retorikken, og ble i antikken ansett som både en gave og en evne som kunne trenes opp (Andersen, 1995, s.105-109). Debatten preges ellers av at når man først har ordet, må man snakke konsist og kortfattet.

I en debatt er det mange deltakere som kjemper om å ta ordet med hurtige turskifter (Sandvik, 2014, s.126). Gjennom en mer kritisk journaliststyrt debatt stilles det større krav til politikernes debattevner (Krogstad, 2004, s.86). Likevel er det noen fellesnevner for dem som klarer å mestre situasjonen. I et studium av politiske debattprogram i Danmark, fant man at de dominerende vinnertrekk var: «fokusert, presiserende argumentasjon og bruk av konkrete, relevante og tungtveiende eksempler» (Kjeldsen, 2015, s.83). Et viktig trekk for god framføring er at språket er flytende. Dersom man stotrer og famler med ordene, vil troverdigheten svekkes (Kjeldsen, 2009, s.132). Samtidig må man altså huske på å framstå autentisk, og ferdig innøvde flytende linjer kan bryte med dette (ibid.).

For å vinne taletid, kan politikerne bruke ulike *dominansstrategier*. I en masteroppgave fra 2010 undersøkte Elle i hvilken grad debattantene brukte det i en partilederdebatt. Det innebærer grep som å klare å beholde ordet. Hun så blant annet på de tidspunktene det var mulig for noen andre å ta over samtalen, blant annet ved bruk av intonasjon, fullførte ytringer og kroppsspråk (Elle, 2010, s.18 ff). Et annet aspekt av dominans handler om å bestemme tematikk i samtalen. For å oppnå det, går det an å benytte seg av såkalte transformativ svar, hvor man svarer på et annet spørsmål enn det som ble stilt og dermed

skifter tema (Stivers & Hayashi, 2010, s.2). En taktikk som ikke er ukjent å benytte blant politikere. På denne måten kan man unngå tema man ikke ønsker å svare på og samtidig snakke om hjertesakene sine. Journalister eller meddebattanter kan likevel prøve å gjenta spørsmålene, og dersom man unnviker å svare, kan man risikere å bli ansett som lite samarbeidsvillig og useriøs (Sandvik, 2014, s.130).

Selv om det oppleves som en situasjon hvor politikerne har lav grad av kontroll, er slike debatter store TV-produksjoner som forutsetter planlegging ned til sekundet. Det er en iscenesatt hendelse som har «stram regi og styring for å få aktørene til å opptre på bestemte måter» (Jamtøy & Hagen, 2007, s.148). Man deler blant annet opp debatten i ulike sekvenser for å skape overraskende elementer og forhindre at publikum kjeder seg eller legger inn underholdningsinnslag (Jamtøy & Hagen, 2007, s.162 ff.).

Den TV-sendte debatten foregår i et fysisk rom foran et publikum, samtidig som den henvender seg til et fysisk fraværende publikum gjennom TV-sendingen. I en tradisjonell tale foran et publikum er det mulig også for tilhørerne å påvirke hverandre (Kjeldsen, 2015, s.186). Når talen er mediert, er publikum ikke en samlet masse, men ulike mennesker som er alene eller i små grupper og med bare delt oppmerksomhet. Samtidig ivaretar en direktesending noe av følelsen av samtidighet (ibid.). Publikums reaksjoner med applaus og latter blir overført via lyd og bilde, og gjør det til en del av TV-showet (Allern, 2015, s.203).

Denne dynamikken gir også retoriske muligheter. Det finnes egne teknikker for å få publikum til å le eller applaudere. Som James Brown kunne dirigere sitt band, kan også en taler spille på sitt publikum, selv om det krever omtanke. På engelsk bruker man for eksempel begrepet «claptrap» for måtene man signaliserer at forsamlinger skal applaudere (Atkinson, 1984, s.48). Det finnes ulike måter å gjøre det på, og den enkleste kjenner man igjen blant annet fra TV-show, hvor man kan høre ytringer som «Mine damer og herrer. Ta vel i mot ...». Når navnet ytres, applauderes det. I taler kan lister på tre punkter fungere (Atkinson, 1984, s.57). Her kan man gjenta et ord «De vil bare skattelegge, skattelegge, skattelegge», eller bruke ulike ord «Vi vil gi frihet, likhet og muligheter». Her vil publikum forstå at poenget er ferdig

og kan applaudere. Dette markeres også i rytme, tone og kroppsspråk. For å lykkes, må man derimot ha god timing, og det må sies på en måte som engasjerer (Atkinson, 1984, s.84).

For å forstå den retoriske situasjonen, må man stille spørsmål ved hva hensikten med situasjonen er. Siden mediene er areaen hvor politikk utfolder seg, er det en stor interesse for hvilke konsekvenser dette har for demokratiet og den offentlige debatt (Ihlen et al., 2015, s.14-15). Den tyske sosiologen Jürgen Habermas forbindes med ideen om en offentlighet hvor meningsbrytning skjer og hvor man gjennom dialog ut fra fastlagte kriterier kommer fram til løsninger som er av felles interesse (Aalberg, Elvestad & Skogerbø, 2015, s.25; Agger, 2009, s.37).

En kan tenke seg at hensikten med debattene er politisk deliberasjon hvor meninger brytes og hvor man søker å sammen finne de beste løsningene på utfordringene basert på Habermas' idealer om den offentlige meningsutvekslingen. Men debatten er av en annen karakter enn en diskusjon, og debatten følger andre spilleregler. I en masteroppgave hvor partilederdebatten under valgkampen i 2009 ble vurdert opp mot slike idealer for deliberasjon, ble konklusjonen at det i liten grad skjedde, og at den er mer preget av strategi og utfordringer i mulige regjeringskonstellasjoner (Nordeide, 2011, s. 83). Derfor kan man hevde at debatten har ikke som mål å utvikle politikk, men å overvinne motstanderne (Kristiansen, 2015, s. 85).

Noe forskning finner ikke bevis for at debatter betydelig kan påvirke valgutfall, mens andre har funnet at partilederdebatten i valgkamper med små marginer kan påvirke utfallet av valget (Harris, 2001, s.37; Waldahl & Aardal, 2004, s.267).

3. Utvalg og metode

Sommeren 2017 vendte jeg tilbake til journalistikken som journalist i Fædrelandsvennen, ca. ti år siden jeg sist jobbet der. Som en litt uvanlig voksen sommervikar med politisk interesse fikk jeg en del ansvar knyttet til avisas dekning av stortingsvalget. Jeg var blant annet tilstede under Arendalsuka og så sirkuset utfolde seg. Jeg dekket ikke partilederdebatten, men fulgte den spent. Etter å ha studert retorikk og diskursanalyse, var det interessant å se hvordan debatten artet seg, og det var spesielt fascinerende å se hvilken figur Støre gjorde under debatten. Den overveldende positive mottakelsen han fikk blant kritikerne og diskusjonen som fulgte om debattens stil vekket en lyst til å se nærmere på hva han gjorde i debatten.

3.1 Partilederdebatten

I faglitteraturen skiller man gjerne mellom den lange og den korte valgkampen, hvor den korte valgkampen i Norge regnes som de siste fire ukene før valget (Karlsen, 2015, s. 209). Fjernsynsvalgkampen, den tida når valget for alvor begynner å prege NRK og TV2, starter i midten av august (Allern, 2011, s. 15). Selv om statsministerkandidatene kan møtes på forhånd, er det først med den første partilederdebatten på NRK at valgkampen virkelig er i gang.

Partilederdebatten 14. august 2017 var derfor innledningen på den korte valgkampen (Rosslund, 2017). Med jevne meningsmålinger var det stor spenning og forventning knyttet til debatten. Denne forventningen gir også programlederne for debatten, Jarle Roheim Håkonsen og Ingunn Solheim klart uttrykk for.

Jarle Roheim Håkonsen: (Kremter). God kveld. God kveld alle sammen der hjemme i stua. God kveld alle sammen her i Arendal kulturhus. Vi er altså i gang nå. Partilederdebatt 2017.

Ingunn Solheim: Endeleg. (Ahahaha)

JRH: Ja, endelig. (12-14)

Figur 1 (1.47) Ingunn Solheim og Jarle Roheim Håkonsen. «Endeleg.»

Debatten ble avholdt under Arendalsuka i likhet med åpningsdebatten i 2013. Arendalsuka har som mål å være en nasjonal arena hvor politikk, samfunns- og næringsliv møter hverandre og folk, og har blitt arrangert årlig siden 2012 (Arendalsuka, 2018). Debatten foregikk foran et fullsatt Arendal kulturhus, et lokale med 700 sitteplasser. Sendingen begynte klokka 21.30 og varte i en time og 32 minutter. I tillegg til direktesendingen på TV, kunne man se debatten direkte på nrk.no, og den er også tilgjengelig i opptak der (NRK, 2017).

NRK står fortsatt sterkt som allmennkringkaster og har hatt flest seere på sine valgsendinger, med unntak av 2001 da TV2 gikk forbi dem (Allern, 2011, s. 350). NRK kan berette at hele 747.000 nordmenn fulgte denne debatten direkte (Staude, 2017). Som allmennkringkaster har NRK nedfelt sitt samfunnsoppdrag i NRK-plakaten. I § 26 står det at «NRK skal ha en bred og balansert dekning av politiske valg» (NRK, 2017). Dette er en utdyping av § 12 som sier at «NRK skal ha som formål å oppfylle demokratiske, sosiale og kulturelle behov i samfunnet» (ibid.). Partilederdebatten skal speile dette. Siden 1981 har NRK hatt journaliststyrte

debatter, mens det tidligere var politikerstyrte debatter hvor NRK bare passet på den tilmålte taletiden (Allern, 2011, s. 337).

Kampen om å få delta med sitt parti i valgsendingene har foregått siden Sosialistisk Folkeparti ble inkludert i debattene i 1961 til protester fra Arbeiderpartiet (Allern, 2011, s. 332). Mens dette spørsmålet hos NRK tidligere ble regulert ut fra formelle krav, har det siden 2001 vært styrt ut fra en journalistisk vurdering på partiets makt, størrelse og regjeringmuligheter (ibid.). I denne debatten var ni partier representert ved sine partiledere. Rødt ved Bjørnar Moxnes, Miljøpartiet De Grønne ved nasjonal talsperson Une Bastholm, Sosialistisk Venstreparti ved Audun Lysbakken, Senterpartiet ved Trygve Slagsvold Vedum, Arbeiderpartiet ved Jonas Gahr Støre, Høyre ved Erna Solberg, Fremskrittspartiet ved Siv Jensen, Venstre ved Trine Skei Grande og Kristelig Folkeparti ved Knut Arild Hareide.

Min tilnærming til debatten er av en generell interesse til *hva Støre gjør*, gjerne sett opp mot hva andre gjør, men ikke minst å få en forståelse for *hvorfor*. Jeg ønsket å forstå mer av hva som skal til for å lykkes i TV-debatten, hvordan politikerne nærmer seg innledningen til valgkampen og hvordan man retorisk ytrer seg for å nå gjennom. Dette er det som har tatt meg fra debatten og inn i et svært spennende teoretisk landskap. Gjennom de teoretiske perspektivene har jeg fått en bredde i forståelsen av den retoriske situasjonen som legger føringer for hva som Støre må gjøre for å lykkes i debatten.

Når min problemstilling er «Hvilke retoriske grep tok Støre under partilederdebatte i Arendal i 2017?», styrer det mot å undersøke debattens rammer og å gjøre en tekstanalyse av debatten. Noe av interessen for nettopp Støre var stempelet mange hadde forsøkt å sette på ham som vinglete og utydelig, mens han i debatten framstod på en helt annen måte. Jeg vurderte derfor om det var mulig å gjøre en diakron sammenligning av to partilederdebatte for å kunne spore noe av denne utviklingen. Oppgavens omfang, samt at dette var Støres første valgkamp som statsministerkandidat, gjorde at jeg valgte å kun se på denne debatten. Valget tillater meg også å gå dypere inn i den aktuelle debatten og gir en større vektlegging av den retoriske situasjonen enn av partilederens utvikling av kommunikasjonsstil.

En annen tilnærming til det samme temaet kunne vært å intervju partiledere om deres holdninger til partilederdebatten og hvilke strategier de bruker. Her kunne man også intervjuet sentrale politiske rådgivere for å få refleksjoner rundt formatet. Endog kunne man ha intervjuet politiske kommentatorer som har fulgt slike debatter over en lengre periode for å høre deres vurderinger av hva som skal til for å lykkes i debatten. Når jeg likevel velger en tekstanalyse er det på bakgrunn av at det er forskjell på strategi og praksis. Det er en egen dynamikk i enhver debatt, og ved denne tilnærmingen lar jeg retorikken i praksis være dominerende.

3.2 Transkripsjon

Hele debatten er transkribert ord for ord, og er vedlagt oppgaven. Det er likevel selve opptaket av TV-sendingen slik den ligger på nettsidene til NRK jeg forholder meg til i analysen. Det påvirker detaljnivået i transkripsjonen. Selv om jeg mener å ha fanget det som blir sagt på en nøyaktig måte, har jeg for eksempel ikke transkribert alle pauser og tonefall, samt kroppsspråk. Dette vil likevel beskrives der dette er relevant i analysen.

Ved å se på opptaket av debatten, er mulig å stoppe opp, hoppe tilbake og gjøre nærstudier av sekvenser. Det er nyttig for et slikt studium som jeg gjør, men det vil også påvirke opplevelsen av debatten. Det er litt som forskjellen på å lytte på musikk på en konsert og å høre opptak av den etterpå. Sure toner, feilslag og taktvariasjoner vil nesten kunne gå umerkelig forbi under en konsert, og er en del av et levende musikkuttrykk. Publikums respons gjennom applaus styrker opplevelsen. Alle disse elementene vil derimot kunne gjøre at å lytte på opptaket vil være en slitsom opplevelse. Slik vil også spontane uttalelser og dynamikken i debatten kunne fungere i direktesendingen, men når man analyserer i detalj, vil de kunne oppleves på en annen måte. Argumenter eller avbrytelser som virker banale når man studerer dem i dybden kan ha gått rett hjem for dem som bare så debatten direkte.

I analysen vil jeg referere til transkripsjonen som er vedlagt. Hvert innlegg, eller hver «tur», i debatten er nummerert, slik at det er mulig å finne det i vedlegget, og jeg setter numrene i

parentes etter sekvensen jeg gjengir. Samtidig bruker jeg skjermbilder fra viktige sekvenser, og har da satt tidsangivelsen for når i sendingen bildet er tatt. Disse er i stor grad utvalgt for å kunne gjøre debatten tilgjengelig for leseren av oppgaven, og er et forsøk på å fange sentrale deler av debatten som ikke bare består av språklige ytringer. Jeg har prøvd å holde meg nær til hvordan ting ble sagt, slik at tydelige dialektord har blitt skrevet slik de ble sagt, og famlende tale har blitt direkte gjengitt så langt jeg har klart å fange det i skrift.

Fafner skriver at skriften gir talen varighet, men at man står i fare for å miste det situasjonsbundne ved talen og tonefallet (Fafner, 1997, s.14). Jeg vil forsøke å beskrive det tapte så godt jeg kan. Jeg bruker () for å markere kommentarer jeg har i teksten, for eksempel (applaus). Denne klamma [] brukes for å markere at det er vanskelig å høre det som blir sagt, for eksempel fordi noen andre snakker samtidig eller det er applaus. Når det står // betyr det at noen avbryter. Når jeg i analysen utelater deler av innlegget, bruker jeg (...) for å markere at jeg har kuttet innlegget.

3.3 Hva er tekstanalyse?

Jeg har lovet at dette skal være en *retorisk analyse*. Det er samtidig en *casestudie* og en *tekstanalyse*. For å få klarhet i disse begrepene, begynner vi med det siste først.

Fra dagligtale vil det være pussig å snakke om at jeg skal analysere en *tekst* når det er talte ord og kroppsspråk jeg ser på. I tekstanalyse bruker man derimot «det utvidede tekstbegrep», hvor man inkluderer alle uttrykksformer, med skrift, lyd, bilde osv. (Østbye, Helland, Knapskog, Larsen & Moe, 2013, s.62). Det inkluderer «alle ytringer som formidler et innhold, utfører ei sosial handling og har ein indre samanheng» (Skovholt & Veum, 2014, s.22). Dette begrepet knyttes mot semiotikkens forståelse av et *tegn* som en meningsbærende enhet. Jeg ser på en multimedial tekst hvor både språk, kroppsspråk, lyd og grep fra TV-produksjonen formidler mening. I en slik tekstanalyse ser man dette i sammenheng.

Tekstanalyse er en samlebetegnelse for ulike kvalitative tilnærminger til å studere slike meningsbærende tekster. Her finner vi blant annet retorikk, hermeneutikk, semiotikk, sjangerteori og diskursanalyse. Tekstanalyser tar gjerne for seg signifikante ytringer i offentligheten. Partilederdebatter er slike viktige anledninger. I tekstanalyse er det tett sammenheng mellom de teoretiske perspektivene og prosedyren for analyse av tekster (Østbye et al., 2013, s.62). I denne oppgaven blir begrepene fra retorikken i stor grad førende for hvordan analysen blir gjort.

Tekstanalyse ser teksten i en sammenheng, kulturell og samfunnsmessig. En enkel definisjon av *diskurs* er for eksempel «tekst i kontekst» (Skovholt & Veum, 2014, s.33). Årsaken til dette er at man ikke finner meningen bare i teksten, men må se på konteksten (Svennevig, Sandvik & Vagle, 1995, s.11). «Det er i samspillet mellom tekst og kontekst at meningen skapes, og det er der vi må lete etter den når vi analyserer tekster» (ibid.). Hvilken sammenheng man setter teksten i avhenger av hva man forsker på og hvilke spørsmål man ønsker å besvare (Engebretsen, 2007, s.11).

Tekstanalyse skiller gjerne mellom tekstuell kontekst, situasjonskontekst og kulturkontekst (Svennevig, 2009, s.145). Den tekstuelle konteksten er den direkte sammenhengen en ytring står i, for eksempel hva som har blitt sagt like før i en debatt. Det er viktig å se slike utsagn som produkt av sammenhengen de blir gitt i, og det vil være en viktig tilnærming når jeg analyserer ytringene i debatten. Svennevig definerer situasjonskonteksten som «et sett med *deltakere* som er engasjert i en kommunikativ *oppgave* i visse fysiske *omgivelser* gjennom et visst *medium* (Svennevig, 2009, s.147). For debatten vil en beskrivelse av situasjonskonteksten være av hvem som er med, at det er på NRK og at det er valgkamp osv. Dette beskriver jeg gjennom oppgaven, men spesielt i kapittel 4.2. Der situasjonskonteksten beskriver de konkrete omgivelsene og deltakerne, ser kulturkonteksten på hvilke generell kulturelle konvensjoner som er knyttet til en situasjon (Svennevig, 2009, s.151).

Teorikapittelet beskriver i stor grad denne kulturkonteksten gjennom å se på nettopp konvensjoner for politisk kommunikasjon, hvordan medialiseringen preger ytringene og hvilke forventninger som knyttes til debatten. Spesielt analysen av den retoriske situasjonen

i 4.1 forsøker å sammenholde situasjons- og kulturkonteksten, og det vil også belyse analysen av debatten i 4.2 og 4.3.

Analysen har en hermeneutisk tilnærming. Dette innebærer at man forsøker å fortolke en tekst ut fra en forforståelse av fenomenet, gjerne ut fra både situasjons- og kulturkontekst (Østbye et al, 2013, s.21). Analysen ser på delene av teksten og ser dem i lys av helheten og lar så delene belyse helheten i en hermeneutisk sirkel (ibid). Denne oppgaven har gjennom teorien satt debatten i en kontekst av politisk kommunikasjon, medialisering og den retoriske situasjonen som partiene står i ved et valg. Gjennom disse perspektivene kan man stille spørsmål til teksten og finne ny kunnskap gjennom «tekstens svar» (Østbye et al., 2013, s.66).

Tekstanalyse er også fortolkende (Østbye et al., 2013, s.63). Det betyr at man er interessert i hva som er tekstens *mening* og det latente betydningspotensialet i teksten (ibid). «Det er en vesentlig ambisjon for tekstanalysen å løfte fram og synliggjøre innholdsmessige og uttryksmessige forhold ved tekster som vi i det daglige ikke legger merke til eller reflekterer over» (ibid.). For folk flest er partilederdebatten en flyktig hendelse som man opplever der og da. Min oppgave er å ta tida til å studere dybden i dette samspillet av innhold og uttrykk.

Sammen med perspektivene jeg løftet fram om at både teoretiske innganger, metode og analyse preges av forskerens egne spørsmål, fører dette til at tekstanalyse (i likhet med også andre kvalitative metoder) kritiseres for å være subjektiv. Hermeneutikken behandler denne subjektiviteten med begrepet *fordommer*, og refererer da til at vi drar med oss våre sosiale og kulturelle erfaringer inn i analysen (Østbye et al., 2013, s.66). En måte man håndterer dette på finner vi i sosialsemiotikken hvor man bruker begrepet *modellesning*, der man i analysen løfter fram at en tekst peker på visse måter å forstå og tolke den på (Björkvall, 2009, 26). Man sier ikke at alle lesere vil forstå teksten på samme måte, men at teksten er utformet på en måte som gjør en spesiell fortolkning mer framtrædende. Man bruker gjerne begrepet «som om» når man skriver om denne meningen man har funnet (ibid.). I antikk talekunst og i eldre skuespillertradisjoner hadde visse typer fakter en bestemt betydning,

mens det neppe vil være mulig å si at politikernes kroppsspråk i dag har en slik fastsatt grammatikk. Det vil likevel være mulig å si at for eksempel «Erna Solberg løfter hånda, *som om hun ønsker å stenge motparten ute av diskusjonen*».

3.4 Casestudie

Tekstanalyse er i stor grad *ideografisk* ved at den studerer det unike ved en tekst, historisk og kulturelt (Østbye et al, 2013, s.62). Det gjør at man er opptatt ikke bare av innholdet i teksten, men også om uttrykket (ibid). Slike studier av enkeltstående tilfeller kalles gjerne *casestudier*. «En casestudie er en intensiv og detaljert studie av et enkelt tilfelle, enten for sin egen skyld eller fordi man mener at tilfellet belyser et generelt fenomen eller problem» (Ekgren 1997, s.45 i Østbye et al., 2013, s.236).

En case kan enten bidra til å teste om teorier på et område samsvarer med praksisen, eller til å utforske områder som er lite teoretiserte (ibid.). På den måten kan casestudier åpne opp for kategorisering og generalisering av mer allmenn karakter. Selv om debatten jeg diskuterer er unik, er fjernsynsdebatten et gjentakende fenomen. Det vil derfor være mulig å framheve det unike i den aktuelle debatten, og samtidig peke på trekk som vil kunne gjenta seg. En casestudie vil kunne føre til en viss generalisering. Samtidig ønsker man i en casestudie å ivareta det unike og situasjonsbundne ved det man studerer (Riessman, 2016, s.365).

En casestudie kan altså teste om etablerte teorier holder i møtet med virkeligheten. En annen måte er å gå rett på casen med en mer eksplorerende undersøkelse (Østbye et al., 2013, s.237). På denne måten søker man å se på tilsynelatende viktige fenomener, og ønsker å finne begreper for å beskrive dette (ibid.). Fordelen med en slik tilnærming er at analyse materialet i stor grad leder analysen. De områdene som vekker interesse og synes å ha betydning får oppmerksomhet, i stedet for at man leter der teorien har sagt at man skal lete. Ved en slik åpen tilnærming, vil nyanser i materialet kunne tre fram (Wästerfors, 2008, s.70).

Denne oppgaven har en relativt åpen tilnærming med et spørsmål om hvilke retoriske grep en partileder tok under debatten. Samtidig er politisk kommunikasjon og retorikk i stor grad både teoretisert og analysert, slik at det vil danne grunnlaget for analysen.

3.5 Retorisk analyse

Retorikken som fag deles gjerne i tre, *rhetorica docens*, som er retorisk teori, *rhetorica utens*, som er retorikk i praksis og *rhetorica studens*, som er retorisk analyse (Andersen, 1995, s.12). Når jeg her gjør en retorisk analyse, er det av retorikk i praksis, som igjen kan være bygget på retorisk teori. Retorisk analyse undersøker gjerne enkeltstående ytringer og søker å avdekke deres appeller og virkemåter (Kjeldsen, 2015, s.85). Det er knyttet opp til unike situasjoner uten at det skal gjøres om til generelle kategorier (ibid.). «I en viss forstand begynner retorikforskere forfra hver gang de studerer politisk retorikk» (Kjeldsen, 2015, s.87). På den annen side kan vi se at man responderer på noenlunde samme måte innenfor gjentakende situasjoner, og vi kan derfor snakke om retoriske sjangere (Kjeldsen, 2015, s.85). Partilederdebatten står på den måten i en retorisk sjangertradisjon.

Retorikken tilbyr en teori og en metode for å analysere tekster og ytringer (Andersen & Berge, 2003, s.11). I retorisk analyse vil det som i annen tekstanalyse være tett forbindelse mellom teori og analyse. Det er retorikkens begreper som også danner rammene for analysen her, og de er beskrevet i teorikapittelet. Når tekstanalysen er opptatt av å se teksten i kontekst, er det i stor grad det man i retorikken forsøker å gjøre med å analysere den retoriske situasjonen.

4. Analyse

Jeg har i teorien vektlagt betydningen av forståelse for den retoriske situasjonen for å lykkes med kommunikasjon, men det er også avgjørende for å forstå hvorfor en ytring er slik den er. Derfor vil jeg i analysen begynne med å kartlegge de elementene jeg mener spiller sammen for å danne denne retoriske situasjonen for debattantene generelt, og Støre spesielt. Her vil perspektivene fra politisk kommunikasjon og medialisering spille inn, og jeg vil forsøke å konkretisere det ut fra situasjonen rundt denne debatten. Jeg vil også beskrive hvordan den retoriske situasjonen er for Støre ut fra hans innledende ethos og Arbeiderpartiets posisjon ved valget.

Når jeg videre går inn i Støres framtrede i debatten, vil jeg ta for meg de retoriske grepene jeg finner at han benytter seg av. I tillegg er det deler av måten han framstår på som synes å være direkte preget av tanker om politisk kommunikasjon og kravene TV-debatten setter. Jeg vektlegger spesielt Støres åpningsinnlegg, og studerer andre sekvenser jeg mener er beskrivende for Støres grep under debatten. Samtidig ønsker jeg å fange hans stil i helheten av debatten, og ser derfor på taletid og avbrytelser. På den måten er det et hermeneutisk arbeid i praksis, der jeg søker å la delene belyse helheten og helheten belyse delene. Der jeg finner belysende eksempler, likheter eller skiller i hvordan noen av de andre partilederne opptrer, vil jeg beskrive det.

4.1 Den retoriske situasjonen

4.1.1 Valgkampen 2017

Ved valget i 2013 ble det et borgerlig flertall, og Erna Solberg og Høyre dannet regjering sammen med Fremskrittspartiet, med parlamentarisk støtte fra Venstre og Kristelig Folkeparti. Med 96 av 169 mandater i Stortinget, var det borgerlige flertallet solid (Valgdirektoratet, 2018). For første gang var Frp et regjeringsparti. De overtok etter at Jens Stoltenberg hadde ledet en rødgrønn regjering bestående av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet fra 2005 til 2013.

I 2014 ble Jonas Gahr Støre leder for Arbeiderpartiet, og tradisjonen tro derfor statsministerkandidat for den sosialistiske siden. Ap ønsket å danne en ny rødgrønn regjering sammen med Sp og SV. I tillegg var det lenge et åpent spørsmål om Venstre og ikke minst Kristelig Folkeparti ville støtte opp om en sosialistisk regjering (Haga & Eriksen, 2017). Solberg ville fortsette et borgerlig samarbeid med Frp, og holdt også døren åpen for Venstre og KrF til å gå fra å være støttespillere til å bli del av regjeringen. Både Venstre og KrF uttrykte derimot skepsis til å være i regjering med Frp i løpet av valgkampen (Johnsen, 2017, Grøtte, 2017).

Støre var ventet å spille en av hovedrollene under valgkampen, men politikeren som mer enn noe preget valgkampen var ikke en gang representert i partilederdebatten, nemlig Sylvi Listhaug fra Frp (Raknes, 2017). Listhaug ble innvandrings- og integreringsminister i desember 2015, og markerte seg med en retorikk som skapte oppmerksomhet og debatt, spesielt knyttet til innvandringsfeltet (Berge & Baarøy, 2017).

Flere mente at sakene druknet i retorikk og personangrep under valgkampen (Sørheim, 2017, Trevoll, 2017, Kristjánson, 2017). Ved siden av Listhaugs utspill ble også Støres formue en sak i innspurten (NTB, 2017). Det kom blant annet fram at Støre hadde brukt arbeidere som ikke betalte skatt og moms (Zondag, 2017). Meningsmålinger og de strategiske vurderingene til partiene tok også plass (Mathiesen, 2017). I en innholdsanalyse av hvilke saker som NRK omtalte, viste det seg at 45,4 prosent av den samlede dekningen omhandlet selve valgkampen (meningsmålinger, retorikk osv.) og politikk (regjeringsalternativer osv.) (Kvalheim, Hansen, Otteren & Vedå, 2017, s.5). Vi ser at dette er helt på linje med utviklingstrekk i dekning av valgkamper hvor spillet får større oppmerksomhet enn sakene (Aalberg & Brekken, 2007, s.180).

Denne rapporten fastslår at valgkampen manglet de virkelig store sakene, men emner som fikk oppmerksomhet var forsvar og beredskap, innvandring og sentralisering (Kvalheim et al., 2017, s.21). Fra den lange valgkampen kan vi trekke fram at våren 2017 ble preget av kommunereform og et såkalt distriktsopprør (Kristjánson, 2017). Andre saker som viste

politiske skillelinjer mellom de politiske fløyene var profitt i velferden og formuesskatt (Johannessen, 2017, Uleberg, 2017).

En viktig del av forløpet til valgkampen var at det i 2014 var et dramatisk fall i oljeprisene, som førte til at opp mot 25.000 personer sysselsatt i tilknytning til oljeindustrien mistet jobbene sine i tida som fulgte (NTB, 2016). Ap gikk til valg på å heve skattene og å fortelle om hvor dårlig stilt det var med norsk økonomi, mens flere pekte på at trenden i økonomien hadde snudd før valgdagen (Kirkerud, 2017). Meningsmålingene hadde ifølge Fædrelandsvennen i ti måneder til og med juli 2018 vist et ikke-borgerlig flertall, noe som gjorde at Støre halvannen måned før valget sa han var 100 prosent sikker på å bli statsminister (Uleberg, 2017). Men utover august begynte Arbeiderpartiet å dale på meningsmålingene (Røed, Aaser, Sandnes & Oddestad, 2017)

Da alle stemmene var talt etter valget 11. september 2017, endte det med et nytt borgerlig flertall med 88 mot 81 mandater. Solberg dannet en ny regjering sammen med Frp, og i januar 2018 gikk også Venstre inn i regjeringen. Mens KrF hadde en forpliktende samarbeidsavtale med regjeringen i den foregående perioden, valgte de å ikke inngå en avtale for denne. Arbeiderpartiet fikk skuffende 27,4 prosent av stemmene (Valgdirektoratet, 2018). Det var partiets nest dårligste valg siden krigen og dårligste på 16 år (Løset, 2017).

4.1.2 Jonas Gahr Støre valget 2017

Jonas Gahr Støre stod altså foran sitt første stortingsvalg som statsministerkandidat. Da han tok over som partileder, hadde Ap hadde vært ledet av den karismatiske Jens Stoltenberg i flere år. Støre hadde vært en av partiets mest profilerte politikere, og bekledde posisjonen som utenriksminister i Stoltenbergs andre regjering fra 2005 til 2012. Da gikk han over til å være helse- og omsorgsminister et års tid før det ble regjeringsskifte.

Da Støre ble partileder etter Stoltenberg i 2014 viser sammenstillingen av meningsmålinger på pollofpolls.no at partiet hadde en oppslutning på 35 prosent. Under hans første tid som

partileder steg oppslutningen til et høydepunkt på 41,9 prosent i februar 2015 (Poll of polls, 2018). Lenge så det ut til at Støre skulle bli statsminister i sitt første stortingsvalg som leder for landets største parti, men slik gikk det altså ikke.

I kapittel 2.3.2.3 beskrev jeg at en taler har et innledende ethos basert på sitt renommé fra tidligere situasjoner og kompetanse. Støres innledende ethos er unektelig preget av hans fortid som utenriksminister. Daværende forsker ved institutt for statsvitenskap ved Universitet i Oslo Asle Toje mente Støre hadde gjort en stor jobb som utenriksminister, og var den mest markante utenriksministeren Norge hadde hatt siden Knut Frydenlund (Gabrielsen, 2012). Støre er sønn av en skipsmegler, «søkkrik» og omtaler selv sin ferd til toppen i arbeidernes parti som en flott historie som bryter med tilvant tenkning (Ravnaas, 2014; Iversen, 2014). Det hører også med til historien at han snakker fransk flytende etter å ha studert statsvitenskap ved Institut d'études politiques de Paris.

Jeg har allerede nevnt at de politiske motstanderne ønsket å stemple Støre som vinglete og utydlig. Politisk kommentator i Aftenposten Trine Eilertsen trakk halvannet år før denne debatten fram Støres mangel på spissformuleringer: «Legg til en partileder som dyrker nyansene og tvilen, og ikke utmerker seg med frekke spissformuleringer, og vi får et rom som ligger åpent for karakteristikk som «vinglete» og «tåkefyrste»» (Eilertsen, 2016). Jens Kjeldsen sa da Støre ble partileder at han framstår troverdig, lyttende og reflektert (Iversen, 2014).

Støre-biograf Ståle Wig beskrev i 2015 partilederen som en mann for dialog og kompromiss, og sa tilhengerne hans ser det slik at han er spesielt reflektert, kritikerne som om han er utydlig (Wig, 2015). I en kronikk i VG skrev han: «Støres problem er at politikken krever klare, enten-eller-svar. Historien belønner ofte konfrontasjonen, og straffer kompromissmakerne» (Wig, 2015).

I mai 2017 slo VG fast at tåkefyrsten var forsvunnet etter en tale til LO-kongressen (Johnsen, Haugan & Melgård, 2017). De trakk fram at Støre ved hjelp av taleskrivere hadde utviklet en

form der han brukte kortere setninger, mer humor og hardere angrep på de politiske motstanderne i Høyre og Frp. Vi har sett at vinnertrekk hos debattanter blant annet er tydelighet, mens man også bruker begrepet statsmannsaktig stil for å beskrive andre politikere. Støres innledende ethos er knyttet til høy kompetanse og en statsmannsaktig stil. Støre og medarbeiderne hans hadde jobbet for å gjøre ham tydeligere og mer direkte, en stil som analysen vil peke på at han inntok i debatten.

Kjell Terje Ringdal, førstelektor i retorikk ved høyskolen Christiania, sa til NRK etter partilederdebatten jeg ser på: «Jeg har aldri sett og hørt Støre så kortformulert og tydelig» (Ottosen, 2017). Han belønnet Støre med terningkast 6. Dette tyder på at han sporet en endring som positivt overrasket ekspertene, og et brudd med forventningene til Støre ut fra hans innledende ethos.

4.1.3 Støres retoriske situasjon

Arbeiderpartiet ønsket å danne en ny rødgrønn samarbeidsregjering. Med en krevende tid for norsk økonomi under Solberg-regjeringen og generell regjeringsslitasje, burde målet være innen rekkevidde. Men meningsmålinger tydet på at det ville bli jevnt. Ved inngangen til valgkampen var det derfor av avgjørende betydning å mobilisere velgere og tegne opp et bilde av at det var behov for et regjeringsskifte.

Arbeiderpartiets fire hovedsaker i valgkampen var arbeid, kunnskap, helse og klima, og holdt fram det gamle slagordet «alle skal med» (Johannessen & Sørstahl, 2017). I den pakken lå også et løfte om å heve skattene med 15 milliarder kroner. Sakseierskap bygges over tid, og tradisjonelt har Ap hatt stor troverdighet når det gjelder å bekjempe arbeidsledighet. Som en Ap-politiker sa i en vurdering av sakseierskap på emnet: «På det spørsmålet har vi ingen ved siden. Der har vi genuin tillit.» (Valen & Narud, 2004, s.66). I en situasjon hvor oljekrisen førte til større arbeidsledighet, var det en naturlig sak for partiet å fronte.

De andre sakene er det mer konkurranse om sakseierskapet på. Kunnskap er en sak som forbindes sterkt med SV og Høyre. Flere partier har også helse som en fanesak, blant annet

Frp. Når det gjelder klima, må det sees på som et forsøk på å tilpasse partiprogrammet til endringer i befolkningens verdier. Ap har ofte veid sysselsetting tyngre enn klima, blant annet med tanke på utbygging av oljevirksomhet. Men vi ser jo også at bilistenes parti, Frp, nå skal vinne yngre miljøbevisste velgere ved å få en bedre klimaprofil (Fremstad, 2018).

I en undersøkelse av hvilke saker velgerne mente var viktigst ved valget i 2017, oppga respondentene i prioritert rekkefølge innvandring, skatter og avgifter, skole og utdanning, miljø og økonomi/sysselsetting (Bergh & Karlsen, 2017, s.1). Noe av det man ønsker med tanke på sakseierskap, er å treffe med saker som er viktige for folk og kan engasjere. Vi kan derfor se at selv om sysselsetting var viktig for folk, var det ikke den viktigste saken. Det er også interessant å se at mens 60 prosent mente Ap var best på sysselsettingspolitikk ved valget i 2013, mente bare 30 prosent det samme i 2017 (ibid.).

Da Støre ble partileder sa Kjeldsen at Støre ville måtte tilpasse seg rollen som opposisjonspolitiker: «For han har et språk og en form som egner seg best i statsministerrollen. En nyansert og analytisk stil passer ikke på samme måte i opposisjon» (Iversen, 2014). Jeg kan føye til at som opposisjonspolitiker i debatt forsterkes dette kravet. Den retoriske situasjonen krever at Støre i debatten inntar en offensiv og tydelig stil. Skulle han klare å skape en fortolkningsramme av at velgerne var best tjent med et regjeringsskifte, måtte han tilpasse både budskapet og formen for å få det fram. Hadde det vært et klart flertall for Støres regjeringalternativ, er det mulig han i større grad kunne inntatt statsmannsrollen som nok ville falt mer naturlig.

For at kommunikasjonen skal være virkningsfull, har vi sett at man må ivareta aptum. Avsenderen må stå i et passende forhold til saken, uttrykksmåten, mottakerne og de konkrete omstendighetene, se kapittel 2.4.1. Avsenderen er i vårt tilfelle Støre, mottakerne har vi identifisert som i første rekke velgerne han ønsker å vinne. De konkrete omstendighetene har jeg også beskrevet. Vi har også sett at uttrykksformen må fungere innenfor TV-debattens normer og forventninger. Til slutt vil sakene som diskuteres prege formen.

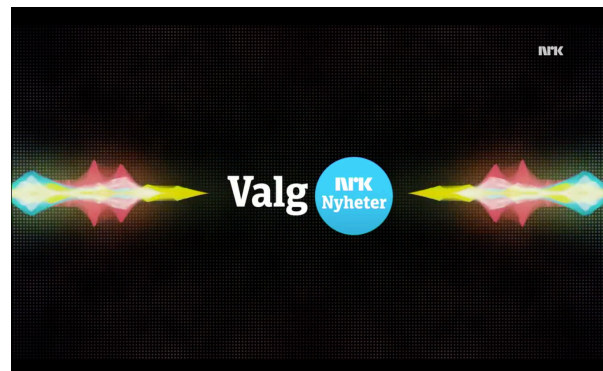
Å vinne en debatt er ikke det samme som å vinne et valg, men det kan tenkes at det å vinne en debatt kan skape en opplevelse av framdrift for partiet og skape engasjement hos partimedlemmer. Å legge opp til en stil som er tilpasset mediets krav og de mer eller mindre faste vurderingskriteriene kommentatorene bruker er derfor naturlig. Det vil være et mål i seg selv å vinne debatten for å generere positiv medieomtale.

4.2 Partilederdebatten

Så over til selve debatten. Sendingen åpner med en prat med folk på gata i Arendal om norske politikere. Deretter klippes det til bakrommet hvor programlederne presenterer temaene for debatten mens de beveger seg mot scenen. De sier de skal debattere skatt, økonomi og norske verdier. Skatt og økonomi blir i hovedsak behandlet under ett under debatten. Det klippes til introvignett med musikk og grafikk.

Figur 2 (1.05) Intro med grafikk

Figur 3 (1.11) NRKs profil for valget 2017

Musikken er moderne og rytmisk, klippene er hurtige, og gir en opplevelse av dynamikk og spenning. Det kan leses som en del av underholdningsdimensjonen slike program har på TV, sammen med at det bygger forventning til det som kommer.

Etter vignetten er vi inne i Arendal kulturhus hvor det klippes i om lag 15 sekunder, og vi får se en stor forsamling mens programlederne stiller seg på scenen. Man kan så vidt høre at en mann roper noe i retning av «kom igjen» før applausen begynner. Det signaliserer noe om

TV-produksjonens ønske om å sette stemningen for sendingen og betydningen av et aktivt publikum. Programlederne introduserer de ulike partilederne som går inn og tar plass i panelet. De stiller seg opp omtrent slik man ville plassert partiene på en venstre-høyre-akse i politikken med Rødt helt til venstre, men med Venstre helt til høyre. I midten står Støre med et litt større mellomrom mellom ham og Solberg enn det er mellom de andre. Det er derfor et skille mellom sosialistisk og borgerlig side, og tydeliggjør konfliktlinjen mellom regjeringsalternativene. Dette er det grunnleggende dramaet i medialisert valgkamp (Eide, 1991, s.27).

Figur 4 (2:55) Partilederne har tatt plass i panelet, programlederne står mellom dem og publikum.

Når alle er på plass, setter programlederne noe av premissene for debatten med sin introduksjon.

IS: Det er så jamt på målingene nå at det er ingen underdriving å sei at dette blir fire viktige og svært avgjerende veker.

JRH: Kanskje spesielt for statsminister Erna Solberg som jo er helt avhengig av at Venstre klatrer over sperregrensa.

IS: Ja, men du. Jonas Gahr Støre han må slutte å gå ned på målingane ska han klare dette.
(24-26)

Vi ser allerede her at det er en personifisering av debatten, hvor Solberg og Støre blir løftet opp som hovedaktører. Det er Støre som må slutte å gå ned på målingene, ikke Arbeiderpartiet. Vi kan også spore en uformell tone og en litt humoristisk inngang som bygger opp om mediets format som underholdning, og vi hører også at publikum humrer i respons. Til slutt kan vi også ut fra denne lille inngangen se at spillet om regjeringsmakten og spenningen løftes fram. Det legges opp til at tida er inne for politikerne til å gå til kamp om å vinne velgerne og dermed makten.

Første tema er økonomi og skatt, og utfordrer Støre får ordet først. Her får han presentere og begrunne sitt partis løfte om å heve skattene. Solberg får deretter svare på dette, og begge får ordet en gang til hvor de får snakke uavbrutt.

Figur 5 4:52: Støre innleder med å si at skatteøkninger er nødvendig og rettferdig.

Figur 6 5:15 Solberg: "Slik snakker folk med få virkemidler i verktøypakken sin"

Figur 7 6:52 Støre sier regjeringen ikke har levert, og det er tid for et skifte

Figur 8 7:15 Solberg oppfordrer Støre til å være litt glad for at fallet under rødgrønn regjering har flatet ut.

De to statsministerkandidatene er dermed presentert, og fikk her til sammen i underkant av fem minutter. Denne sekvensen blir analysert i kapittel 4.3.1.

4.2.1 Skatt

Programlederne setter da første tema, skatt, og som Solheim sier det, bringer de «litt fakta og litt tall inn i debatten» (39). På en skjerm bak panelet viser de hvor mye skattene har blitt endret de siste årene og hva de ulike partiene vil gjøre med skatten ut fra partiprogrammene. Vi ser her at partilederne inntar rollen som folkeopplysere ut fra idealet om public service.

Figur 9 (9:46) Så mye vil de borgerlige kutte skattene.

Figur 10 (9:52) Så mye vil Ap heve skattene.

I denne delen av debatten åpner programlederne opp for innspill fra flere deltakere. Siv Jensen får begynne, og man diskuterer blant annet formuesskatten. Trygve Slagsvold Vedum bruker anledningen til å angripe Frp.

TSV (om Jensen): Hun har gitt skattekutt til de aller, aller rikeste, mens vanlige folk har fått mere bompenger, mere bilavgifter og har glemt at Norge er mye mer enn Oslo sentrum og det er Frps store problem. (48)

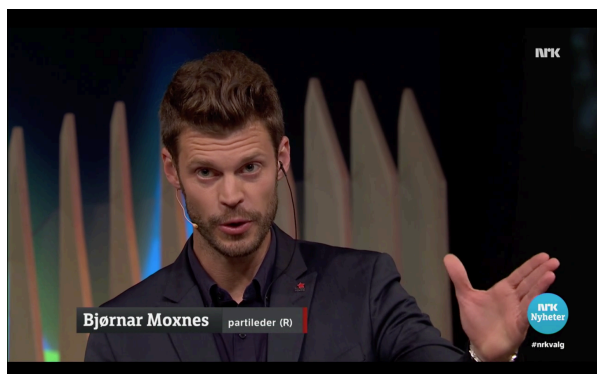

Figur 11 (12.00) Vedum kritiserer avgiftsøkningene under Frp.

Figur 12 (31.54) Grande forsvarer gründerne innen velferdstjenester.

Vedum angriper senere regjeringens momsfristak på netthandel, med klar adresse til Frp (281). Slike angrep har vi sett er vanlig å rette mot regjeringen i kapittel 2.1.3, men det kan også tenkes at Vedum er spesielt ute etter et velgersegment som står mellom de to partiene. Audun Lysbakken løfter fram SVs skattepolitikk, og tegner opp et bilde av et samfunn med økende forskjeller (70). Trine Skei Grande snakker om å tilrettelegge for gründerne som skaper arbeidsplasser (72). Knut Arild Hareide blir presset på om han står nærmest Solberg eller Støre når det gjelder nye skattekutt (82-105). Bjørnar Moxnes vender samtalen over på profitt i velferden, og utfordrer Støre på dette (112). Une Bastholm får i gang en diskusjon rundt framtidig utvinning av olje (120-162).

Figur 13 (21.08) Moxnes kritiserer profitt i velferden, og presset Støre for å få svar på Aps holdning til saken.

Figur 14 (48.31) Lysbakken støtter Moxnes i saken om private aktører i velferden. Her snakker han om lærernorm.

Selv om alle får ordet på ulike tidspunkt, er det også mange avbrytelser og kamp om ordet. Temaene som dominerer er skatter og avgifter og profitt i velferden. Frontene er tydeligst mellom fløypartiene, mens det er mer moderate forskjeller mellom Ap og Høyre. Denne sekvensen varer i rundt 26,5 minutter.

Vi kan også se at programlederne prøver å balansere mellom rollene som dem som fyrer opp om temperaturen i debatten, og samtidig være ansvarlige journalister som holder debatten saklig. Når Jensen blir kritisert av Vedum i innlegget jeg refererte over, kontrer Jensen med en spiss kommentar som forsvinner litt i manglende lyd og applaus. Da griper programlederen inn.

IS: Ta den en gang til Siv Jensen.

SJ: Ja, det å høre Vedum snakke om bompenger er som å høre en pyroman snakke om brannvern. (51-52)

Vi hører latter i salen. Programlederen må ha oppfattet dette forseggjorte personangrepet og ønsket å gi publikum del i det. I kontrast griper Håkonsen inn litt senere for å stoppe rekken av slike personangrep de selv åpnet for. Vi ser derfor dragningen mellom

underholdning og saklighet som kjennetegner TV-debatten, slik det ble beskrevet i kapitlene om medialisering og debatten.

JRH: Husk eh alle sammen hva dere hørte folk sa eh i starten av programmet. At dere vil gjerne ha løsninger for framtida. Det er veldig underholdende for mange kanskje å høre dere krangler om hvem som er verst i avgift. Men litt for framtida. (...) (69)

4.2.2 Arbeidsledighet og sysselsetting

Neste tema er arbeidsledighet og sysselsetting, og igjen introduserer programlederne temaet med å vise tall på skjermen bak panelet, som Håkonsen begrunner med at «hvis vi da skal få med dere som sitter hjemme i sofaen også til å vite like mye som disse vet» (217). Spørsmålet til panelet er hvordan å få inn flere i arbeidslivet, og Solberg får innlede. Støre tar en hard linje mot regjeringen og sier blant annet:

JGS: Jeg bare sier stikkordet: Fire tapte år (...) Her trenger vi et taktskifte. (...) (232)

Debatten fortsetter likevel i samme sporet som før «skiftet» av tema. I begynnelsen av debatten er statsministerkandidatene sentrale, og Støre markerer seg ved å avbryte Solberg flere ganger. Man diskuterer blant annet økende forskjeller i Norge og hva folk skal jobbe med i framtida. Venstresiden kritiserer regjeringens skattekutt, mens regjeringen mener det er mulig å bruke pengene bedre.

Figur 15 (42.29) Jensen sier de både har kuttet skattene og brukt mer penger gjennom gode rammebetingelser for bedrifter.

Figur 16 (45.49) Bastholm sier framtida for Norge ligger i områder hvor landet har et fortrinn.

Denne sekvensen varer i rundt 16 minutter, og programlederne avslutter med å henvise til at man kan gå inn på nrk.no og stemme på hvem man synes gjør det best i partilederdebatten.

4.2.3 Norske verdier

Vi får et nytt innslag med folk på gata i Arendal som sier hva de mener er norske verdier. Når vi kommer tilbake til studio, har Hareide og Jensen tatt plass foran på scenen sammen med Håkonsen til duell om norske og kristne verdier. Bakgrunnen for dette var en stor debatt i mediene etter at Sp-nestleder Ola Borten Moe og kulturminister Linda Hofstad Helleland (H) hevdet at norske verdier er under press (Johnsen & Wold, 2017). Selv om det omhandler norske verdier, er innvandring den underliggende tematikken.

Figur 17 (58.31) Knut Arild Hareide og Siv Jensen i duell om norske verdier.

Hareide forsøker å skissere opp skillet mellom KrF og Frp, mens Jensen hevder norske verdier er truet av innvandring. Her diskuteres også retorikken rundt innvandringsspørsmålet i forbindelse med Listhaugs mange uttalelser om emnet. Jensen avslutter med å angripe Støre på bakgrunn av hvordan han håndterte karikaturstriden (398). Duellen varer i omlag ni minutter før man åpner opp for hele panelet.

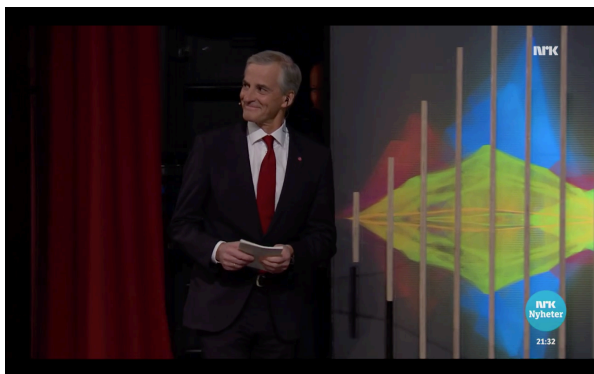
Denne delen av debatten er en oppvisning i hva begrepet framing betyr. Når påstanden er at norske verdier er under press, blir det et naturlig spørsmål hva norske verdier er. Det gir et

kairos til å kunne definere problemene, årsakene, konsekvensene og ansvaret. Denne delen av debatten preges derfor av at de fleste prøver å fylle norske verdier med sine egne valgaker, samtidig som innvandring er et gjennomgangstema. Vedum snakker om kommunesammenslåing og EU (407), Lysbakken om økte forskjeller (416), Moxnes om at Facebook ikke betaler skatt (482). Flere kaller verdidebatten underlig, som Grande (411) og Lysbakken (416). Solberg og Støre inntar moderate posisjoner. Debatten går i om lag 22 minutter.

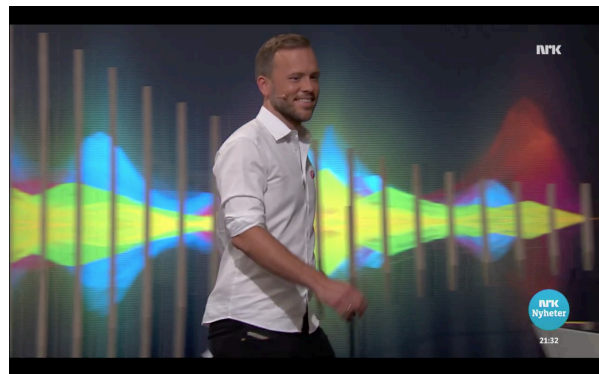
Hele debatten rundes av med fire minutter om ulike regjeringsalternativer, spesielt hvilken side KrF vil støtte. Støre får siste ord blant partilederne.

4.3 Jonas i debatten

Støre kommer smilende inn i debatten med papirer i hendene som han hilser publikums applaus med. Han er kledd i det Nettavisen kaller «blå statsmannsdress med rødt slips, som vi er blitt vant til å se ham i det siste» (Stephansen, 2017). Støre ønsker å bli statsminister, og ser også ut som en. Denne velkjente stilen bygger opp om hans innledende ethos. Vi kan se kontrasten til Audun Lysbakken som har en mer uformell stil med en åpen hvit skjorte utenpå bukse.

Figur 18 (2.26) Jonas Gahr Støre kommer inn.

Figur 19 (2.32) Audun Lysbakken i hvit skjorte.

4.3.1 Åpningsinnlegg med alle virkemidler

Støre får det fortrinn i debatten at han får holde første innlegg. Selv om han svarer på et spørsmål fra journalisten, gir dette utgangspunktet en mulighet til å sette noe av premissene for debatten, og han kan gjøre sine trekk som motstanderne må svare på. Det er et kairos, et

øyeblikk med muligheter. På et vis har også Støre lyktes allerede før debatten har begynt. Temaet man begynner med er Aps utspill om å heve skattene. Jeg presenterte i kapittel 2.1.1 betydningen av å få sin sak på agendaen, og fra begynnelsen skal Støre behandle en sak han ønsker skal være der. Det gir ham anledning til å kommunisere dette ut til velgerne. Siden saken markerer skillelinjer mellom de to regjeringsalternativene, er det også en god sak for mediene å ta tak i og et naturlig utgangspunkt for debatten.

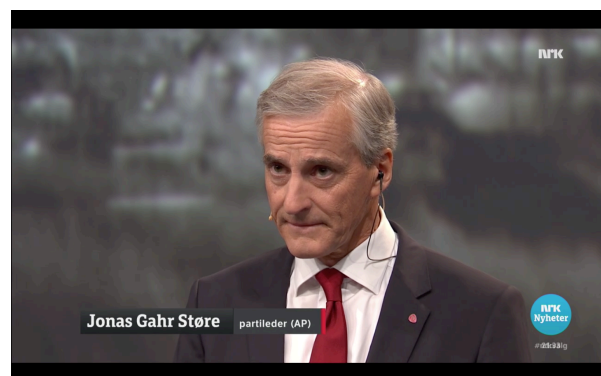
Selv om det sånn sett er en god sak, har det i ettertid blitt en omdiskutert taktikk i lys av det dårlige valgresultatet. I et intervju om valgkampstrategier i 2001 uttalte en Ap-leder at «Vi har aldri gjort et godt valg som omhandler skatter og avgifter. Det er ikke mulig å forsvare en del av avgiftene. Det er krevende pedagogisk» (Valen & Narud, 2004, s.66).

Men den pedagogiske øvelsen får altså Støre lov til å prøve seg på i sin innledningsappell, som i funksjon vil ligne talens exordium. Som statsministerkandidat får han også mer taletid i sitt åpningsinnlegg, og kan derfor vektlegge å skape tillit og gjøre tilhørerne «velvillige, oppmerksomme og lærevillige» (Andersen, 1995, s.47). Det er et viktig øyeblikk for å etablere ethos i debatten. Samtidig blir Støre allerede innledningsvis satt i en forsvarsposisjon ut fra måten spørsmålet blir formulert på.

JRH: (...) Hva får deg til å tro at folk er interessert å betale mere inn til statskassa? (27)

Figur 20 (3.36) «Det er nødvendig»

Figur 21 (3.40) «og det er rettferdig.»

Støre lytter mens Håkonsen snakker, og har hodet bakoverlent og et åpent uttrykk i ansiktet når han sier:

JGS: Det er nødvendig

Deretter tar han en kort pause før han bøyer hodet framover og sier:

JGS: og det er rettferdig. (...) (28)

Støre holder hele tiden blikket på programlederne. Han snakker i et tonefall som man ville hatt i en samtale, og på den måten tilpasset kravene til autentisitet på TV slik jeg beskrev det i kapitlene om personifisering og ethos. Det virker som om han forklarer noe for programlederne framfor å tale til et publikum. Samtidig er dette øyeblikket i debatten hvor han har størst kontroll selv, og et tema han vil være grundig trent i å legge fram argumentasjon på. Det kan vi også lese ut av den pedagogiske organiseringen av innholdet i to enkle og klare poenger som han videre utbroderer, «nødvendig og rettferdig». Muntlig framføring er avhengig av minneverdige formuleringer, og mediene bruker gjerne slike når de siterer fra slike anledninger. Denne inndelingen i to hovedpunkter gjør at det er lett å huske, og han gjentar formuleringen innledningsvis, midtveis og til slutt. På den måten både binder det innlegget sammen og innprenter budskapet hos tilhørerne.

Støre begynner i en rasjonell tone. Han presenterer saksargumentene for hvorfor dette er nødvendig, altså med logosargumentasjon.

JGS: (...) Det er nødvendig fordi at vi står overfor noen oppgaver i landet vårt nå som ikke vi kan fortsette å løse med å pøse på med enda mer oljepenger. Regjeringen sier den tiden er over. (...) (28)

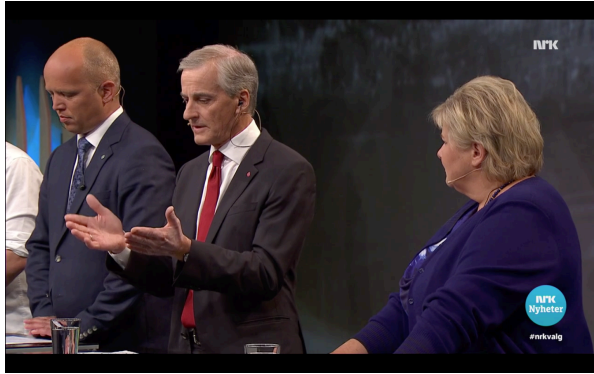
Vi kan legge merke til at han belegger påstanden om at vi må heve skattene med at regjeringen sier den tiden er over. Å sitere motstanderen på denne måten styrker ethos og troverdigheten i argumentasjonen. Den politiske taler måtte i følge Aristoteles ha overblikk over statens finanser (Aristoteles, 2006, s.40). Det er selvsagt med statens finanser Støre begynner når han snakker om skattenivået.

JGS: (...) Og da kan vi velge mellom fortsatte skattelett som vi har hatt i disse årene eller vi kan si at når vi skal skaffe bedre skoler for våre unge, det trengs et lærerløft, vi skal ta imot mange flere eldre som skal få pleie og omsorg, og vi skal klare en stor klimaendring. Da skal vi investere i det. Og da sier vi inntil 2/3 av det de ga i kutt (peker mot regjeringen) det vil vi ta inn for å investere i dette. (...) (28)

Argumentet ligger i at på bakgrunn av statens økonomiske situasjon, må man gjøre et grep som vil koste, men at vinningen er større enn kostnaden. Det hviler på antikkens grunntopos om større og mindre, hvor man anser et gode som større enn et annet gode (Kjeldsen, 2009, s.159). Han sier heller ikke at han skal heve skatten, han sier de skal *ta inn* deler av regjeringens kutt for å *investere*. Gjennom å investere, forventer man avkastning senere. Det er altså ikke snakk om å bruke mer penger, men å investere for å få mer tilbake senere, og gir en helt annen følelsesmessig appell. Det står også i sterk kontrast til metaforen om å «pøse på med enda mer oljepenger» som han bruker helt i begynnelsen og som tyder på sløsing. Ved å tegne opp et klart bilde av hvordan situasjonen er i dag og argumentere logisk for å heve skattene, bygger også Støre sitt ethos som forstandig og kompetent. Han tegner et bilde av at han forstår utfordringene og ser hva som skal til for å løse dem.

I dette argumentet finner vi tre av fire av Arbeiderpartiets hovedsaker i valgkampen: kunnskap, helse og klima. Vi ser at på svært kort tid har Støre presentert deres viktigste saker, noe vi vil forvente vil gjentas utover debatten.

Utover innlegget bruker Støre hendene mer og mer aktivt, han holder dem foran seg og understreker poengene sine. Andersen skriver at budskapet «innprentes visuelt med mimikk og gester» (Andersen, 1995, s.123). Det er en ganske aktiv, men konservativ bruk av hendene i første del av innlegget, som er apt i forhold til sakens innhold. Talen er også flytende, og han trenger ikke å famle etter ord. Vi så at tydelig innøvde poeng kan skade følelsen av autenticitet på TV, men her synes det å bli fortalt på en måte som ikke virker tilgjort.

Figur 22 (3.54) Støre holder åpne hender foran seg.

Figur 23 (4.13) «... men det er også rettferdig.»

Så går Støre fra det litt kjedelige og rasjonelle «nødvendig» til det mer ladede i «rettferdig».

JGS: (...) Det er nødvendig, men det er også rettferdig. For i de årene som vi har bak oss nå, så har det altså gått 160 ganger mer til de med mye i forhold til vanlige folk. Det har ikke skapt jobber, selv om det var hovedvirkemiddelet i følge finansministeren (ser mot Jensen og peker mot henne) for å skape jobber. Og det har økt forskjellene i Norge. Og nå lover de nye titalls milliarder i skattelett. Og da er vi veldig ærlige, den kursen vil ikke vi gå. (...) (28)

Med fare for å innta en deltakerrolle i verdidebatten, må rettferdighet og likhet kunne regnes som viktige verdier i det norske samfunnet. Ved å sette opp skillet mellom hvor mye som har gått i skatteletter til «de med mye» i kontrast til «vanlige folk» oppnår Støre en følelsesmessig appell som selv barnehagebarn har en klar forståelse for med motsatsen rettferdig/urettferdig. Det er samtidig tradisjonell politikk fra Ap og en virkelighetsbeskrivelse mange vil kunne kjenne seg igjen i.

Argumentet hviler på det gamle topos om motsetningen (Aristoteles, 2006, s.177). Vi kan omformulere argumentet slik: «Dersom det er skattelettene som har ført til økende forskjeller, må skatteheving til for å utjevne forskjellene». Med bakgrunn i framing kan vi si: Støre sier økende forskjeller er problemet, skattelettene er årsaken og at det er regjeringen som er ansvarlig. Siden de ønsker å fortsette linja med skattelett, er eneste løsning for å hindre økte forskjeller en ny regjering som skattlegger hardere. Det er klart at det er flere elementer som står bak økende forskjeller i en globalisert verden, men Støre vektlegger ett

element og viser ikke til de andre momentene. Denne vinklingen innebærer også at dersom regjeringen fortsetter, vil forskjellene i Norge fortsette å øke, mens de vil kunne minke ved et regjeringsskifte. Framing beskriver ikke bare hvem som har ansvaret for at problemet oppstod, men også hvem som har ansvar for å løse det. I dette tilfellet tillegges regjeringen ansvaret for problemene, men det er underforstått at det må en ny regjering til for å løse problemene.

Vi ser også at det fjerde punktet Ap ønsket å fronte i valgkampen, sysselsetting, kommer inn her. Støre sier at skattekuttene «ikke har skapt jobber», og mener regjeringens strategi har feilet. Så i løpet av sine om lag 50 sekunder av debatten er alle disse temaene berørt. Det vitner om en klar strategi om å bruke anledningen til å kommunisere disse sakene ut til velgerne. Dette er også et spørsmål om fortolkningsrammer, fordi Støre her identifiserer hvilke utfordringer som må møtes, mens andre ikke blir berørt.

Støre sier at de er «veldig ærlige» når de sier de ikke vil kutte skattene. Dette er et forsiktig tilfelle av selvheldelse. Ærlighet må være selve grunnsteinen i troverdighetsbegrepet. I sammenhengen framstår det ikke som en direkte påstand om at Ap er ærlige som et ledd i å påvise deres moralske karakter, men handler mer om velvilje for folket. Ap ønsker folket det beste og legger derfor fram situasjonen for landet på en ærlig måte. Når han bruker begrepet om Ap, vil det også naturlig kunne forstås som en kontrast til regjeringen.

I denne delen av talen går Støre over til en mer offensiv bruk av hendene også. Han har ikke lenger åpne håndflater, men knytter hendene og løfter pekefingeren (se figur 23 over). Ut over innlegget stiger intensitet i både stemme og gestikulasjonen, og underbygger at budskapet også får et sterkere innslag av pathos. Autentisitet avhenger av om man uttrykker et ekte engasjement, og det kommer også til uttrykk gjennom kroppsspråk. Det skal være et apt forhold mellom sakens karakter, budskap og uttrykksform. Vi ser her at når saken beveger seg inn i en mer følelsesladd dimensjon av budskapet, øker også kraften i kroppsspråket. Det synes for meg å være utført på en passende måte, selv om det kanskje kan oppleves som mye på TV. Følelsesappellen tiltar i siste del av innlegget.

JGS: (...) Nå kan vi få tusenvis av nullskatteyttere som har masse penger fra før. Vanlige folk på jobb som betaler regningene sine, de - og betaler skatten sin, de har grunn til å være grundig indignert for dette. Og det er brutalt mot barna, mot de eldre og for klima. Det er ikke en politikk. Jeg tror folk kommer til å kjøpe det. Det er nødvendig og det er rettferdig. (28)

Figur 24 (4.40) «tusenvis av nullskatteyttere som har masse penger fra før.»

Figur 25 (4.48) «Det er brutalt mot barna»

Her bruker Støre sterke pathosappeller. Folk bør bli «grundig indignert», og det er «brutalt mot barna, mot de eldre og for klima». Det er kraftige angrep mot regjeringens politikk, og har en spissformulert form som debatten belønner. En regjering som er brutal mot barna må være av verste sort. Vi har også sett at det er opposisjonens rolle i slike debatter å kritisere motstanderen, og at angrep på spesielt statsministeren er vanlig. Dette angrepet er i utgangspunktet rettet mot saken, hvor skattekuttene er kildene til urettferdigheten. Samtidig er det også et angrep på statsministerens troverdighet, spesielt knyttet til hennes velvilje mot folket.

Det kan likevel stilles spørsmål ved om ordbruken ivaretar internt aptum i forhold til sakens innhold. Er det passende å bruke så sterke ord om regjeringens skattepolitikk? Samtidig framstår Støre autentisk i den forstand at han virker å mene det han sier. Veid opp mot hans innledende ethos, hvor han er kjent som en mann som vekter saker og en som skaper kompromiss, vil det være et brudd med forventningene man har til ham. Det kan være noen

opplever det som et brudd på aptum mellom avsender og uttrykksform, og det på den måten svekker Støres troverdighet. Men innenfor rammene av den retoriske situasjonen kan det likevel fungere.

Støre avslutter med ord som klinger litt spesielt. «Det er ikke en politikk. Jeg tror folk kommer til å kjøpe det». Dette er nok et forsøk på å dra tråden tilbake til spørsmålet om hvorfor folk skulle ville betale mer i skatt, men metaforen gir noen uheldige assosiasjoner. Hva er det folk skal kjøpe, for å følge metaforen? Jo, den politikken Støre «selger». Er det noe som bryter med begrepet autentisitet, så er det nettopp selgeren. Denne kommentaren gjør at det som kunne oppfattes som en glødende hjertedrevet begrunnelse, kan oppfattes som en innøvd salgspitch.

Når han helt til slutt sier «Det er nødvendig og det er rettferdig», markerer han poenget nok en gang med hendene før han trekker de til seg, og også med tonefallet indikerer han at innlegget er ferdig. Publikum applauderer, og kameraene filmer salen. Han har oppnådd kontakt, og avslutter innlegget på en måte som inviterer til respons.

Vi kan oppsummere denne viktige innledningen med at Støre synes å følge en plan om å presentere sakene til Ap mens han har ganske frie tøyler og god tid. Han inntar en offensiv rolle, og prøver å markere nødvendigheten av et regjeringsskifte med en klar framing rundt økende forskjeller i Norge.

På figur 24 og 25 ser vi at både Solberg og Jensen holder et nøytralt uttrykk mens Støre snakker. Solberg gjør små notater, og smiler forsiktig mens Støre fyrer løs. Jensen himler riktig nok med øynene når Støre sier det er brutalt mot barna, men noterer rolig etterpå. Slike kraftige angrep kan selvsagt oppleves provoserende, og få meddebattanter til å reagere spontant og dermed bevege seg utenfor det de hadde planlagt på forhånd. Solberg virker derimot ikke å bli vippet av pinnen av angrepene. Hun snakker også rolig og nesten i en belærende tone. Hun svarer ikke på angrepene, og aksepterer ikke Støres vinkling om

økende forskjeller. Hun tar ikke opp det i det hele tatt, men snakker om vekst i norsk økonomi.

ES: Nei, sånn snakker folk som har få virkemidler i verktøyspung.. pakken sin. Få virkemidler til å bruke pengene på en bedre måte og til å skape større grunnlag å beskatte, nemlig sørge for mer vekst i norsk økonomi. (...) Og derfor er det så utrolig viktig at vi ikke møter den optimismen som nå er tilbake igjen i Norge, når ledigheten går ned, når veksten er på vei opp, og hvor jobbene er begynt å skapes (...) (30)

Solberg henvender seg til programlederne og bruker hendene mye på samme måte som Støre. Hun angriper Støre for å ha få virkemidler og dermed hans kompetanse. Samtidig løfter hun opp en sak Høyre har stor troverdighet på og som var en av deres valgsaker, nemlig å skape arbeidsplasser (NTB, 2017).

Figur 26 (5.15) Holder åpne hender, og markerer poengene.

Figur 27 (5.56) «Da kanke man gå til norske bedriftene og si»

I siste del av innlegget vender hun seg mot Støre når hun sier.

ES: (...) Og da kan'ke man gå til norske bedrifter og si: Ja, no er tiden for å øke skattene sånn at du har mindre penger til å investere i nytt utstyr, mindre penger til å sørge for å ansette nok en person i jobb. (30)

Hun omformulerer altså Støres løfte om å heve skattene som en direkte henvendelse til bedriftene. Mens Støre snakket om å ta inn mer penger til å investere, sier Solberg det vil

resultere i at bedriftene må investere mindre. Det er verdt å merke seg at dette innlegget ikke oppnår noen hørbar respons fra publikum. Solberg avslutter innlegget med å vise de negative konsekvensene av motstanderens politikk. Hadde hun benyttet seg av motsetningens topos med en velformulert trepunkts liste om hva de vil få til som kontrast, kunne hun oppnådd dette. I sitt neste innlegg (34) gjør hun nettopp det, og får da også applausen.

Fra Støres tilsvaer skal jeg trekke fram to ting. Det første berører hans ethos.

JGS: (...) Men de av oss med mest fra før i formue skal også betale skatt, og her åpner de også for at det skal bli nullskatteyster av folk med milliarder. (...) (32)

Figur 28 (6.20) «De av oss med mest fra før i formue»

Figur 29 (6.52) «Har ikke levert»

Støres innledende ethos er preget av at det er velkjent at han har en stor formue, og det ble også et tema i valgkampen. Når Støre her sier «de av oss med mest fra før», tar han det selv opp i debatten. Han inntar et standpunkt som vil slå negativt ut på ham selv, ved å heve skattene. Vi så i kapittel 2.3.2.3 at det er et grep som styrker troverdigheten til argumentet. Det styrker følelsen av velvilje mot folket ved at han ikke setter egeninteresse først. Samtidig imøtegår det fordømmer folk kan ha mot ham, og virker avvæpnende mot eventuelle angrep fra motstanderne.

Det andre poenget er at han direkte understreker betydningen av et regjeringsskifte.

JGS: (...) Og her har vi en statsminister som er tilfreds med at det flater ut etter en historisk nedgang hvor vi har lavest nivå andel av oss på jobb, lavest nivå unge mennesker som er på jobb. Det mener jeg er en så stor utfordring at vi kan si: Virkemidlene dere har brukt, alle pengene dere har brukt, det dere skulle levere, har ikke levert. Det er tid for et skifte. Det er tid for å investere, det er tid for å satse og det må et skifte til for å få til det. (30)

Støre angriper først Solbergs troverdighet ved å si at hun er tilfreds med dagens situasjon. Han angriper altså ikke bare politikken, men Solbergs holdninger til situasjonen. Han angriper ikke hennes kompetanse, men moral og velvilje for folket. Så sier han direkte at regjeringen har mislyktes i sitt oppdrag, og at det må et regjeringsskifte til for å få til dette. Den retoriske situasjonen krever at Støre klarer å skissere behovet for en ny regjering, og han gjør sitt beste for å vise dette. Han framstår her direkte og offensiv i sin stil. Han bruker korte setninger, klare poenger, holder høyt tempo når han snakker, og bruker hendene aktivt. Når han kommer til det avgjørende poenget om at regjeringen ikke har levert, krysser han hendene slik man vil signalisere et slags «nei» (se figur 28 over). Han avslutter med en liste av argumenter bygget opp på en slik måte at når han er ferdig, høster han igjen applaus.

Solberg får avslutte denne innledningsduellen med Støre, og er nok klar over at debatten skal gå videre etter hennes innlegg. Det gir henne et kairos for å angripe Støre uten at han kan gi tilsvar. Og hun gjør det ved å sende ansvaret for utfordringene i økonomien til den forrige rødgrønne regjeringen.

ES: (...) det fallet som var ganske stort i de siste årene av den rødgrønne regjeringens tid og som har gått litt ned hva, no har flatet ut. (...) Så jeg synes jo på en måte at Jonas Gahr Støre bør være litt glad for at denne regjeringen har klart å stoppe det fallet de rødgrønne stod ansvarlige for blant annet på blant unge. (...) (34)

Mens Støre la ansvaret for problemene til regjering og spesielt skattekuttene, sier Solberg regjeringen har klart å stoppe en utvikling som var forårsaket av den rødgrønne regjeringen. Vi ser altså en kamp om framing, hvor de løfter fram ulike årsaksforklaringer og leser

utviklingen i samfunnet på ulik måte. Mens Støre mener det er økende problemer, mener Solberg de har klart å stoppe den negative utviklingen. Senere i debatten tegner Støre et annet bilde av situasjonen da Solberg tok over regjeringskontorene. Vi ser derfor en aktiv kamp om definisjonen av problemene, men også av hvem som har ansvaret for det.

JGS: (...) Og i 2013 så, da hun tok over, så hadde vil altså høy sysselsetting, høy deltakelse, skapte mange bedrifter. (...) Andelen i jobb var omtrent på samme nivå da vi gikk av som da vi gikk på. Og under Erna Solberg så har den falt siden hun gikk på. (...) (336)

Figur 30 (7.36) «Litt glad»

Solberg bruker også personifiserte grep ved at hun oppfordrer Støre til å være litt glad. Det er neppe en statsministers oppgave å holde opposisjonspolitikere glade, men det er både et grep som angriper Støres kritikk og innebærer et humoristisk grep. Det er ikke nok til å få publikum til å le, men vi kan se Jensen i figur 30 smile over kommentaren. I det samme bildet kan vi se at Støre er oppe med hånda for å gi en respons, og det står i kontrast til hvordan Solberg var avventende under hans angrep innledningsvis.

Dette finner vi også videre i debatten, hvor Støre er aktiv og søker å få ordet.

4.3.2 Debattens vinner – av taletid

Uansett hvilken strategi partiene har til debatten, vil et viktig poeng være å få fram sakene sine. Og skal du få fram saken din, er det grunnleggende premisset at du får snakke. Denne sendingen varer litt over halvannen time. Skreller vi bort introduksjoner, programledernes forklaringsdeler og i tillegg duellen mellom Jensen og Hareide på norske verdier, er det om lag 71 minutter hvor partilederne debatterer. Programlederne bryter også inn flere ganger for å styre debatten eller komme med spørsmål, så tida til de ni partilederne har er derfor ytterligere begrenset. Det er en kjent sak at programlederne følger med på at alle får en gitt mengde taletid, men ellers er kampen om å få ordet viktig i en slik debatt.

Dagens Perspektiv fant i en analyse av debatten at de som hadde ordet mest, var også de som fikk best skussmål av kommentatorene i etterkant av debatten (Rønne, 2017). På samme måte scoret de som hadde ordet minst, dårligst. De fant ut at Støre hadde ordet flest ganger og også fikk mest taletid (se tabellen under). I en slik debatt vil det være mange hurtige ordskifter slik at det kan være vanskelig å definere antall ganger noen får holde ordet, men jeg har selv talt 15-18 helhetlige innlegg av Støre, avhengig av om man regner innlegg som sammenhengende når for eksempel programlederne kommer med spørsmål i løpet av innlegget.

	Ordet antall ganger	Total taletid	Lengste innlegg
Jonas Gahr Støre (Ap)	15	11 min	1,6 min
Erna Solberg (Høyre)	12	10,5 min	2,1 min
Siv jensen (Frp)	9*	5,5 min	1,6 min
Trygve Slagsvold Vedum (Sp)	9	4,8 min	1,6 min
Audun Lysbakken (SV)	9	7,5 min	1,4 min

	Ordet antall ganger	Total taletid	Lengste innlegg
Bjørnar Moxnes (rødt)	6	3,8 min	1 min
Trine Skei Grande (Venstre)	6	5,4 min	1,7 min
Knut Arild Hareide (KrF)	5*	5,5 min	2 min
Une Bastholm (MdG)	5	4,2 min	1,3 min

Taletid under partilederdebatte. * Siv Jensen og Knut Arild Hareide hadde også en egen duell om "norske verdier". Den duellen varte i 9 minutter. (Kilde: Dagens Perspektiv, <https://www.dagensperspektiv.no/samfunnsstyring/2017/det-lonner-seg-a-ta-ordet>)

I tillegg til dette fant jeg 37 tilfeller der Støre skyter inn små kommentarer, avbryter eller forsøker å få ordet gjennom å snakke. Dette kommer jeg tilbake til i neste del. Her vil jeg likevel peke på at det tyder på en strategi om å prøve å vinne taletid, noe han altså lykkes med. Det er en avveining om seerne oppfatter en slik stil som offensiv eller irriterende. Eksempler på måter han prøver å vinne ordet er blant annet ved direkte henvendelser til programlederne.

JGS: // Nå må jeg få lov til å svare (129)

JGS: // Kan jeg få lov til å svare på det? (132)

JGS: // Kan jeg svare på den utfordringen? (147)

JGS: // Kan jeg få svare på for henne, siden [hun ikke ...] (252)

JGS: // Dette. Dette. Kan jeg få svare på dette? (275)

Støre er svært aktiv i sitt kroppsspråk for å få ordet, og signaliserer svært ofte gjennom debattens første time at han ønsker ordet.

Figur 31 (10.49) Signaliserer at han vil ha ordet.

Figur 32 (26.40) «Kan jeg få svare på det?»

Figur 31 er hentet fra det første innlegget i debatten etter at Solberg og Støre hadde innledningen. Han har allerede fått legge mye av grunnlaget for debatten, men viser med en gang at han ønsker å delta i ordsiftet, og han får også ordet i dette tilfellet. I det andre tilfellet får han ordet etterhvert. Han lykkes dermed i å vinne taletid.

At Støre ikke bare får ordet flest ganger, men også snakker mest, tyder på at han også evner å holde ordet. Vi så i innledningen at han hadde to klare poenger som han skulle gjennom, og fikk dermed også muligheten til å legge fram begge to. Støre legger opp flere innlegg ved å innlede med å si hva han skal si, og dermed også få tid til å fullføre innlegget.

JGS: Ja, det skal vi sikre. Og måten vi skal gjøre det på er ikke å komme med forbud mot at de noen ganger gjør opp regnskapene sine med overskudd, men vi skal sikre det på følgende måte Bjørnar Moxnes. Vi skal (...) (108)

JGS: Jeg var utenfor Stord forleden dag og så på disse enorme havvindmøllene som der monteres og slepes over til Storbritannia for å levere vind. Hvor kommer de fra? De kommer fra (...) (154)

JGS: Kan jeg bare få si noe om jobber. Fordi at eh, eh, det er klart at vi må nå satse som samfunn der vi har spesielle forutsetninger. Jeg tror tiden er over for å si det at alt som lykkes er bra, vi må kunne gå inn og si: Noen områder (...) (324)

Det er også interessant at Støre er mindre aktiv i verdidebatten, enn han er i den første timen av debatten. Han holder fire sammenhengende innlegg. Det første er et svar på et

direkte angrep fra Frp, og det siste er en oppfordring fra programlederne om å si noe om regjeringssamarbeidet. Dette skillet kommer også enda tydeligere fram ved at han bare har to avbrytelser der han prøver å vinne ordet. Vi ser også færre tilfeller av at Støre signaliserer at han ønsker ordet.

Figur 33 (1.10.36) Mange vil ha ordet - ikke Støre.

Figur 34 (1.16.35) Støre avventer.

Det er jo slik at sendingen ikke viser panelet hele tida, slik at skjermbildene som er over kan være litt tilfeldige. Han kan signalisere at han vil ha ordet uten at bildene fanger det opp, men når han i første delen av debatten også verbalt bryter inn mye oftere, tyder det på at han ikke søker ordet like ofte under verdidebatten. Støre har også et mer forsiktig kroppsspråk de gangene han søker ordet, som dere ser i figur 35 og 36 under. Det synes å være et mer tilbakeleent og vurderende kroppsspråk enn vi for eksempel så i figur 31 og 32.

Figur 35 (1.14.25) Vil han egentlig ha ordet?

Figur 36 (1.23.35) Igjen forsiktig.

Under et innlegg Bastholm holder (425) kan vi se at Støre trekke pusten og ser på klokka (se figur 37 og 38). Det kan jo tyde på at han er litt sliten etter over en time med debatt, men også at det ikke er et sakfelt han er like engasjert i.

Figur 37 (1.14.52) Støre trekker inn pusten, nesten som en gjesp.

Figur 38 (1.14.53) Så sjekker han klokka.

Den første timen av debatten handler om skatt og sysselsetting. Vi har sett at dette er saker som er blant sakene Ap ønsker sakseierskap på og tradisjonelt har hatt troverdighet på. Siden disse temaene er oppe til debatt, innebærer det et kairos som Støre må benytte seg av, og han gjør det han kan for å prege den debatten. Det kan derfor synes som en strategi å være aktiv i denne delen og trekke seg mer tilbake i den siste delen, som handler om norske verdier og innvandring. Dette er ikke blant Aps kampsaker, og Bergh og Karlsens undersøkelse fra valget viste at de heller ikke har spesielt stor troverdighet på området (Bergh og Karlsen, 2017, s.3).

Jeg har prøvd å klassifisere hvilke emner Støre tar opp i sine innlegg gjennom hele debatten, og fant at det var følgende temaer som ble behandlet: Elleve ganger behovet for regjeringsskifte eller angrep på regjeringen, åtte ganger arbeid, syv ganger skatt, seks ganger klima, fem ganger kunnskap/utdanning, fem ganger helse/eldre og to ganger økende forskjeller. Når han behandler ytringsfrihet/norske verdier i tre innlegg er det på direkte oppfordring. Dette gjelder også innleggene om profitt i velferden. Jeg har pekt på at både politisk kommunikasjon på TV og paneldebatten løfter fram spillet om makten, og Støre gjør også det her. Valget av saker er naturlig nok preget av tematikken i debatten, men vi kan

spore en klar vilje til å snakke om partiets valgsaker, som vi har sett er strategisk i valgkampen.

4.3.3 Kongen av avbrytelser

Haakon Riekeles poengterte dagen etter debatten at de som avbrøt mye, fikk god score av terningtrillerne i pressen (Riekelses, 2017). Han mener de til sammen 81 avbrytelsene han talte seg fram til var det dominerende kjennetegnet på debatten, og at kongen av avbrytelser var Jonas Gahr Støre med 16 avbrytelser. «Avbrytelsene fra Støre utmerket seg ikke bare i antall, men også i form. Flere av dem besto av hånlige kommentarer og spydige morsomheter mens statsministeren snakket» (ibid.). Jeg kom altså fram til 37 tilfeller der Støre sier noe uten at han har eller får ordet for å ha et innlegg.

Riekeles poengterer at mens menn gjerne blir berømmet for avbrytelsene, slår dette dårlig ut for kvinner. Han skriver at Grande blir trukket av VG for mange avbrytelser, mens hun i realiteten avbrøt mindre enn de fleste andre og stadig ble avbrutt selv (ibid.; Skartveit, Jakobsen & Meland, 2017). Studier i Norge har derimot vist at norske kvinnelige politikere generelt er mer offensive enn i andre nordiske land i debatter og at de ikke ser ut til å straffes av velgerne for denne kommunikasjonsstilen (Krogstad, 2004, s.96).

Som vi så i 4.3.2 spør Støre flere ganger om å få ordet, men han har også andre typer avbrytelser. Han skyter blant annet inn kommentarer på andres innlegg.

JGS (til Jensen): // Men du setter rekorder (samtidig som SJ snakker) (53)

JGS: // Du setter rekorder. (55)

JGS: // Du setter rekorder. (57)

JGS (mens Grande snakker): // Nei, nei, nei (75)

JGS (til Hareide): // Du må jo komme deg ut av det selskapet fortest mulig (89)

JGS (men Solberg snakker): // Nei.. (132)

JGS (mens Jensen snakker): // Hallo, hallo, hallo (162)

JGS (mens Jensen snakker): // Ja, ja (243)

Sammen med disse kommentarene har også Støre et kroppsspråk som er aktivt. Han peker mot andre debattanter eller gir uttrykk for at han er oppgitt.

Figur 39 (12.54) «Du setter rekorder.»

Figur 40 (29.30) «Hallo, hallo, hallo.»

En av de mest bemerkelsesverdige episodene under debatten var da Støre gjentatte ganger avbrøt Solberg. På under et minutt avbryter Støre Solberg ti ganger. Aftenpostens kommentator Joachim Lind mener dette er en bevisst strategi mot statsministeren. «Ernas rådgivere vet at hun har en akilleshæl i slike debatter. Hun lar seg irritere. Det vet også Støres rådgivere. Når Støre avbryter, forstyrrer han Erna Solberg i resonnementene hennes. Er han riktig flink, får han henne til å se litt snurt ut, samtidig som han selv fremstår som rampete, leken og humoristisk» (Lind, 2017).

Jeg viste i kapittel 3.3 at tekstanalyse vektlegger den tekstuelle konteksten for å forstå ytringene. I hvilken direkte sammenheng i debatten blir dette sagt? Denne sekvensen må forstås ut fra forløpet i debatten, og også vurderes ut fra konvensjoner ved debatter hvor nettopp humor og publikums respons er sentral. Selve rekken med avbrytelser skjer fra rundt 43 minutter ut i sendingen. Vi er med andre ord midt i debatten, og debattantene begynner å bli varme i trøya. Programlederne har fem minutter tidligere skiftet tema fra skatt til sysselsetting. Ingunn Solheim innleder det nye emnet med å gi Solberg ordet først, og statsministeren lister opp en rekke tiltak. Når Solheim henvender seg til Støre gir hun uttrykk for oppfatningen om at det er blitt svakere politiske skillelinjer mellom partiene. Solheim stiller følgende spørsmål til Støre.

IS: Og det her Jonas Gahr Støre får litt problem med å skille dokker, for detta foredraget som Erna Solberg holdt no, du kunne sagt omtrent det samme. (226)

Og uten å nøle, og med et troskyldig uttrykk i ansiktet responderer Støre.

JGS: Det var mye bra her, men du må betale for det. (227)

Figur 41 (40.26) «Du må betale for det.»

Figur 42 (40.44) «Jeg bare sier stikkordet: Fire tapte år.»

Støre lar ordene henge i lufta, blunker og nikker flere ganger og lar det gå seks sekunder før han snakker videre. Selv om Solberg tar ordet og sier hun betaler for det, drukner det i latter og applaus fra salen. Støre ser ikke på Solberg, men bare avviser henne med hånda før han fortsetter å angripe regjeringen med å si.

JGS: Jeg bare sier stikkordet: Fire tapte år (...) (232)

Der «fire tapte år» synes å være en litt kunstig og innøvd linje som Støre skulle få inn på et eller annet tidspunkt i debatten, oppleves den umiddelbare responsen på programlederens spørsmål spontan. Det er en linje som fungerer godt som et svar på spørsmålet han får, og samtidig slår han bena under argumentene til Solberg med få ord. Der få vil huske Solbergs punkter, vil Støres «one-liner» feste seg. Ved å være så kort i formen og å la kommentaren henge i lufta gir Støre også publikum muligheter til å la den synke inn og respondere. Den bærer med seg entymemets kvaliteter ved at publikum selv må konstruere argumentet, og kan derfor få større overbevisningskraft. Retorikken handler jo om å se hvilke muligheter

man har til å overtale, og her ser Støre muligheten i en humoristisk kommentar. Situasjonen hadde ikke et krav til Støre om å komme med en humoristisk kommentar slik jeg beskrev Bitzers begrep om den retoriske situasjonen, men Støre klarer selv her å skape et kairos. Publikum gir positive tilbakemeldinger, og Solberg prøver å svare på utfordringen hun har fått servert.

Når Støre får denne responsen, kan det virke som om han tenner på det videre. Det kreves evner til improvisasjon for å sette kommentaren på den måten Støre gjorde i sammenhengen. Andersen skriver at improvisasjon gir utøveren en særlig tilfredsstillelse, og siterer Nero som sier: «akkurat som vi blir mer henrykt når vakre vekster gror spontant opp av jorden, enn når det vi i sin tid har plantet og lenge har stelt vokser fram slik vi ventet det» (Andersen, 1995, s.108). Det er som Støre får et overtak og det tar han med seg inn i sekvensen med mange avbrytelser.

Det hele begynner med at Solberg får spørsmål om hun er enig i at det er et skjellsord å være rik. Solberg vrir svaret sitt over på å snakke om formuesskatt og siterer i den anledningen Arbeiderpartiets Lisbeth Berg Hansen, et virkemiddel vi har sett styrker ethos.

ES: (...) Før hun kom inn på Stortinget, da sa hon. Det virker som om de på Stortinget ikke skjønner at dette ikke e en personskatt, dette e en bedriftsskatt (250)

JGS: // Kan jeg få svare på for henne, siden [hun ikke ...] (251)

Så konfronterer Solberg Støre direkte både med ord og ved å peke på en aggressiv måte mot ham. Intensiteten øker.

ES: (...) Og så har eg lyst til å svare på det Jonas Gahr Støre sa. Han sa du må ha pengene. Men jeg har jo hatt pengene. (vender seg mot Støre) Jeg har innført arbeidsplikt for sosialhjelp under 30 år. Du stemte imot. (peker på Støre)

JGS: // For det er allerede. Det gjelder i kommunene.

ES: Da jeg innførte fraværs grensen.

JGS: // Kommunene kan gjøre det allerede. Det er bortkastet lovverk

ES: Men det e. Da e det ikke systematikk. Da e'kke det gjennomført, det e'kke det sånn at alle blir nødt til det.

JGS: // Mer byråkrati. Mer byråkrater (vifter hånda mot Solberg) (lett latter blant publikum)

ES: //Neida. Det betyr fl.. bedre oppfølging av hver enkelt

JGS: // Neida.

ES: Ungdom i dette landet.

JGS: // De fortsetter å falle ut

ES: Vi har innført helsesøstre, da du var helseminister

JGS: // Jeg begynte med det (stor latter og applaus i forsamlingen)

ES: Når du var helseminister så ble det færre helsesøstre. No e det

JGS: // Nei, nei

ES: Når Jonas Gahr Støre var helseminister

JGS: // Nei, feil

ES: Var det færre helseminist, helsesøstre i kommunene

JGS: // Det var færre helseministre. Det var bare meg. Ehehe (ler) (latter i salen)

ES: No e det økt til seks. Med 600. Når Jonas Gahr Støre var, så var det altså en fall i antall helsesøstre

JGS: // Kan jeg få svare på det.. (252-271)

Figur 43 (43.35) Solberg: «Du stemte imot.»

Figur 44 (43.52) Støre:» De fortsetter å falle ut.»

Figur 45 (43.55) Støre: «Jeg begynte med det.»

Figur 46 (44.06) Støre: «færre helseministre. Det var bare meg.»

Gjennom hele sekvensen bruker Støre hendene aktivt for å underbygge poengene sine. Kameraene filmer begge to slik at det er mulig å få faktene og reaksjonene til begge to. Støre oppnår latter og applaus fra publikum flere ganger for den underholdende stilen. Når Støre gjentatte ganger avbryter Solberg med mer eller mindre saklige innskytelser, skaper det en annen dynamikk enn dersom de hadde lagt fram argumentene hver for seg mens den andre venter på tur. Det svært kjappe ordskiftet sammen med latter og applaus fra salen gir nesten en følelse av å se på en situasjonskomedie og ikke en politisk debatt. Dette fanger også TV-produsentene opp og viser salen som applauderer Støre.

De mange avbrytelsene må sees på som et forsøk på å sette ut Solberg, og å få henne til å framstå irritert. Jeg beskrev i kapitlene om personifisering og ethos at hvordan man framstår er viktigere enn hvordan man er. Når man analyserer situasjonen virker det merkelig banalt at en mann av Støres kapasitet gjør et poeng ut av Solbergs nestenforsnakkelse om at det var færre helseministre. Men publikum i salen responderer i hvert fall, og det kan også hende at TV-seerne verdsetter underholdningsverdien. Publikum har en begrenset kapasitet for å ta imot saksinformasjon, og setter i mange tilfeller pris på det vi kan kalle «friminutt» med et lettere innhold, og det får de her. Formen passer til formatets krav om underholdning og konflikt.

Støre bygger også sitt ethos gjennom denne stilen. Som politiker stilles det store krav til kommunikasjonsferdigheter, spesielt på TV. Støres tar her et oppgjør med sitt innledende ethos, og framstår som en som mestrer også denne delen av politikken. Det er med på å

prege vår oppfatning av hvem han er som person. Man kan likevel stille spørsmål om det blir en for stor avstand mellom Støres innledende ethos og formen han bruker i denne rekken med avbrytelser. Diskusjonen om avbrytelsene i etterkant av debatten kan tyde på at han krysset en hårfin grense for hva som er apt i forhold til den retoriske situasjonen.

Rett etter debatten hadde NRK en samtale om debatten de kalte Valg 2017: Nachspiel. Der kommenterer Solberg Støres avbrytelser, kaller det «uvant» og sier: «De siste ti årene så har politikerne i Norge lært seg at velgerne liker ikke avbrytelser». Hennes måte å håndtere det på var at «du må bare holde deg til ditt eget og din egen vurdering» (NRK, 2017). Støre blir selv konfrontert med avbrytelsene i den samme sendingen, men kjenner seg ikke igjen i kritikken. Han forklarer at programlederne på forhånd oppfordret dem til å ta ordet og ta initiativ, «så da får man være litt frempå da og så litt frekk, og hvis det blir for grovt, så sier de vel i fra» (ibid.).

Sigbjørn Aanes, statssekretær for Erna Solberg, kommenterer også at de var bevisste i forkant av debatten på at Solberg ikke skulle «gå inn i all kjeklingen» med avbrytelser, men heller få fram tre-fire hovedbudskap (NRK, 2017). Solberg responderer på Støres mange avbrytelser, men holder likevel roen. Vi kan på figur 46 se henne himle med øynene når hun forsøker å holde tråden i argumentet, mens Støre drar spøken om at han var den eneste helseministeren. Støre klarer altså å bryte opp argumentet til Solberg og får god respons fra publikum, men klarer ikke å få Solberg til å framstå irritert med sine avbrytelser.

4.3.4 Jonas i angrep og forsvar

Gjennom å analysere åpningsinnlegget og å se på hvordan Støre er svært aktiv i spesielt den første timen av debatten, har jeg fått fram hovedtrekkene ved Støre i debatten. Støre er svært offensiv med å ta ordet, bruker humor og får fram partiets viktigste saker. I denne siste delen av analysen skal jeg vise noen andre retoriske grep Støre tar.

4.3.4.1 Spissede poenger og angrep

Jeg siterte i kapittel 2.2.3 Krogstad på at politiske kommentatorer belønner blant annet å være tydelig og offensiv i debatter. Vi så også i kapitlet om medialisering at TV som medium i liten grad belønner lange resonnementer, og vektlegger høyt tempo. Der vi så at Støres innledende ethos bar preg av at han skulle være vinglete og vag, bruker Støre tydelige poenger i denne debatten. Flere av kommentatorene som vurderte debatten i 2017 bruker også begrepet *tydelig* om Støre. Både Nettavisen og Dagbladet trekker fram Støres uttalelser når han prøver å tegne opp skillelinjene mellom hans og Solbergs klimapolitikk som gode eksempler på dette (Stephansen, 2017; Aurdal, Simonsen, Rydje & Ramnefjell, 2017).

JGS: (...) Og jeg, jeg kommer til å ha i min regjering, kommer det ikke til å være en eneste klimafornekter. Ikke en eneste klimafornekter, det gjør klimapolitikken enklere (...) (152)

Støre blir utfordret på om hans klimapolitikk er lik regjeringens. Når han sier hans regjering ikke vil ha noen klimafornektere, er dette på bakgrunn av at det er velkjent at flere av Frps ministre og statssekretærer har vært uttalte skeptikere til menneskeskapte klimaendringer. Når Støre bruker det som et poeng, bruker han motsetningens topos for å skape et skille mellom ham og Solberg. Poenget er enkelt og lettfattelig, og fyller derfor kravene om tydelighet. Spørsmålet om hvor ulik klimapolitikk Ap og Høyre i praksis ønsker, lar han derimot forbli ubesvart. Saksspørsmålet blir flyttet over til å gjelde personer og regjeringalternativene, og er dermed i tråd med underholdende politikk på TV.

Støre bruker også dramatiske spissformuleringer i sine innlegg, for eksempel her når han snakker om unges yrkesdeltakelse.

JGS: (...) Når jeg møter disse unge menneskene og guttene. I 2013 så var norske menn mellom 15 og 25 år på toppen i deltakelse i yrkeslivet i OSCD. Nå faller vi som en shtein. Vi er på 20. plass! Eller noe sånt no. (238)

Han bruker her det faste uttrykket «falle som en stein» for å uttrykke utviklingen. Det er et argumentativt innholdslocus som forsterker inntrykket av dramatik og indikerer en utvikling som er ute av kontroll. Han bruker det samme uttrykket om det samme fenomenet i innlegg 79. Det kan derfor synes som om Støre ønsker å skape en fortolkningsramme av en situasjon regjeringen har mistet kontrollen på. Når han sier Norge var på topp i 2013, året da Solberg ble statsminister, er det regjeringens politikk som fører til fallet.

Uttrykket «å falle som en stein» er svært vanlig i dagligtalen. Når han i tillegg legger til sh-lyden i stedet for s, får det en folkelig klang. Støre bruker jevnt over en veldig dagligdags tone når han snakker. Jeg siterte Kjedsen i kapittel 2.3.1 på at norsk politisk retorikk skal være autentisk og jordnær, og det er lite «språklige blomster» i Støres innlegg. Hadde det vært en politisk tale, kunne man kanskje ventet mer ornamentert språk, men debatten kler dette direkte språket. Støre bruker også sine personlige møter med de unge guttene i argumentet. Dette er med på å bygge opp hans ethos, og vi skal se nærmere på dette i neste delkapittel.

Vi kan gjentatte ganger se at Støre inntar rollen som opposisjonspolitiker som skal kritisere sittende regjering. Angrepene bruker enkle poenger og dramatiske spissformuleringer.

JGS: Støtte at man tar sjanser. Støtte at fergene blir uten utslipp. Støtte at industrien satser. Det er langt bedre enn de hemningsløse formuesskattekuttene som kommer til å gjøre de rike enda rikere (156 & 158)

JGS: Vi har satt ned skatten på bedrifter. Du (TSG) har sittet i kveld etter kveld og ilagt plastposeavgifter og flyseteavgifter og vært med på dette skattekjøret her sånn som ikke har økt antallet arbeidsplasser. (...) (77)

JGS: Jeg bare sier stikkordet: Fire tapte år, for det Erna Solberg kommer med på tampen av perioden og sier nå skal det blir tidlig innsats. Det har blitt stemt ned gjennom hele perioden. Her trenger vi et taktskifte. (...) (232)

Knut Arild Hareide fikk jevnt over dårlige tilbakemeldinger på sin innsats i debatten. Under temaet arbeidsliv og sysselsetting, kan vi høre ham beskrive utfordringene i samfunnet. Han skildrer tiltak som har blitt satt inn og samtidig at det må gjøres mer (288-300). Hareide framfører, selv om han flere ganger blir avbrutt, et langt argument som ikke synes å vise en tydelig nok profil. Det er en tilnærming som kanskje hadde gledet Habermas, men som gir dårlige utslag hos politiske kommentatorer. Vi ser det samme når han snakker om skattelettelse i parti 82-105.

KAH: (...) Koffor he det vært nødvendig? Jo, fordi en har senka selskapsskatten i Sverige, i Danmark, i Storbritannia. Vi har hatt en fall i oljeprisen som har gått fra øve 100 dollar fatet te 30 dollar fatet. Vi var nødt te å skapa arbeidsplassa, (...) (84)

KAH: (...) . Nå e det ikkje tid for store skattelettelse, og det ska eg forklara veldig kort. Fordi vi veit. Oljeinntektene komme til å falla og de falle vidare. Vi veit at kostnadane te helse øke og de vil øka. Vi veit at pensjonskostnadane øke og de vil øka. (...) (87)

KAH: Altså vi seier jo tydelig. At vi har vært med på skattelettelse for å skapa arbeidsplassa. Nå e det ikkje tid for nye skattelettelse. (96)

KAH: Eg meine vi må ta prioriteringsdebatt og da sie eg veldig tydelig. Vi e.. De som stemte på meg for fire år si har fått betydelig mer i skattelettelse enn eg lovte. Nå går eg te valg. (103)

Vi ser her gjentatte ganger at Hareide forsøker å forklare grepene som må tas. Han prøver å tegne opp sammenhenger som ikke er åpenbare. Spørsmålet er om han da går i den fella at debatten ikke egner seg spesielt for moderate standpunkter når det er spissing og dramatiske konflikter som driver den framover. Når Hareide blir presset på å gi enkle svar, formulerer han seg i innlegg 96 og 103 med å si at han er «tydelig» og «veldig tydelig». Innleggene hans bærer likevel preg av den avveiende stilen Støre har blitt så kritisert for. Kravene om å være direkte, konkret og tydelig er i stor grad uuttalte krav ved den retoriske situasjonen, men noen ganger blir det også uttrykt eksplisitt. Under verdidebatten presser programlederen Hareide til å gi enkle svar.

KAH: Poenget e at ka handle norske verdia om? (366)

JRH: // Kan du ikke bare svare på det? Om ja eller nei, og så kan vi def..., for det har jo definert det ganske mye nå allerede. (367)

KAH: Men det e ikkje et ja eller nei-spørsmål. For ka e det som sette norske verdia under press? (...)

Vi ser her at mens Støre i denne debatten inntar en direkte stil og i stor grad belønnes for det av publikum, synes Hareide å streve mer. Jeg vil likevel bemerke at Hareide allerede i sitt første innlegg (84-105) blir avbrutt gjentatte ganger av programlederne, mens de fleste partilederne fikk tid til å presentere seg selv. Om årsakene ligger i Hareides form eller at programlederne presser ham av andre årsaker er uklart og kan fortjene videre studier, men avbrytelsene vil bidra til hvordan seerne opplever Hareides innsats i debatten.

4.3.4.2 Personlige eksempler

Gjennom debatten ser vi flere forsøk på å dra inn eksempler eller personlige historier for å underbygge et poeng. Vi så i kapittel 2.3.2.1 at retorikken sier man kan dra nytte av eksempler i politiske taler, og Aristoteles mener det har større effekt i taler til folk flest enn logisk argumentasjon (Andersen, 1995, s.151). Eksempler henter gjerne sin effekt gjennom at det er en treffende parallell mellom eksempelet og temaet som belyses (ibid.). Det har en følelsesmessig kraft ved at man kan leve seg inn i eksemplene. Sammen med en personifisering av politikken vil partiledernes selvopplevde historier kunne brukes som ethosargumentasjon.

I anledning debatten om private aktører i velferdstjenester kommer Jensen med følgende eksempel.

SJ: (...) min oldemor hun måtte, eh, engasjere privat lærer over hundre år siden fordi hun ikke var lov for jenter å ta, eh, videregående utdanning. Nå er vi altså i, hihhi (ler oppgitt),

2017 og fortsatt så diskuterer vi om det skal være forbudt eller om det er dårlig å ha private løsninger. (...) (213)

Jensen forteller en personlig og sterk historie om sin oldemor som ikke fikk lov å ta videreutdanning på grunn av at hun var jente. Samtidig er det vanskelig å se sammenhengen mellom forbudet mot videreutdanning for jenter og bruken av private aktører i helse- og omsorgstjenester. Hun måtte bruke private tjenester den gang, men eksempelet lar seg likevel ikke overføre. Det er nemlig en krevende øvelse å finne eksempler fra virkeligheten som passer til de konkrete sakene man behandler (Andersen, 1995, s.153). Eksempler bør oppleves som tungtveiende og relevante (se kapittel 2.4.3). Når Jensen likevel bruker eksempelet, tyder det på en tro på hvilken effekt slike historier har.

Støre bruker flere personlige historier, for eksempel når han snakker om behovet for sykehjems plasser og trekker inn sin mor.

JGS: (...) Det er at det kommer til å dobles antall eldre med pleiebehov i årene som kommer. Moren min er på sykehjem. Hun har behov for pleie. Det sykehjemmet kommer ikke til å klare å ta imot flere om de ikke klarer å ansette fler, utdanne fler. Jeg vil betale for det. (...) (79)

På denne måten blir ikke de eldre en gruppe, men en konkret person som vi må ta hånd om. Det har en sterkere pathosappell. Dette grepet kjenner vi fra journalistikken, hvor man gjerne søker en case som er berørt av et tema. Vi har sett at empatiske følelser vekkes av nærhet til den som blir berørt. Og akkurat som Jonas har en mor på sykehjem, vil også mange andre ha en mor på sykehjem, og det er dette som skaper gjenkjennelse og gir innlegget følelsesmessig kraft. Ved å dele fra sin personlige sfære, inntar også Støre en mer intim tone og det er med å underbygge hans autenticitet (Kjeldsen, 2009, 123). Det bygger også Støres ethos ved å vise hans velvilje og omsorg for folket. Støre ønsker å betale for at de eldre får den pleien de skal ha, og framstår derfor som en omsorgsfull person. Slikt sett hviler eksempelet både på ethos- og pathosargumentasjon.

Pathosappellen kunne likevel blitt gjort sterkere dersom Støre hadde brukt større innlevelse i fortellingen om sin gamle mor. Vi så i kapittel 2.3.2.2 at taleren selv må være i brann for å kunne tenne tilhørerne. Når Støre gir eksempelet om sin mor snakker han fort og bruker det som en del av en hurtig argumentasjon. Ville han oppnå større effekt, kunne han ha tatt noen pauser, kanskje lagt inn noen flere detaljer og vist i kroppsspråk og stemmebruk at dette er noe som berører ham. Samtidig skjer dette i en debatt med høyt tempo, og det vil være en balansegang mellom mulighetene han har for å brodere ut et slikt poeng og å gi akkurat nok til at det gjør sin virkning. Vi så i kapittel 2.3.2.2 at pathosappeller på TV må være innsmigrende og forsiktig, og det er slik Støre gjør det her.

Grande gjør et forsøk på å ta seg tid til en slik følelsesappell i sitt innlegg om gründerne, de som ifølge Grande venstresiden omtaler som de «forferdelige, skamløse egoistan» i innlegg 72 og 169.

TSG: (...) Men det herre det e snakk om akkurat de gründeran som skape de arbeidsplassan. Og æ trur på dæm, æ beundre dæm, og æ syns dæm gjør en fantastisk jobb for fellesskapet. Og det eineste svaret dæm får tebake e at da ska vi skatte dokk meir. (...) (72)

TSG: (...) Og mang brukt tida si, dæm brukt pængan sin, dæm brukt heile familien sin før å skap de gode barnehageplassan og dæm e så god at de fleste private e bedre enn de offentlige. (...) (169)

Grande bruker mye innlevelse i både stemme og kroppsspråk når hun beskriver gründerne. Vi ser at hun bruker flere og mer følelsesladde ord når hun omtaler dem enn Støre gjorde med sin mor. Venstre ønsket i valgkampen å ta sakseierskap på å skape nye jobber ved å løfte opp gründerne og småbedrifter. Grande knytter mye av argumentasjonen til sine følelser for gründerne. Hun tror på dem, beundrer dem osv. Hennes beundring og innlevelse søker nok å vekke de samme følelsene i velgerne knyttet til denne saken. Samtidig hviler dette på ethosargumentasjon ved at argumentet ikke bygger på praktiske saksforhold, men på hennes opplevelse av situasjonen. Det skal sies at hun også argumenterer med logos andre steder i

innleggene, men poenget er at hun i større grad enn Støre utbroderer bruken av pathos her. Ved å bruke så mye pathos kan hun stå i fare for å bryte eksternt aptum både med tanke på sak og mediet ytringen skjer innenfor.

Støre gjentar bruken av personlige eksempler i debatten om private aktører i velferden. Nå er det ikke hans mor, men barnebarna han trekker inn.

JGS: (...) For jeg har nå den store fornøyelsen å hente barn i barnehage, ikke mitt eget, men mitt barnebarn. Og jeg ser den barnehagen drives med en 30 barn, den drives godt, den drives av en familie som holder det gående, det er en privat barnehage. (...) (112)

Støre har «den store fornøyelsen å hente barn i barnehage». Dette er en klar appell til å underbygge hans ethos som en moralsk god person. Selv om vi kjenner ham som dresskledd statsmann, er han her omsorgsfull bestefar som henter sine barnebarn. Jeg refererte i kapittel 2.2.2 at Karlsen skriver om en utvikling der vi i større grad vurderer politikere ut fra personlighetstrekk enn ut fra kompetanse. Ved å fortelle om sin rolle som bestefar er det med på å forme inntrykket av Støres personlighetstrekk. Der man i Norge har liten sans for selvskyt, vil slike historier være en mer subtil måte å bygge sitt ethos på enn om Støre hadde sagt at han er en omsorgsfull person. På samme måte som han viste omsorg for de eldre, bygger dette hans ethos knyttet til velvilje for folket.

Når Støre trekker fram denne godt familiedrevne barnehagen er han også med på å sette en annen fortolkningsramme på spørsmålet om profitt i velferden. Mens Rødt og SV argumenterer for at private tjenester fører til dårlige tjenester og utnyttelse av skattebetalernes penger, aksepterer ikke Støre denne fortolkningen, og peker på at det i dette konkrete eksempelet ikke er slik. Dermed ligger problemet ikke i profitten, men i kravene som stilles til barnehagene (108).

4.3.4.3 «Jeg tar ingen leksjoner»

Støre er gjennom hele debatten offensiv og angriper regjeringen, men ved flere anledninger blir han også angrepet selv. Vi husker hvordan han taklet Solbergs angrep i sekvensen med de mange avbrytelsene. Det er to andre sekvenser der Støre blir forsøkt presset hardt, en gang fra Moxnes, og en gang fra Jensen. Da Jensens angrep er det som retter seg direkte på Støres person og er det tøffeste angrepet, ser jeg på det her.

Drøyt en uke før debatten hadde Listhaug anklaget Støre for hans håndtering av den såkalte karikaturstriden da han var utenriksminister i 2006 (Molnes & Holmes, 2017). Vebjørn Selbekk, som den gang var redaktør i Magazinet, mottok drapstrusler etter å ha tykket karikaturer av Muhammad. Støre ga en unnskyldning til den muslimske verden under en reise til Palestina for denne publiseringen. Jensen tar opp tråden fra Listhaug.

SJ: (...) Vi har altså en, eh, eh, mann som tar mål av seg til å bli ny statsminister som altså skjøv en polit..., en redaktør i en avis foran seg da ytringsfriheten var under press. (...) (399)

Vi så i kapittel 2.1.3 at når man blir utsatt slike angrep kan man enten nekte for handlingen, søke å redusere sitt ansvar i saken, eller å prøve å begrense hvor støtende handlingen oppleves. Når Støre blir angrepet av Frp på ytringsfrihet benytter han seg av alle disse strategiene. For det første nekter han for ikke å støtte opp om ytringsfriheten.

JGS: Men det er helt feil. Vi støttet opp under ytringsfriheten. Vi tok vare på norske liv og vi forklarte verden hva som var Norge. (...) (405)

Samtidig forsøker han å minimere sitt ansvar i saken ved å si at han tok vare på norske liv, altså med gode intensjoner. Til slutt går han til angrep på anklageren, Frp, for å redusere deres troverdighet. Det er en taktikk som brukes for å redusere hvor støtende en handling oppleves. Dette grepet kjenner vi ikke bare fra moderne krisekommunikasjon. Det er også et av antikkens topos om å snu et angrep mot motparten. Et slikt angrep er ifølge Aristoteles avhengig av at motparten ikke har det beste ryktet (Andersen, 1995, s.157).

JGS: (...) Men jeg tar ingen leksjon fra Siv Jensen om ytringsfrihet. Hun. (applaus, 4 sek.) Hun snakker her som at innvandrere, hørte du, innvandrere truer norske, eh, verdier. Hennes første justisminister – brant lokalavisen som skrev negativt om en, om han. Og hennes neste justisminister har truet med å boikotte lokalaviser. Fremskrittspartiet har ingen leksjoner å lære oss på dette. Jeg kommer gjerne tilbake i debatten, men punktum. (applaus) (405)

Støre holder en alvorlig mine under denne sekvensen, og underbygger hovedpoenget om å ta leksjoner fra Jensen med å betone hvert ord fra «ingen» og ut setningen. Dette gjør at gir publikum anledning til å respondere med applaus. Linja fungerer også godt som «sound bite», som en kommentar som er virkningsfull å sitere i mediene, noe blant annet Dagsavisen gjør (Ulstein, Prestegård & Strand, 2017). Siden Listhaug rettet anklagen mot Støre en stund før debatten, var dette en av de spørsmålene Støre ville være godt forberedt på å svare på. Han står derfor i fare for at innlegget kunne virket innøvd og dermed lite autentisk. Framføringen av argumentet krever derfor den umiddelbare og direkte stilen Støre har, og synes å ivareta både internt og eksternt aptum.

Støre underbygger påstanden ved å dra fram negative eksempler fra Jensens parti. På denne måten slipper han å svare inngående på anklagen og skifter fokus. Innlegget er svært kort, han går ikke inn i historien, men skifter oppmerksomheten bort fra sin egen rolle. Det er tydelig at Støre ikke ønsker at dette skal prege folks bevissthet i valgkampen, og lykkes her ved at det ikke tas videre i debatten. Selv om Støre i praksis bare avfeier spørsmålet gir det en helt annen effekt enn dersom han hadde nektet å svare i det hele tatt eller gitt et direkte transformativt svar.

5. Avslutning

Jeg ønsket i denne oppgaven å finne ut hvilke retoriske grep Støre tok under partilederdebatten under Arendalsuka i 2017. Gjennom å gjøre en retorisk analyse av debatten mener jeg å ha funnet flere tydelige trekk. Jeg har forsøkt å la selve empirien lede analysen, og beveget meg mellom konkrete ord, uttrykk og kroppsspråk til helheten av hvordan Støre framstår. Det er først og fremst med retorikkens begreper jeg har sett hvordan Støre argumenterer med både ethos, logos og pathos for å overbevise tilhørerne.

En slik retorisk analyse av en case søker å belyse det unike ved den aktuelle teksten. Samtidig ønsket jeg å forstå hvorfor Støre framstod som han gjorde. Hva er det med partilederdebatten som gjør at visse måter å angripe den på er virkningsfull? Støre evnet altså å overbevise kritikerne med sin innsats, og jeg mener å ha påvist hvordan han opptrer på en måte som svarer til den retoriske situasjon og sjangeren partilederdebatt. Her har teori fra politisk kommunikasjon og medialisering dannet konteksten for hva som legger føringer for hvilken rolle Støre skal innta i en slik debatt.

Vi har sett at det er en profesjonalisering av partienes politiske kommunikasjon og en økende strategisk bevissthet for hvordan å nå viktige velgergrupper. Det er derfor langt fra tilfeldig hvordan en person som Støre framstår i en slik debatt. Med en sterk personifisering av politikken er det av stor betydning hvordan partilederne framstår, og ikke minst er det viktig om vi oppfatter dem som troverdige. På TV er det svært viktig for partilederne å framstå autentiske og å vise personlighetstrekk som er tillitsvekkende. Det er også derfor oppgaven har fått tittelen "Når Støre blir Jonas", fordi han trer inn i en rolle som er personlig og direkte. Så hvilke retoriske grep har jeg funnet at Støre tar?

Støre har flere innlegg med tydelige avsluttende poenger som gir publikum anledning til å applaudere. Han bruker «one-liners» som både skaper latter og applaus. Slike kommentarer er viktige for å bli husket i en muntlig framstilling, og har også den egenskap at mediene kan sitere dem. Mediet belønner en spissformulert og offensiv form, mens lange resonnementer og moderate standpunkter fungerer dårligere. Støre viser derfor evne til å tilpasse seg

mediets logikk. Jeg har også sett at han balanserer mellom innøvde innlegg og improvisasjon, når kairos gir rom for det. Han bruker et aktivt kroppsspråk som i stor grad ivaretar aptum og samtidig understreker opplevelsen av engasjement.

Jeg har vist hvordan Støre innledningsvis presenterer partiets valgsaker og angriper regjeringen, og at dette gjentas gjennom debatten. Kampen om sakseierskap og å sette en agenda er av øverste prioritet i en valgkamp. Store deler av debatten handlet om saker som var viktige for Ap, og innebar dermed et kairos Støre måtte utnytte. Støres svært aktive rolle i debattens første time indikerer at han ønsket å ta en tydelig rolle i saker Ap ville ha sakseierskap på. Når han var tilsvarende tilbaketrukket i debatten om norske verdier og innvandring, kan det tyde på at det var sakfelt partiet ikke satset på. Når vi så at dette var den viktigste saken for velgerne i 2017, burde Ap kanskje utmeislet et tydeligere standpunkt knyttet til dette.

Valget av skattehevelser og en beskrivelse av samfunnets behov for en ny retning, må samtidig sees i sammenheng med framing. Støre ønsket å tilskrive utfordringer i samfunnet til sittende regjerings politikk. Jeg pekte på at det var en klar kamp mellom Støre og Solberg om hvem som hadde ansvaret for utfordringene i økonomien, samtidig som de hadde en ulik beskrivelse av hvilken retning økonomien gikk. Krogstad skrev at politikk handler om å fordele skyld og ære, og debatten ble sånt sett en oppvisning i politikk. Støre bruker mye tid på å legge skylden for samfunnsutfordringene på regjeringens politikk og vise hvordan han ønsket en ny retning.

Støre var også offensiv i form av at han gikk til stadige angrep på sittende regjering. Han angrep både politikken og statsministerens troverdighet. På denne måten inntok Støre utfordrerrollen og bidro med flere spissformuleringer til å prøve å skape klare skillelinjer mellom egen og regjeringens politikk. Gjennom denne aktive stilen brøt Støre med sitt innledende ethos, og framstod som en politiker som mestrer debattformen. Støre ble selv angrepet, og jeg har vist hvordan han minimerte eget ansvar og angrep anklageren for å flytte oppmerksomheten bort fra seg selv.

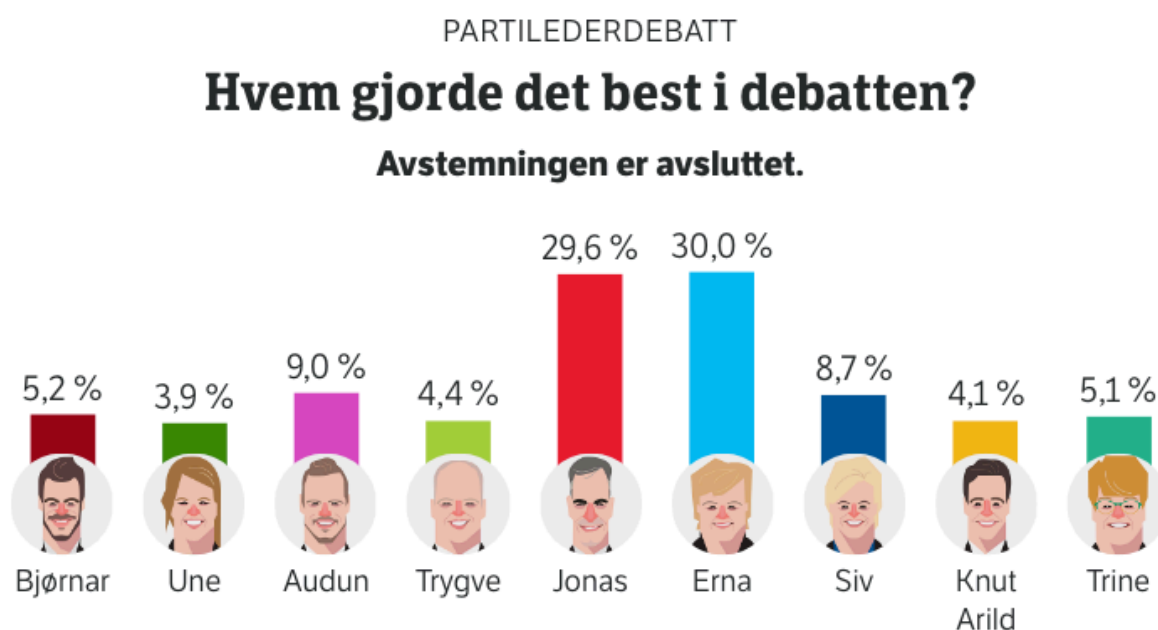
Støre brukte flere grep for å framstå autentisk, både med en folkelig tone og ved å dele personlige historier. Disse eksemplene er med på å bygge hans ethos, samtidig som de har en pathosappell. Jeg har vist at Støre toner ned det følelsesmessige engasjementet når han bruker disse eksemplene, mens han i angrepene på regjeringen bruker sterkere virkemidler. Gjennomgående synes Støre å ivareta aptum i forhold til den situasjonen han jobbet innenfor. Likevel kan noe av diskusjonen i ettertid knyttet til hans mange avbrytelser synes å peke på en hårfin balanse mellom hva som oppfattes som offensivt og morsomt, og hva som er frekt.

Ved å ta disse grepene, går Støre inn i en rolle som oppfyller mange av kravene som stilles til politisk kommunikasjon på TV. Dette er også trekk politiske kommentatorer veier positivt. Støre hadde et innledende ethos som statsmann, dyktig, veloverveid, men utydlig. I debatten framstår han som Jonas, personlig, humoristisk og offensiv. Han viser derfor å både forstå og å mestre den retoriske situasjonen. Innsatsen ble belønnet med gode tilbakemeldinger fra de politiske kommentatorene i de store mediene. Under er en samling av terningkast fra utvalgte riksmedier.

	VG	Dagbladet	Aftenposten	Dagsavisen	Nettavisen	NRK*	Kampanje
Støre	6	5	4/5	5	5	6	5
Solberg	5	4	3/5	4	4	4	4
Moxnes	2	2	2/5	2	2		2
Bastholm	3	4	2/5	2	2		3
Lysbakken	5	5	5/5	6	4		4
Vedum	3	2	3/5	5	3		3
Jensen	3	4	3/5	3	3		3
Hareide	2	4	1/5	3	3		4
Grande	2	3	2/5	3	4		2

Figur 47 NRK brukte «retorikkespert» Kjell Terje Ringdal og Jens Kjeldsen til å vurdere partilederne. Kun statsministerkandidatene fikk terningkast.

I tillegg hadde NRK det Håkonsen kalte en «uhøytidelig» og «helt uvitenskapelig» undersøkelse på nett der folk kunne stemme på hvem de synes gjorde det best i debatten (innlegg 346). Både selve avstemningen i seg selv, og presentasjonen av den, illustrerer hvordan personifisering og underholdning er elementer som former TV-debatten. NRKs produksjon legger opp til en personifisert konflikt hvor kampen om regjeringmakten er den sentrale drivkraften. Slik presenterte de resultatene:

Figur 48 Hentet fra NRK.no (2017)

Man kan bruke mange tilnærminger til en slik debatt, og det er mye interessant som ikke denne oppgaven har kunnet utforske. Jeg har pekt på at det hadde vært spennende å se på hvordan Støre har endret stil. Videre studier kunne ha undersøkt hvordan partiledere endrer seg over tid, ved å for eksempel studere to eller flere debatter. Et slikt studium kunne blitt supplert med dybdeintervjuer med både politikerne selv og deres rådgivere. Jeg pekte på at Hareide ble avbrutt av programlederne flere ganger i debatten. Det kunne vært interessant å studere hvem, og i hvilke tilfeller programlederne avbryter.

Ikke minst hadde det hadde også vært interessant å gjøre en studie av hvordan velgerne vurderer stilen Støre har i debatten. For selv om Støre fra et retorisk- og medieperspektiv

lyktes med poenget om å ikke ha en eneste klimafornekter i sin regjering, ønsket han neppe å innfri valgløftet på den måten han gjorde det. Det viktigste med den retoriske situasjonen til Støre var verken å vinne debatten eller å overbevise masterstudenter om sine retoriske valg. Det var å mobilisere nok velgere til at han kunne danne en regjering.

6. Litteraturliste

Agger, A. (2009). Kommunikativ planlægnings teori- nye idealer for borgernes rolle i planlægningen. I Jensen, A., Andersen, J., Hansen O & Aagard Nielsen, K. (Red.), *Planlægning i teori og praksis. Et tværfagligt perspektiv*. (31-45). Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Allern, S. (2011). *Fjernsynsvalgkampen*. Oslo: Pax forlag

Allern, S. (2015). Politisk journalistikk på norsk: sjangrer, journalistroller og maktrelasjoner. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (196-206). Oslo: Universitetsforlaget

Andersen, Ø. (1995). *I retorikkens hage*. Oslo: Universitetsforlaget

Andersen, Ø. & Berge, K. L. (2003). Hvor relevant er retorikken? I Andersen, Ø. & Berge, K. L. (Red.), *Retorikkens relevans* (5-15). Oslo: Norsk Sakprosa

Aristoteles. (2006). *Retorikk*. Oversatt og med forord av Tormod Eide. Oslo: Vidarforlaget

Atkinson, M. (1984). *Our Masters' Voices*. London & New York: Routledge

Benoit, W. L. (1997). Image Repair Discourse and Crisis Communication. *Public Relations Review*. 23(2), 177-186.

Bergh, J. & Karlsen, R. (2017). *Politisk dagsorden og sakseierskap ved stortingsvalget I 2017*. (Notat, Universitetet i Oslo). Hentet fra <http://www.sv.uio.no/isv/forskning/prosjekter/valgforskning/aktuelle-saker/politisk-dagsorden-og-best-politikk-ssb.pdf>

Bitzer, L. F. (1992). The Rhetorical Situation. *Philosophy & Rhetoric*. 25(1), 1-14. Hentet fra http://www.jstor.org/stable/40237697?seq=1#page_scan_tab_contents

Björkvall, A. (2009). *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB

Eide, M. (1991). *Medievalkamp*. Oslo: Tano

Eide, T. (2004). *Retorisk leksikon*. Oslo: Spartacus forlag AS

Elle, M. (2010). *Den sterkestes rett?* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26718/MASTEROPPGAVEN_PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Engebreetsen, M. (2007). *Digitale diskurser*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Entman, R. M. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, 57, 163-173. doi:10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x

Fafner, J. (1997). Retorikkens brændpunkt. *Rhetorica scandinavica*, 2, 7-19.

Harris, P. (2001). To Spin or not to Spin, that is the Question: The Emergence of Modern Political Marketing. *The Marketing Review*, 2, 35-53.

Heraldstveit, D. & Bjørger, T. (1992). *Politisk kommunikasjon: introduksjon til semiotikk og retorikk*. Oslo: Tano

Hjarvard, S. (2015). Framing: Introduksjon til et begreb og en klassisk tekst. *MedieKultur*, 58, 104-114. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/mediekultur/article/view/20026>

Ihlen, Ø, Skogerbø, E. & Allern, S. (2015). Introduksjon. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (11-21). Oslo: Universitetsforlaget

Iyengar, S. (1996). Framing Responsibility for Political Issues. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 546, 59-70. Hentet fra http://www.jstor.org/stable/1048170?seq=1#page_scan_tab_contents

Fafner, J. (1997) Retorikkens brændpunkt. *Rhetorica Scandinavia*. 2, 7-19.

Jamtøy, A. I. & Hagen, I. (2007). Iscenesatt politikk – strategier for å lage underholdende TV. I Jenssen, A. T. & Aalberg, T. (Red.), *Den medialiserte politikken* (147-176). Oslo: Universitetsforlaget.

Jenssen, A. T. (2007). Den medialiserte politikken. I Jenssen, A. T. & Aalberg, T. (Red.), *Den medialiserte politikken* (9-24). Oslo: Universitetsforlaget.

Jenssen, A. T. (2007). Om talekunst og følelser. I Jenssen, A. T. & Aalberg, T. (Red.), *Den medialiserte politikken* (25-52). Oslo: Universitetsforlaget.

Johansen, A. (2002). *Talerens troverdighet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Karlsen, R. (2004). Valgkamp i flerpartisystem. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 04(45), 611-635. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/33215722/valgkamp_i_flerpartisystem_aktualisering_av_saker_og_kamp_om_eierskap.pdf

Karlsen, R. (2015). Politiske partier og politisk kommunikasjon. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (91-104). Oslo: Universitetsforlaget

Karlsen, R. (2015). Valgkamp – kort, lang og permanent. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (207-218). Oslo: Universitetsforlaget

Kjeldsen, J. E. (2009). *Retorikk i vår tid*. Oslo: Spartacus forlag

Kjeldsen, J. E. (2015). Politisk retorikk: kunsten å overveie, avveie og bestemme seg. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (76-87). Oslo: Universitetsforlaget

Kjeldsen, J. E. (2015). Politisk talekunst: talens gjenkomst og egenart. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (184-195). Oslo: Universitetsforlaget

Kock, C. (2003). Retorikkens relevans. I Andersen, Ø. & Berge, L. K. (Red.), *Retorikkens relevans* (17-29). Oslo: Norsk Sakprosa

Kristiansen, H. I. (2015). *Håndbok i debattretorikk*. Oslo: forlag1

Krogstad, A. (2004). «En joggedress og en gråpapirpose overhodet, takk». I Aardal, B., Krogstad, A. & Narud, H. M. (Red.), *I valgkampens hete* (203-229). Oslo: Universitetsforlaget

Krogstad, A. (2004). Fjernsynsvalgkamp. I Aardal, B., Krogstad, A. & Narud, H. M. (Red.), *I valgkampens hete* (85-111). Oslo: Universitetsforlaget

Krogstad, A. (2006). Retorikk, prinsipper og trillende terninger. *Rhetorica Scandinavica*, 40(2), (41-61). Hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15229/retorikk_prinsipper_terninger.pdf?sequence=1&isAllowed=y

McNair, B. (2007). *An Introduction to Political Communication*. London: Routledge

Meyrowitz, J. (2006). Displaying the Body Politic: Televisual Exposures and Concealments. I Prelli, L. J. (Red.), *Rhetorics of Display* (374-397). Columbia: University of South Carolina Press

NOU 2003:19. (2003). *Makt og demokrati*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-019/id118893/sec1>

Kvalheim, N., Hansen, T., Otteren, H. & Vedå, M. (2017). *NRK og valget 2017*. Universitetet i Bergen. Hentet fra

https://fido.nrk.no/b934ebcebf3cc191b15adefa069020e489afc575945f26ef46cd1fdb6eb274c7/uib_nrk_og_valget_2017.pdf

Nordeide, T. V. (2011) *Kynismens gjennomslag*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen) Hentet fra <http://bora.uib.no/handle/1956/5119>

NRK. (2018). *Brennpunkt. Sirkus Nobel*. [Videoklipp]. Hentet fra

<https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDDP11000118/11-03-2018>

NRK. (2017). *Valg 2017*. [Videoklipp]. Hentet fra [https://tv.nrk.no/serie/valg-](https://tv.nrk.no/serie/valg-2017/NNFA80081417/14-08-2017)

[2017/NNFA80081417/14-08-2017](https://tv.nrk.no/serie/valg-2017/NNFA80081417/14-08-2017)

NRK. (2017). *Valg 2017: Nachspiel*. [Videoklipp]. Hentet fra [https://tv.nrk.no/serie/valg-](https://tv.nrk.no/serie/valg-2017/NNFA84081417/14-08-2017)

[2017/NNFA84081417/14-08-2017](https://tv.nrk.no/serie/valg-2017/NNFA84081417/14-08-2017)

Prelli, L. J. (2006). Rhetorics of Display: An Introduction. I Prelli, L. J. (Red.), *Rhetorics of Display* (1-38). Columbia: University of South Carolina Press

Riessman, C. K. (2016). What's Different about Narrative Inquiry? Cases, Categories and Contexts. I Silverman, D. (Red.), *Qualitative Research* (363-378). London: SAGE Publications

Rogstad, I. L. (2015). Den kommenterende makt: fremveksten av et kommentariat i norske medier. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (105-117). Oslo: Universitetsforlaget

Sandvik, M. (2014). Retorisk rekonstruksjon av politisk diskurs. *Rhetorica Scandinavica*, 66/67, 122-141. Hentet fra <https://oda.hioa.no/nb/retorisk-rekonstruksjon-av-politisk-diskurs>

Skovholt, K. & Veum, A. (2014). *Tekstanalyse. Ei innføring*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Stivers, T. & Hayashi, M. (2010). Transformative Answers: One Way to Resist a Question's Constraints. *Language in Society*, Vol. 39(1), 1-25. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/pdf/20622702.pdf?refreqid=excelsior%3A1f381dd5fa973f9eaa43839f1b5e6370>

Strömbäck, J. (2004). Valjournalistiken och demokratin. I Nord, L. & Strömbäck, J. (Red.), *Mediarna och demokratin* (439-) Lund: Studentlitteratur

Svennevig, J., Sandvik, M. & Vagle, W. (1995). Innledning. I Svennevig, J., Sandvik, M. & Vagle, W. (Red.), *Tilnærminger til tekst*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Svennevig, J. (1995). Skriftlig og muntlig språk. I Svennevig, J., Sandvik, M. & Vagle, W. (Red.), *Tilnærminger til tekst*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Svennevig, J. (2015). *Språklig samhandling*. Oslo: Landslaget for norskundervisning, Cappelen Akademisk Forlag

Tveiten, O. (2009). *Storyland*. Kristiansand: IJ-forlaget

Valen, H. & Narud, H. M. (2004). Strategi og politikk. I Aardal, B., Krogstad, A. & Narud, H. M. (Red.), *I valgkampens hete* (59-84). Oslo: Universitetsforlaget.

Waldahl, R. & Aardal, B. (2004). Velgernes eksponering for valgkampen i mediene. I Aardal, B., Krogstad, A. & Narud, H. M. (Red.), *I valgkampens hete* (253-275). Oslo: Universitetsforlaget.

Waldahl, R. & Beyer, A. (2015). Offentlig opinion og politisk kommunikasjon. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (34-46). Oslo: Universitetsforlaget

Wästerfors, D. (2008). Analytiska knep. I Sjöberg, K. & Wästerfors, D. (Red.), *Uppdrag: Forskning* (66-84) Malmö: Liber

Østby, H., Helland, K., Knapskog, K., Larsen, L. O. & Moe, H. *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget

Østlyngen, T. & Øvrebø, T. (2006). *Journalistikk: metode og fag*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Aalberg, T. & Brekken, T. (2007). Når spill og enkeltepisoder blir viktigst. I Jensen, A. T. & Aalberg, T. (Red.), *Den medialiserte politikken* (177-196). Oslo: Universitetsforlaget.

Aalberg, T., Elvestad, E. & Skogerbø, E. (2015). Demokrati og offentlighet. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (Red.), *Makt, medier og politikk* (22-33). Oslo: Universitetsforlaget

Aalberg, T. & Jensen, A. T. (2004). Partiledereffekter? I Norge?. I Aardal, B., Krogstad, A., Narud, H.M. & Waldahl, R. (Red.), *I valgkampens hete* (354-379). Oslo: Universitetsforlaget

Aardal, B., Krogstad, A., Narud, H. M. & Waldahl, R. (2004). Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet. I Aardal, B., Krogstad, A., Narud, H. M. & Waldahl, R. (Red.), *I valgkampens hete* (13-29). Oslo: Universitetsforlaget

6.1 Andre kilder

Arendalsuka. (2018). *Om Arendalsuka*. Hentet fra <https://arendalsuka.no/7050>

Aurdal, M., Simonsen, M., Rydje, O. M. & Ramnefjell, G. (2017, 14. august). Jonas har funnet forment. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/jonas-har-funnet-formen/68591537>

Berge, K. L. & Baarøy, F-A. (2017, 8. september). Listhaugs ytringer er ikke hatefulle. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/listhaugs-ytringer-er-ikke-hatefulle-1.13677349>

Clemet, K. (2017, 15. august). Kommentatorene. *Kristin Clemets blogg*. Hentet fra http://clemet.blogg.no/1502806681_kommentatorene.html

Eilertsen, T. (2016, 11. februar). En tåkefyrste vinner ikke valg. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/k6y9/En-takefyrste-vinner-ikke-valg>

Fredø, T. & Løvhaug, S. V. (2018, 09. april). Tv slår avis på politisk analyse - her er kommentatorene vi stoler mest på. *Kampanje*. Hentet fra <https://kampanje.com/medier/2018/04/tv-slar-avis-pa-politisk-analyse--her-er-kommentatorene-vi-stoler-mest-pa/>

Fremstad, M. (2018, 5. januar). Frp vil forandre seg: - Klimaskepsisen er på veg ut. *Abc nyheter*. Hentet fra <https://www.abcnyheter.no/nyheter/politikk/2018/01/05/195354646/frp-vil-forandre-seg-klimaskepsisen-er-pa-veg-ut>

Gabrielsen, C. K. (2012, 22. september). Slik var Støres sju år som utenriksminister. *TV2*. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/3882044/>

Glomnes, L. M. & Kristiansen, B. S. (2016, 11. februar). Høyre og Frps plan: Skal stemple Ap som vingle-parti og Støre som tåkefyrste. *Aftenposten*. Hentet fra

<https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/41j9/Hoyre-og-Frps-plan-Skal-stempe-Ap-som-vingle-parti-og-Store-som-takefyrste>

Grassegger, H. & Krogerud, M. (2017, 4. februar). Dataene som snudde verden på hodet.

NRK Beta. Hentet fra <https://nrkbeta.no/2017/02/04/dataene-som-snudde-verden-pa-hodet/>

Grøtte, M. (2017, 4. mars). Venstre-ledere: Vil i regjering med Høyre og KrF. *VG*. Hentet

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/venstre/venstre-ledere-vil-i-regjering-med-hoeyre-og-krf/a/23940528/>

Haga, A. & Eriksen, A. G. (2017, 13. august). Støre satser rødgrønt. *Bergens Tidende*. Hentet

fra <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/7rr1w/Store-satser-rodgront>

Hellum, C. & Nyman, H. (2016, 16. januar). Støre kåret til «Årets tåkeprater». *Kampanje*.

Hentet fra <https://kampanje.com/pr/2016/01/store-karet-til/>

Iversen, M. H. (2014, 16. juni). Jens Kjeldsen om Jonas Gahr Støre. *UiB.no*. Hentet fra

<https://www.uib.no/fg/retorikk/79066/jens-kjeldsen-om-jonas-gahr-st%C3%B8re>

Johannessen, G. C. (2017, 05. august). Vil tvinge kommunene til å gi fritt brukervalg.

Fædrelandsvennen. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/4P4bo/Vil-tvinge-kommunene-til-a-gi-fritt-brukervalg>

Johannessen, K. & Sørtdahl, E. (2017, 6. februar). Med disse sakene skal Støre vinne valget.

TV2. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/8909690/>

Johnsen, A. B., Haugan, B. & Melgård, M. (2017, 12. mai). Jonas Gahr Støres oppgjør med «tåkefyrsten». VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/lo/jonas-gahr-stoeres-oppgjoer-med-taakefyrsten/a/23994946/>

Johnsen, A. B. & Wold, O. M. (2017, 30. juli). Høyre-Linda og Sp-Ola samstemte: Norske verdier er under angrep. VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/stortingsvalget-2017/hoeyre-linda-og-sp-ola-samstemte-norske-verdier-er-under-angrep/a/24105685/>

Johnsen, A. B. (2017, 7. september). Erna svarer KrF: Vi er avhengige av alle fire partiene. VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/stortingsvalget-2017/erna-svarer-krf-vi-er-avhengige-av-alle-fire-partiene/a/24136137/>

Kirkerud, K. (2017, 12. september). Fem ting: Derfor ble det fiasko-valg for Ap. TV2. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/9356966/>

Lind, J. (2017, 16. august). Forbrytelsen avbrytelsen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/VWAV/Forbrytelsen-avbrytelsen--Joacim-Lund>

Løset, K. (2017, 12. november). Analyse av stortingsvalget 2017. TV2. Hentet fra <https://blogg.tv2.no/kjettiloset/2017/11/12/2203582/>

Molnes, G. & Holmes, M. (2007, 3. august). Listhaug ber Støre beklage: Hengte redaktør ut til tørk under karikaturstriden. VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/oqOP0/listhaug-ber-stoere-beklage-hengte-redaktoer-ut-til-toerk-under-karikaturstriden>

NRK. (2017). *NRK og Stortingsvalget 2017*. Hentet fra https://fido.nrk.no/4712c4df50a733dcf603d15e3e4ac3d1b079ceaf163ed320cc318e0349f32cef/nrk_valgrapport_2017.pdf

NTB. (2016, 18. mai). Oljekrisen har ført til 25.000 færre arbeidsplasser. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/vQwgw/Oljekrisen-har-fort-til-25000-farre-arbeidsplasser>

NTB. (2017, 7. januar). Fire saker som skal gi Høyre valgseier. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/nyheter/2017/01/07/1406/Politikk/fire-saker-som-skal-gi-hoyre-valgseier>

NTB. (2017, 14. august). Analytiker synes offensiv Støre tidvis var uhøflig. *Bergensavisen*. Hentet fra <https://www.ba.no/nyheter/valg2017/bergen/analytiker-synes-offensiv-store-tidvis-var-uhoflig/s/5-8-631647>

NTB. (2017, 15. august). Støre sto fram i den første partilederdebatten. *ABC nyheter*. Hentet fra <https://www.abcnyheter.no/nyheter/politikk/2017/08/15/195324403/store-sto-fram-i-den-foerste-partilederdebatten>

Ottosen, P. (2017, 14. august). Retorikkekspert gir Jonas terningkast seks: - Det var en statsminister som trådte fram. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/retorikkekspert-gir-jonas-terningkast-seks--det-var-en-statsminister-som-tradte-fram-1.13642350>

Poll of polls. (2018). *Gjennomsnitt av nasjonale meningsmålinger om stortingsvalg*. Hentet fra <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Stortinget&do=visallesnitt>

Raknes, K. (2017, 12. september). – Rødgrønt kaos er aldri lurt. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/meninger/stortingsvalget-2017/roedgroent-kaos-er-aldri-lurt/a/24139349/>

Ravnaas, N. R. (2014). Slik ble Ap-leder Jonas Gahr Støre søkkrik. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/na24/slik-ble-ap-leder-jonas-gahr-stre-skkrik/7776581.html>

Riekeles, H. (2017, 15. august). Menn som avbryter kvinner. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/menn-som-avbryter-kvinner/68594881>

Rognlien, J. (2012, 5. juni). Hvor ansvarlige er hatpropagandistene? *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/hvor-ansvarlige-er-hatpropagandistene/63354498>

Rosslund, I. E. (2017, 11. august). Valgsendinger landet rundt. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/presse/valgsendinger-landet-rundt-1.13636216>

Røed, R., Aaser, K., Sandnes, Å. H. & Oddestad, G. (2017, 29. august). Ny krisemåling for Arbeiderpartiet. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/wWK65/ny-krisemaaling-for-arbeiderpartiet>

Rønne, K. P. (2017, 15. august). Det lønner seg å ta ordet. *Dagens perspektiv*. Hentet fra <https://www.dagensperspektiv.no/samfunnsstyring/2017/det-lonner-seg-a-ta-ordet>

Sand, L. N. & Graftsrønningen, M. (2017, 15. august). Store utslag som kan snu valgkampen. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/store-utslag-som-kan-snu-valgkampen-1.13643486>

Skartveit, H., Jacobsen, F. & Meland, A. (2017, 14. august). VGs dom: Ap-Jonas i velgerkrise vant debatten. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/stortingsvalget-2017/vgs-dom-ap-jonas-i-velgerkrise-vant-debatten/a/24117990/>

Staude, T. (2017, 15. august). Flere så NRKs partilederdebat i år. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/kultur/flere-sa-nrks-partilederdebat-i-ar-1.13643341>

Stephansen, E. (2017, 14. august). Jonas Gahr Støre klar vinner av partilederdebatten. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/politikk/valg/jonas-gahr-stre-klar-vinner-av-partilederdebatten/3423363705.html>

Stephansen, E. (2017, 14. august). Kanskje kommer Tåkefyrsten. *Nettavisen*. Hentet fra http://erikstephansen.blogg.no/1502719347_kanskje_kommer_tkefyrsten.html

Sørheim, S. (2017, 7. september). Valgkampen er blitt et norsk mesterskap i retorikk. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/12dwM/Valgkampen-er-blitt-et-norsk-mesterskap-i-retorikk--Sarah-Sorheim>

Trevoll, H.F. (2017, 9. september). Hva er det dette handler om? *Agenda magasin*. Hentet fra <https://agendamagasin.no/kommentarer/hva-er-det-dette-handler-om/>

Uleberg, O. I. (2017, 28. juli). 100 prosent sikker på at han blir statsminister. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/pqkzj/100-prosent-sikker-pa-at-han-blir-statsminister>

Uleberg, O. I. (2017, 31. juli). Lei av å bli diskriminert fordi han er norsk eier. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/1Lp3B/Lei-av-a-bli-diskriminert-fordi-han-er-norsk-eier>

Ulstein, H., Prestegård, S. & Strand, A. (2017, 14. august). Lysbakken best i kaotisk debatt. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/innenriks/lysbakken-best-i-kaotisk-debatt-1.1009754>

Valgdirektoratet. (2018). *Tall for hele Norge. Stortingsvalg 2013*. Hentet fra <https://valgresultat.no/?type=st&year=2013>

Valgdirektoratet. (2018). *Tall for hele Norge. Stortingsvalg 2017*. Hentet fra <https://valgresultat.no/?type=st&year=2017>

Washington Post. (2016). *Trump: 'I have the best words'* [Videoklipp]. Hentet fra https://www.washingtonpost.com/video/national/trump-i-have-the-best-words/2017/04/05/53a9ae4a-19fd-11e7-8598-9a99da559f9e_video.html?utm_term=.0dad019a982b

Wig, S. (2015, 24. juli). Hva kan vi egentlig vente oss av Jonas Gahr Støre? *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/8vPr/Kronikk-Hva-kan-vi-egentlig-vente-oss-av-Jonas-Gahr-Store>

Wig, S. (2014, 5. desember). Støres DNA. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/w1O61/kronikk-stoeres-dna>

Zondag, M. H. W. (2017, 31. august). DN: Støre innrømmer at han har penger i «ikke-etiske» fond. *Nrk*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/dn_-store-innrommer-at-han-har-penger-i-ikke-etiske_-fond-1.13666120

Vedlegg 1: Transkripsjon av partilederdebatten

Her følger en transkripsjon av partilederdebatten. Hvert innlegg er nummerert for å lett finne fram til referansen i analysen. Jeg bruker () for å markere kommentarer jeg har i teksten, for eksempel (applaus). Jeg bruker [] for å markere at det er vanskelig å høre det som blir sagt, for eksempel fordi noen andre snakker samtidig eller det er applaus. Når jeg skriver //, betyr det en avbrytelse, eller at noen snakker mens andre snakker.

Jeg bruker initialene til alle partilederne og programlederne. Ved intervjuer med folk på gata skriver jeg M for mann, K for kvinne og B for barn.

JRH: Programleder Jarle Roheim Håkonsen

IS: Programleder Ingunn Solheim

JGS: Jonas Gahr Støre

ES: Erna Solberg

BM: Bjørnar Moxnes

UB: Une Bastholm

TSV: Trygve Slagsvold Vedum

SJ: Siv Jensen

KAH: Knut Arild Hareide

TSG: Trine Skei Grande

	Hve m	Tale	Annet
Intro: Intervjuer med folk på gata			
1	B	Norske politikere er veldig flinke og de gjør veldig mye for barn, særlig noen av dem.	
2	M	Jeg synes de er lite besluttsom	
3	K	Det er nok de eneste i landet som har råd til å lyge og ikke måtte stå for det	
4	M	Hvis jeg skulle gi et råd så er det kanskje å love litt mindre og prøve å innfri de løftene de gir	
5	K	I alle fall ikke at de begynner å krangle og skylde på hverandre, men at de kommer frem med sakene sine. Det synes jeg er veldig viktig.	
6	B	De vil jo bruke tiden på å gjøre Norge bedre.	
7	K	Haha... De er jo menneskelige, men det er ikke alle som har beina på jorda føler jeg.	
Klipper til bakrommet hvor vi ser programlederne Ingunn Solheim og Jarle Roheim Håkonsen. De går mot scenen mens de snakker.			
8	JRH	(Haha) Vi får prøve å få dem til å få beina på jorda, Ingunn.	
9	IS	Det får vi til. Og vi er enige om temaene. Skatt, økonomi og norske verdier.	
10	JRH	norske verdier. (I kor med IS) Yes, da kjører vi.	

11	Introfilm		
Applaus. Filmer fullsatt forsamling i Arendal kulturhus. Programlederne kommer gående inn på scenen.			
12	JRH	(Kremter). God kveld. God kveld alle sammen der hjemme i stua. God kveld alle sammen her i Arendal kulturhus. Vi er altså i gang nå. Partilederdebatt 2017.	
13	IS	Endeleg. (Ahahaha)	
14	JRH	Ja, endelig.	
15	IS	Og det e ei sann glede å ønske vel møtt til hovudpersonane her i kveld. Ta vel i mot Venstre-leiar Trine Skei-Grande	
Partilerne kommer inn og stiller seg opp i panelet. Publikum applauderer i det de kommer inn.			
16	JRH	Knut Arild Hareide fra Kristelig folkeparti	
17	IS	Siv Jensen frå Framstegspartiet	
18	JRH	Statsminister og Høyre-leider Erna Solberg.	
19	IS	Han som vil bli statsminister, Arbeiderpartiets Jonas Gahr Støre	
20	JRH	Senterpartileder Trygve Slagsvold Vedum	
21	IS	Audun Lysbakken frå Sosialistisk Venstreparti	
22	JRH	Une Bastholm fra Miljøpartiet de grønne.	
23	IS	Og Bjørnar Moxnes frå Raudt.	
24	IS	Det e så jamt på målingane no at det er ingen underdriving å sei at dette blir fire viktige og svært avgjerande veker.	
25	JRH	Kanskje spesielt for statsminister Erna Solberg som jo er helt avhengig av at Venstre klatrer over sperregrensa.	
26	IS	Ja, men du. Jonas Gahr Støre han må slutte å gå ned på målingane ska han klare dette.	
27	JRH	Kveldens første tema er altså økonomi og skatt. Og vi starter med deg Jonas Gahr Støre. Du har sagt at AP vil kreve opp mot 15 milliarder kroner mer i skattelette hvis du blir statsminister. Hva får deg til å tro at folk er interessert å betale mere inn til statskassa?	
28	JGS	Det er nødvendig og det er rettferdig. Det er nødvendig fordi at vi står overfor noen oppgaver i landet vårt nå som ikke vi kan fortsette å løse med å pøse på med enda mer oljepenger. Regjeringen sier den tiden er over. Og da kan vi velge mellom fortsatte skattelett som vi har hatt i disse årene eller vi kan si at når vi skal skaffe bedre skoler for våre unge, det trengs et lærerløft, vi skal ta imot mange flere eldre som skal få pleie og omsorg, og vi skal klare en stor klimaendring. Da skal vi investere i det. Og da sier vi inntil 2/3 av det de ga i kutt det vil vi ta inn for å kunne investere i dette.	(3:36-4:55)

		<p>Det er nødvendig, men det er også rettferdig. For i de årene som vi har bak oss nå, så har det altså gått 160 ganger mer til de med mye i forhold til vanlige folk. Det har ikke skapt jobber, selv om det var hovedvirkemiddelet i følge finansministeren for å skape jobber. Og det har økt forskjellene i Norge.</p> <p>Og nå lover de nye titalls milliarder i skatteutt. Og da er vi veldig ærlige, den kursen vil ikke vi gå. Nå kan vi få tusenvis av nullskatteyttere som har masse penger fra før. Vanlige folk på jobb som betaler regningene sine, de - og betaler skatten sin, de har grunn til å være grundig indignert for dette. Og det er brutalt mot barna, mot de eldre og for klima. Det er ikke en politikk. Jeg tror folk kommer til å kjøpe det. Det er nødvendig og det er rettferdig.</p>	
29	IS	<p>Erna Solberg. Sjølv om du ikkje er einig i mykje av det han sa her, så er du einig i at det blir mindre pengar å rutte med framover. Skulle ikkje du også hatt disse 15 milliardar han no ber om?</p>	
30	ES	<p>Nei, sånn snakker folk som har få virkemidler i verktøyspung.. pakken sin. Få virkemidler til å bruke pengene på en bedre måte og til å skape større grunnlag å beskatte, nemlig sørge for mer vekst i norsk økonomi. Det er jo viktig at det ikke er prosent skatt du betaler som avgjør hvor mye skatt du får inn. Det er hvor mye aktivitet det er i norsk økonomi. Og derfor er det så utrolig viktig at vi ikke møter den optimismen som nå er tilbake igjen i Norge, når ledigheten går ned, når veksten er på vei opp, og hvor jobbene er begynt å skapes så svarer vi med å fortelle: Ja, men no skal dere skatte mer framover, for at no går det så mye bedre, så nå trenger vi visst ikke de jobbene.</p> <p>Nå trenger vi masse jobber fremover, fordi vi fortsatt er i omstilling. Og da kan man gå til norske bedrifter og si: Ja, no er tiden for å øke skattene sånn at du har mindre penger til å investere i nytt utstyr, mindre penger til å sørge for å ansette nok en person i jobb.</p>	(5:11-6:05)
31	JRH	<p>Er du ikke redd, Støre, for at denne optimismen som vi tross alt ser på mange indikatorer kan kveles ved en skatteøkning.</p>	
32	JGS	<p>To ting. Statsministeren snakker feil. Vi skal ikke ha mer skatt på bedriftene. Vi har vært med på et skatteforlik som setter skatten ned på bedriftene. Men de av oss med mest fra før i formue skal også betale skatt, og her åpner de altså for at det skal bli nullskatteyter av folk med milliarder.</p> <p>Men poenget er programleder, hvilket tall er viktig for å vurdere norsk økonomi? Det er andelen av oss på jobb. Og her har vi en statsminister som er tilfreds med at det flater ut etter en historisk nedgang hvor vi har lavest nivå andel av oss på jobb, lavest nivå</p>	(6:13-6:58)

		unge mennesker som er på jobb. Det mener jeg er en så stor utfordring at vi kan si: Virkemidlene dere har brukt, alle pengene dere har brukt, det dere skulle levere, har ikke levert. Det er tid for et skifte. Det er tid for å investere, det er tid for å satse og det må et skifte til for å få til det.	
33	IS	Solberg	Applaus
34	ES	<p>Det er altså sånn at... (venter til applausen demper seg) Det er ikke sånn at jeg er fornøyd med der sysselsettingen er i Norge, men jeg har i dag utfordret Jonas Gahr Støre til å i hvert fall være litt glad. Litt glad over at det fallet som var ganske stort i de siste årene av den rødgrønne regjeringens tid og som har gått litt ned hva, no har flatet ut. Det faktum at under denne regjeringen så har ikke andelen av de unge som står utenfor arbeid og utenfor utdanning faktisk økt, den har ligget ganske stabil. Så jeg synes jo på en måte at Jonas Gahr Støre bør være litt glad for at denne regjeringen har klart å stoppe det fallet de rødgrønne stod ansvarlige for blant annet på blant unge. Men så er ikke jeg fornøyd med det.</p> <p>Det er en av grunnene til at vi i denne valgkampen har lansert en pakke for at ingen skal gå ut på dato. Hvordan vi systematisk skal sørge for at voksne i arbeidslivet får påfyll. Personer som står utenfor arbeidslivet skal få hjelp til å klare de basisferdighetene de trenger for å komme tilbake igjen i jobb. Og det er derfor vi er så utrolig opptatt av at vi må forebygge at folk begynner å ramle ut i ungdomstiden. Og derfor har vi innført aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakerne, de under 30 år, en reform som Arbeiderpartiet stemte imot. Alt dette bidrar til at vi har flere i jobb i fremtiden samtidig som vi gir gode rammebetingelser for bedriftene. Og er det en ting bedriftene sier, det er at dette ikke tiden for skatteøkninger. Tiden no framover er å lage bedre rammebetingelser slik at vi får flere nye bedrifter i Norge.</p>	(7:00-8:27)
35	IS	Du, vi skal komme inn på. (Venter på applausen) Vi skal komme videre inn på løysingane vi har for å skape fleire jobbar, så du skal få følge opp resonnementet og svare på det Støre, men	Applaus
36	JRH	Og alle de andre også	
37	IS	Ja, og alle dere andre, for vi har mange som skal få slippe til	
38	JRH	De venter så tålmodig	
39	IS	Men eg har lyst til at vi skal halde oss littetgrann til på dette spørsmålet om skattane skal opp eller ned. Og då syns eg vi skal ta med oss litt fakta og litt tall inn i debatten. Vi skal sjå på ka som har skjedd med skatten dei siste åra og ka som e love for dei neste fire åra.	
40	JRH	Ja	

41	IS	<p>Og hvis vi får opp på skjermen bak oss her nå. Perioden 2013 til 2017, som vi altså har lagt bak oss, så har sittande regjering av Høgre og Frp gjeve om lag 21 milliardar i skattelette. Ka lova dei framover? Jo, Høgre og Erna Solberg ho lova at ho skal gje.. Oi.. Spørsmål? Vil ikkje talfeste skattelette for neste periode, men bruka ordet moderat.</p> <p>For Siv Jensen si vedkomme, så har ho ikkje heller være heilt sånn supertydelig på tall, men hinnar, altså Finansdepartementet har reikna på skatte- og avgiftslettene i Frp sitt program og seier det kan bli opp mot 50 milliardar i skattelett.</p> <p>Så til Jonas Gahr Støre og Arbeiderpartiet som altså har lova 15 milliarda i skatteauke, og det er første gang på lenge at Arbeiderpartiet går til val på å auke skattane.</p>	
42	JRH	<p>Siv Jensen. Tallet kan vi sikkert diskutere og du vil kanskje si at dere har ikke sagt 50 milliarder, men uansett det du har sagt er at det nå er det på tide å prioritere skatte- og avgiftslette for vanlige folk og at formuesskatten skal prioriteres litt ned sier du for Fremskrittspartiets del.</p> <p>Er ikke det å innrømme at dere har kanskje tatt litt for mye Møllers tran på formuesskatten?</p>	
43	SJ	<p>Nei, fordi størsteparten av de lettelsene vi har gitt i denne perioden har gått til helt vanlige folk. En vanlig familie har fått 8 000 kroner i lettelse og vi har fjernet arveavgiften og gjort mange andre lettelser, ikke minst på bilavgifter. En og en halv milliard kroner i lettelse for bilistene. Det går i riktig retning. Men jeg mener det er bra jeg å ha ambisjoner når det gjelder å lette på skatten.</p> <p>Og vi har jo prøvd Støre sitt eksperiment en gang før. Da de styrte i den rødgrønne regjeringen så er det, da gikk jo også skattene opp. Men det gjorde også helsekøene, vedlikeholdsetterslepet på veiene økte. De klarte ikke å få gjort noe med fengselskøene. Så poenget er at når de sier at de vil skjerpe skattene for å øke velferden, så var det det motsatte som skjedde. De skjerpet skattene, ja, men det ble altså ikke resultater på de viktigste områdene. Og de gikk jo til og med ut av åtte år i regjering og erkjente at de ikke hadde levert i eldreomsorgen.</p> <p>Så svaret er ikke å øke skattene. Svaret er å sørge for at vi ikke skatter bedriftene våre ut av landet og la vanlige folk få beholde mer av sin egen inntekt.</p>	
44	IS	Kort svar frå Støre og så Trygve Slagsvold Vedum etter Støre	

45	JGS	<p>Ar.. Ar.. Arbeiderpartiet holder sine skatteløfter. Men nå er tidspunktet følgende. Regjeringen skriver selv fra Siv Jensens departement. Nå kan vi ikke bare pøse inn mere oljepenger. Og så skal vi gi flere titalls milliarder i kutt. Da må de faktisk velge. Da må de velge om det er mere til barn, mer til eldre, mer til tiltak for å lykkes med klima.</p> <p>Høyres programkomite Torbjørn Røe Isaksen sa tiden for store velferdsreformer er over. Erna Solbergs kollega borti Hordaland sa for Hordaland Høyre slagordet vårt er «Kuler krutt og skatteutt». Ja, hvis det er det samfunnet vi skal ha, da satser jeg heller på å investere [sammen].</p>	
46	ES	(Samtidig med JGS siste setning). // Men altså jeg anerkjenner at.. Jeg anerkjener...	
47	JRH	(Over Solberg) // Men det er Slagsvold Vedum som er lovet ordet. Vær så god, Trygve Slagsvold Vedum.	
48	TSV	<p>Ja, for at Siv Jensen velger tall veldig selektivt. Førrige valgkamp for fire år sida stod Siv Jensen og lovde alle bompenger skal bort og med hennes finansminister så har det blitt vedtatt 120 milliarder kroner i nye bompengeprojekt. Hun lovde jo at det skulle vært tidenes avgiftskutt på drivstoff og det har aldri vært større økning. Så Siv Jensen har måtte bomma helt på det hun sa.</p> <p>Hun har gitt skatteutt til de aller, aller rikeste, mens vanlige folk har fått mere bompenger, mere bilavgifter og har glemt at Norge er mye mer enn Oslo sentrum og det er Frps store problem.</p>	
49	IS	Siv Jensen.	
50	SJ	...(uten lyd) snakke om bompenger det er som å høre en pyroman snakke om brannvern. [Det er ingen..]	
51	IS	// Ta den en gang til Siv Jensen.	
52	SJ	Ja, det å høre Vedum snakke om bompenger er som å høre en pyroman snakke om brannvern. Du elsker bompenger. Og du er i tillegg kongen av eiendomsskatt. [Så jeg synes ikke]	
53	JGS	// Men du setter rekorder (samtidig som SJ snakker)	
54	SJ	[du skal si så mye om det.] (fortsetter å prate på tross av avbrytelser)	
55	JGS	// Du setter rekorder.	
56	SJ	Men en ting har jeg lyst til å reagere på Støre.	
57	JGS	// Du setter rekorder.	
58	SJ	Du sa Støre, du sa, du sa at Arbeiderpartiet holder sine løfter, det kan hende. Men du skal altså samarbeide med et MDG som vil øke drivstoffavgiften med fem kroner over natten. Med SV som både vil innføre statlig eiendomsskatt og gjeninnføre	

		<p>arveavgiften. Og med Rødt som eh, ja, jeg tør nesten ikke si hva de vil finne på.</p> <p>Poenget er at du har jo ikke sagt at du vil ha de inn i regjering, men la meg, la meg si det det sånn</p>	
59	TSV	// Jeg må få lov å kommentere det	
60	SJ	Vi har samarbeidet om budsjetter i fire år i Stortinget, og jeg kan si det sånn. Det er ikke alltid jeg har fått det som jeg har villet.	
61	JGS/ TSV	(Snakker oppå hverandre slik at det er vanskelig å høre)	
62	IS	En om gangen, vær så snill. Ned på jorda, pust. Dette går bra. Alle skal få snakke. (Over TSV)	
63	TSV	Og da må jeg få fullføre.	
64	IS	Trygve Slagsvold Vedum	
65	TSV	Ja, for denne herre siste fireårsperioden er det noe som på en måte har sjokkert meg er hvordan Trine Skei Grande og Siv Jensen har satt seg på et møterom og funnet på den nye avgiften etter den andre. Sånn som sånn flyseteavgiften for eksempel, plutselig dukka den opp og Rygge ble lagt ned.	
66	SJ	// Men du var for den i det siste budsjettet, Trygve.	
67	TSV	<p>Plutselig. Plutselig så økte dere avgiftene på diesel mer enn det skjedde på åtte rødgrønne år i følge Erna Solberg.</p> <p>Så du har gjort deg til gissel for Trine Skei Grandes avgiftspolitik og det er helt feilslått og det er feil medisin for Norge.</p>	
68	SJ	Nei, nei. (Oppå det TSV sier)	
69	JRH	Husk eh alle sammen hva dere hørte folk sa eh i starten av programmet. At dere vil gjerne ha løsninger for framtida. Det er veldig underholdende for mange kanskje å høre dere krangler om hvem som er verst i avgift. Men litt for framtida. Og da er spørsmålet Lysbakken, kan du levere på det? Hva er din mening, klarer du å nøye deg med 15 milliarder mer, eller trenger du mer til alle dine løfter som Siv Jensen sier?	
70	AL	<p>Eg ser ikkje en grunn til å frede en eneste av de usosiale skattekuttene som høyresiden har gjennomført. Det finnes det ingen grunn til å gjøre. Denne debatten her handler om noe så vanvittig mye viktigere enn bare en krone opp eller ned i avgift her og der. Det handler om at vi har en regjering som syns det e greit at forskjellene i makt og rikdom øker i Norge. Og hvis vi lar forskjellene øke i dag, så får vi et kaldere samfunn i morgen.</p> <p>Og eg har jo og tent lys for Stein Erik Hagen og for alle andre som opplever kor vondt det e å være rik i Norge. Eh. Men, men sannheten e jo altså at noen e med på å betale for den</p>	

		<p>skattefesten som høyresiden har laget for de på toppen av det norske samfunnet. Det e for eksempel uføre som har mistet barnetillegg. Det e eldre med lave pensjoner som opplever at pensjonene blir mindre verdt. De har altså kuttet gratis fysioterapi for kreftsyke, for brannskadde, for amputerte, sant. Forskjellsutviklingen, det e ikkje statistikk og tall. De e virkelige liv, de e vanskelig hverdager. Og så har vi altså en regjering som systematisk prioriterer de på toppen. Det e problemet. Og eg mener det e skamløs egoisme i en tid der forskjellene øker at de som har mest i det norske samfunnet ber om ennå mer og at de får det av de som styrer. Nå må maset fra de som har mest ta slutt, og så må vi få en regjering som setter de som har minst først, og velferd til folk flest foran enda større skatteletter for de på toppen.</p>	
71	IS	<p>Trine Skei Grade. Den salva får du, for du må være med på å stå til ansvar for det som har skjedd de siste fire åra.</p>	
72	TSG	<p>Ja, æ står te ansvar før alt æ. Æ mein at vi har gjort velig mye bra i vårt skattesystem våra før å skap arbeidsplassa.</p> <p>Og det e ganske fascinerende å setti å høyr på kossen man omtale dem som skape arbeidsplassa. Det e alle de små gründeran, alle dem som står på hver eineste dag før å skap arbeidsplassa før sæ sjøl eller kanskje non te. Det e dæm som e groparten av det norske næringslivet. 74 prosent av det norske næringslivet e oinner ti ansatte. Åtte av ti av dem sei, hadd itt vi hatt formuesskatt, hadd vi komme te å ansatt flere. Det e mulig det ikke passe inn i tabellan i Arbeiderpartiet. Men det herre det e snakk om akkurat de gründeran som skape de arbeidsplassan. Og æ trur på dæm, æ beundre dæm, og æ syns dæm gjør en fantastisk jobb for fellesskapet. Og det eineste svaret dæm får tebake e at da ska vi skatte dokk meir. Arbeiderpartiet, dæm har skjønt at hves du har meire fradrag på fagforeningskontingent, så e det kanskje fleire som melde sæ inn i LO. Derfor e dem for meir fradrag på fagforeningskontingent, men når det gjelde arbeidsplassa, så trur dæm at dess meir dæm skattelegges, så trur dæm at det av en eller annen magisk grunn at det ska komme flere arbeidsplassa, men det e jo ikke sånn. Og æ veit jo, æ stole på Arbeiderpartiet på ein ting. Når dæm går te valg for økte skatta, så kjæm dæm te å gjennomfør det.</p> <p>Og hvis du sjer bortover rekka her.</p>	
73	JRH	<p>Men så skal Støre få svare på det. [Grande. For mange sier jo.] (Grande fortsetter å snakke samtidig)</p>	
74	TSG	<p>Dette vil jo aksellerer. Støre vil ha 15 milliarda. Trygve</p>	

75	JGS	// Nei, nei, nei	
76	TSG	Slagsvold Vedum vil ha 12 milliarda. Knut And.. Audun Lysbakken han vil ha 20 milliarda. Une Bastholm vil ha 30 milliarda i økte skatta. Og dette ska næringslivet klar å skape arbeidsplassa innafor og det kjem ikke te å vær lett.	
77	JGS	Vi har satt ned skatten på bedrifter. Du har sittet i kveld etter kveld og ilagt plastposeavgifter og flyseteavgifter og vært med på dette skattekjøret her sånn som ikke har økt antallet arbeidsplasser. Men jeg skal svare deg... Jeg skal svare deg det Trine Skei Grande.	
78	TSG	// Du må være litt mer seriøs	
79	JGS	For det som burde oppta deg. Det som burde oppta deg det. Det er at vi i dag har et fall som en stein av unge menn som faller ut av arbeidsmarkedet i Norge. Det er at det kommer til å dobles antall eldre med pleiebehov i årene som kommer. Moren min er på sykehjem. Hun har behov for pleie. Det sykehjemmet kommer ikke til å klare å ta imot flere om de ikke klarer å ansette fler, utdanne fler. Jeg vil betale for det. Jeg vil betale for å støtte de bedriftene som skal ture å satse på klimateknologi for å klare klimaskiftet. Du kommer til å være med på fortsatt ferd med dette mellom 20 og 60 milliarder. Hvis jeg skal hefte for disse guttenes løfter, så må du hefte for Siv Jensen. 60 milliarder med Trine Skei Grande, dårlig deal.	
80	TSG	[disse] (Prøver å begynne på et svar, men det høres ikke under applaus, og blir avbrutt av programleder).	
81	JRH	Knut Arild. Hvem er du Knut Arild Hareide hvem er du nærmest i denne skattedebatten, Erna eller Jonas?	
82	KAH	Altså paradokset e jo at både Erna og Jonas gjør jo nesten denne skattedebatten te noke religiøst. Det e det ingen grunn til. For når doke viste bilde av Erna og Siv så e det riktig, vi ga 21 milliardar i skattelette.	
83	SJ	// 22	
84	KAH	Først og fremst har det gått te bedrifte, og det har vært nødvendig. Koffor he det vært nødvendig? Jo, fordi en har senka selskapsskatten i Sverige, i Danmark, i Storbritannia. Vi har hatt en fall i oljeprisen som har gått fra øve 100 dollar fatet te 30 dollar fatet. Vi var nødt te å skapa arbeidsplassa, men ka gjere vi no? Og da	
85	JRH	Nettopp, fordi som du var inne på	
86	IS	Og kor står du då?	
87	KAH	Da meine eg. Nå e det ikkje tid for store skattelettelsa, og det ska eg forklara veldig kort. Fordi vi veit. Oljeinntektene komme til å	

		falla og de falle vidare. Vi veit at kostnadane te helse øke og de vil øka. Vi veit at pensjonskostnadane øke og de vil øka. Og da spør vi folket: Vil dokke ha skattelettelse, så svare de selvfølgelig ja. Men vi står altså for eit valg, vil du ha skattelettelse eller vil du ha fleire lærara i skulen, vil du satsa på eldreomsorgen?	
88	IS	Altså nå begynner du å få samme kroppsspråket	
89	JGS	// Du må jo komme deg ut av det selskapet fortest mulig (Overlapper)	
90	IS	Som Jens Stoltenberg her. Men står du nærmest Erna, står du nærmest Jonas Gahr Støre i spørsmålet om skatt?	
91	KAH	Det e ikkje fint å samanlikne min kropp med Jens Stoltenbergs. Det fortjene ikkje Stoltenberg.	
92	ES	Ehehehe	
93	KAH	Men poenget e.	
94	JRH	Nei, men svar nærmere Jonas...	
95	IS	Du e nødt å svare på spørsmålet	
96	KAH	Altså vi seier jo tydelig. At vi har vært med på skattelettsa for å skapa arbeidsplassa. Nå e det ikkje tid for nye skattelettelse. Nå må vi prioritera dei som treng det mest.	
97	IS	Så da hoppar du over på laget til Jonas Gahr Støre i dette temaet.	
98	KAH	Vi..	
99	(TSV ?)	// Jeg trur at vi må bare (utenfor skjermen og uklart hvem)	
100	IS	Ja eller nei?	
101	KAH	Eh... det er jo eit spørsmålstejn på Erna Solberg. Kor mye vil hun gi.	
102	JGS	// Mmm... Hmmm... (Utenfor skjermen, men tydelig hvem det er)	
103	KAH	Eg meine vi må ta prioriteringsdebatt og da sie eg veldig tydelig. Vi e.. De som stemte på meg for fire år si har fått betydelig mer i skattelettelse enn eg lovte. Nå går eg te valg.	
104	JGS	// Ja.. Ehe	
105	KAH	Eg vil prioritera fleire lærerara, bedre [eldre]	
106	JRH	Greit.. Vi har altså Siv Jensen som sier hun ikke aner, nesten ikke tør å uttale hva Rødt skal drive med. Men Bjørnar Moxnes, det kan du i skattepolitikken og i økonomisk politikk. Hva vil dere komme inn med?	
107	BM	Det er i hvert fall en luksus vi ikke skal ta oss råd til som denne regjeringa gjør. Mens de altså kutter i ytelsene for de arbeidsløse og kutter for de kronisk syke, så har de råd til at det forsvinner ut millioner og kanskje milliarder av skatte kroner ut i privat profitt fra velferden vår. Eieren av Norlandia tok ut 500 millioner kroner når de solgte eierandelene sine nå i våres, det er våre penger bevilget til	

		<p>barnehager og til sykehjem. Og vi ønsker. Og det at Høyre og Frp er for dette er helt okey, men det at Arbeiderpartiet ikke da kan ta tydelig standpunkt og gå sammen med oss og si at vi ønsker sikre at pengene til skatt går til skatt og ikke til privat profitt, det synes jeg er merkelig.</p> <p>Så jeg vil ha et tydelig svar jeg fra Jonas Gahr Støre her i kveld om han er enig med oss i Rødt i at vi skal sikre at skatte kroner bevilga til eldreomsorg, barnevern, barnehager går til det formålet og ikke til privat profitt for noen ekstremt rike mennesker. Kan jeg få et ja eller nei på det spørsmålet, Jonas?</p>	
108	JGS	<p>Ja, det skal vi sikre. Og måten vi skal gjøre det på er ikke å komme med forbud mot at de noen ganger gjør opp regnskapene sine med overskudd, men vi skal sikre det på følgende måte Bjørnar Moxnes. Vi skal stille så klare krav til hvordan barnehagene drives, hvordan eldreomsorgen drives, hvordan asylmottak drives, hvordan barnevern drives at hvis du driver etter de kriteriene, blir det ikke de overskuddene og de profittene. Og da må vi gå etter de, hvis de får de store profittene, så er sektoren gærnt organisert og det må vi ordne opp.</p>	
109	BM	<p>Men Støre, Støre, du er for, du er for forbudet mot profitt innenfor skolen som til og med Høyre og Venstre er for. Men du er altså for å tillate profitt på barnehagebarn og da er jo spørsmålet. Hvorfor er det altså greit å tjene penger på en femåring når det er galt å tjene penger på seksåring i skolen?</p>	
110	JGS	<p>// Nei, men du. Bjørnar. (Snakker over mens BM fortsetter) Helt riktig</p>	
111	BM	<p>Vi skal sikre Støre. Vi skal sikre at de store pengene går til fellesskapet, at det går til å betale for velferden vår, ikke til å berike noen.</p>	
112	JGS	<p>// Nå tror jeg. Når tror jeg du skyter på feil person. For liksom la kulen gå over, men eh hehe jeg skal ta den. For jeg har nå den store fornøyelsen å hente barn i barnehage, ikke mitt eget, men mitt barnebarn. Og jeg ser den barnehagen drives med en 30 barn, den drives godt, den drives av en familie som holder det gående, det er en privat barnehage. Jeg har ikke tenkt å legge meg opp i driften deres. Jeg har tenkt å sørge for at vi skal få flere kompetente barnehageansatte i barnehavene. At vi skal ha krav</p>	
113	IS	<p>// Men no, no snakke vi om noko anna.</p>	
114	JGS	<p>Da må de drive ordentlig.</p>	
115	IS	<p>// Men han vil ha slutt på profitt i velferden.</p>	
116	JGS	<p>Nei, men jeg innfører ikke forbud, men vi skal ha krav slik at det ikke blir store profitter.</p>	

117	IS	E det såne krav fra han som gjer at du har utelukka Rødt i ein regjeringskonstillasjon	
118	JGS	Ja, altså blant annet så. Rødt er et revolusjonært parti. De har synspunkt på ting som ikke går sammen med Arbeiderpartiet i regjering. Vi kan samarbeide med dem kommunalt og også sikkert også i Storting om saker, men i regjering, jeg er ærlig, det er ikke på plass.	
119	IS	Men Une Bastholm fra Miljøpartiet de grønne. De også kan få ei avgjerande rolle dersom det blir fleirtal på denne sida. Skatt. 30 milliardar i skatteauke?	
120	UB	<p>Ja, og æ har jo hørt no både Venstre og også Frp hatt anledning til å gjengi Miljøpartiet de grønnes politikk og gjort det feil. Æ har også no hørt Jonas Gahr Støre nævne klima no fire ganga. Men det ingen av dæm har vært inne på e jo det som virkelig kjæm te å bety no for norsk økonomi fræmover og det at vi har 185 000 arbeidsplassa no som e tilknytta oljenæringa på en eller anna måte og de arbeidsplassan blir mer og mer utrygg.</p> <p>Verden endre sæ kjæmpefort no. Fra Tyskland til Kina investere dæm massivt i sol og anna fornybar energi for å erstatte fossil energi. Frankrike no ska helt slutte å leite etter ny olje og gass. Bilan vi kjøre framover kjæm ikke te å gå på bensin, dæm kjæm te å gå på strøm. Og ka betyr det for Norge? Jo, det betyr at de oljeressursan vi går ut og leite etter no, de kjæm vi ikke te å tjæne pænga på når vi ska begynne å utvinne dæm om ti, 20, 30 år. Og ingen av ønske å skru igjen oljekranan over natta, men det vi e nødt ta inn over oss e at vi må slutte å leite etter mer olje og gass når vi allerede har funne mer enn vi kan ta opp og vi må begynne å investere i det vi skal leve av i framtida, nemlig naturressursan vårres og det høye kunnskapsnivået i Norge. [Og da e det utrolig trist] (blir avbrutt.</p>	
121	TSV ?	// [Det er ingen motsetning...] (uklart hvem som sier det)	
122	JRH	// [Du får ta opp det det] med Jonas Gahr Støre når det kanskje blir regjeringsforhandlinger på den siden, men vi skal høre hva Erna Solberg har å si, fordi du har ansvaret for det som Bastholm her kritiserer.	
123	ES	Ja, for det første så ser vi jo no at utslippene i Norge går ned. Vår miljøpolitikk og vår klimapolitikk fungerer. Endelig så har vi begynt å se at kurven går ned. Og vi ser at vi kommer ikke helt i mål i 2020, men vi ligger mye nærmere det enn det som var politikken som lå i bunn når vi tiltrådte fra den forrige regjeringen.	
124	UB	// Men det holder ikke	

125	ES	(fortsetter uten å virke anfektet av avbrytelsen) Men så vil jeg også si at noe av det mest interessante e. Jeg er faktisk enig i at vi skal ha masse nye jobber i nye områder, og noe av Norges store utfordring i årene framover det e jo at fra å ha jobber basert på naturressurs som fysisk må utvinnes her, olje og gass, ja så skal vi konkurrere med andre typer jobber som kan være hvor som helst i verden. Da skal vi være god på kunnskap, vi skal være god på kompetanse, men vi må også ha bedrifter som er villig til å investere i at de arbeidsplassene e her. Og Norge har en for lang historie på at bedrifter og gode idéer som universitetene har funnet på og annet går til et visst steg og så kjøpes de ut av landet og en av grunnene til det e at vi har faktisk for få som kan investere og at det er billigere for en utlending å kjøpe den typen idéer og skape arbeidsplasser på.	
126	TSV ?	// Det som er da	
127	UB	// Men ehh... (oppgitt)	
128	ES	Og da har eg lyst til å si, og det er en ting eg.. vi ikke må glemme. Når veksten skal komme i veldig mange små- og mellomstore bedrifter rundt omkring i hele landet, når det skal være tilstede i lokalsamfunnet og vi skal sørge for at vi har private arbeidsplasser i distriktene, ja så e faktisk skattebelastningen for eierne i de bedriftene viktig. Arbeiderpartiet later som de e bare masse rikinger, nei det e masse vanlige folk.	
129	JGS	// Nå må jeg få lov til å svare	
130	IS	// Men du	
131	ES	Som driver bedrifter (snakker mer eller mindre uanfektet av avbrytelsene)	
132	JGS	// Kan jeg få lov til å svare på det?	
133	ES	Som opplever tydelige	
134	IS	Vent litt nå. Eg har.. Eg har et s..	
135	ES	[?] [opplegget til] Arbeiderpartiet kommer til	
136	JGS	// Nei..	
137	ES	Å ramme jobbene framover	
138	JGS	// Nei..	
139	IS	Nå gikk du over til et litt annet tema, for det Bastholm utfordra deg på. Fikk du svar på det du lurte på Bastholm?	
140	UB	Nei, overhode ikke og det e jo veldig påfallende kordan Erna Solberg og Jonas Gahr Støre e helt lik i det at dem notorisk prøve å unngå å snakk om utfordringen i oljeøkonomien, akkurat det som æ sa ved at vi e oppe i en fornybarrevolusjon der ute i verden og Norge eksportere et produkt som de komme til å vær et synkende etterspørsel etter. I stedet tror dæm nå at framtidens jobba kjæm til å ligge i å drille etter olje utenfor	

		Lofoten. Eh. Det vi savne fra dokker e at dokker e villig til å ta det veivalget, for hvis vi ikke tar det no, når ska Norge slutte å leite etter mer olje og gass for å utvinne om ti, 20, 30 år når fornybarrevolusjonen i Europa har gått enda lenger. Dokk e ikke realistisk. Dokker må [få bakkekontakt]	
141	ES	// Frem... (Flere prøver også å komme til orde, men Solberg tar det) Fremtidsjobbene ligger i mange nye områder, men den ligger også i mange, mange tiår i olje og gass fremover i Norge, og ut fra den næringen så er vi bygget mye av den velferden vi har i dag. Og vi kommer til å bygge mye velferd i fremtiden og vi bygger mye kunnskap og kompetanse	
142	UB	// Og alle e glad før det	
143	JGS	// [uhørbart]	
144	ES	[Og ved å legge ned]	
145	UB	[Men verden endre sæ]	
146	ES	Ved å legge ned olje- og gassnæringene e bare en oppskrift på å miste kompetanse, si opp folk, skape usikkerhet og større	
147	JGS	// Kan jeg svare på den utfordringen	
148	ES	arbeidsledighet og [dårligere velferd i Norge]	
149	JRH	// Kan du ikke bare svare på om du er enig med Erna Solberg, så har vi kanskje?	
150	JGS	// Nei, for jeg er ikke det. Altså Erna Solberg, klima for henne var ikke nummer en, to, tre da hun tiltrådte i regjering. Det var ikke blant de åtte satsingsområdene hennes. Det kommer til å være blant mine topp prioriteter.	
151	ES	// Men så gode resultater jeg får [i forhold til det du].	
152	JGS	[Og jeg kommer til å.] Og jeg, jeg kommer til å ha i min regjering, kommer det ikke til å være en eneste klimafornekter. Ikke en eneste klimafornekter, det gjør klimapolitikken enklere, så vil jeg si	
153	UB	// Men du [vil heller ikke ha dem som virkelig]	
154	JGS	Jeg var utenfor Stord forleden dag og så på disse enorme havvindmøllene som der monteres og slepes over til Storbritannia for å levere vind. Hvor kommer de fra? De kommer fra norsk kompetanse innenfor offshorenæringen. Denne overgangen er på gang og etterspørselen kommer til å falle, industrien kommer til å tilpasse seg det, men jeg minner om Arbeiderpartiet har levert et klimaopplegg som tar oss til 2030 og kutter 40 prosent. Men det jeg også sier er at de bedriftene som skal satse på dette, de kan få nye arbeidsplasser, men de trenger også støtte, for her kommer vi politisk og sier at innen 2030 skal vi kutte 40 prosent og det er da vi også sier: Vi må kunne stille opp i de spleiselagene.	
155	ES	// Mmmm (samtykkende)	

156	JGS	Støtte at man tar sjanser. Støtte at fergene blir uten utslipp. Støtte at industrien satser. Det er langt bedre enn de hemningsløse formueskattekuttene som	
157	ES	// Men alt dette gjør vi. [Alt dette gjør vi]	
158	JGS	Kommer til å gjøre de rike enda rikere	
159	ES	Alt dette gjør vi	
160	JRH	Siv Jensen, vær så god	
161	SJ	Vi må altså klare både å omstille norsk økonomi og være stolt av det oljearbeiderne våre leverer. Vi kommer til å utgjøre en forskjell for hele Europa, så lenge vi fortsetter å være en forutsigbar leverandør av olje og gass, men jeg er enig at oljearbeidsplassene lever utrygt hvis MDG får en hånd på rattet i Jonas Gahr Støres nye regjering. Så	
162	JGS	// Hallo, hallo, hallo	
163	SJ	Men så hørte jeg at Støre snakket seg helt bort fra dette med privat velferd og profitt. Fordi Kolberg har jo nettopp vært ute i Aftenposten og sagt at han skal sende politiet etter disse velferdsentreprenørene. Private kvinnelige gründere. Som skaper alternativer innenfor pleie, omsorg og barnehager. Jeg må bare si det sånn: Jeg vil mye heller, Jonas, sende politiet etter ordentlige kriminelle enn å sende dem etter de som skaper trygg omsorg for barna våre og for de eldre.	
164	IS	Og eg sende den videre til Audun Lysbakken. For du også går som en av dine valgkampsaker laus på dei som drive velferd, men eh, i privat regi.	
165	AL	Vi skal ha en velferdsstat der hver eneste krone skattebetalerne betaler går til formålet. Det betyr at når foreldre betaler inn til barnehager, når fellesskapets penger går til barnehager, når vi finansierer barnevern og asylmottak, ja så skal pengene i sin helhet gå til det. Det å drive velferd det e noe ant enn å drive et bakeri eller produsere shampo og de som betaler inn til det ska vite at hver eneste krone går til bedre tilbud til barna våre. Og e altså, tenk kor opptatt høyresiden e av at ingen ska bruke offentlige penger feil. Men når vi spør de om de vet kor mye penger som forsvinner i profitt til kommersielle eiere av velferden, så sier de: Vi aner ikkje. Når vi spør om de har tenkt å finne det ut, så sier de: Vi aner ikkje. Og de spørsmålene som Bjørnar Moxnes og Une Bastholm her stilte både til Arbeiderpartiet og Høyre, de illustrerer jo godt kordan, de e viktige saker, både profitt i velferden og når det gjelder oljeavhengigheten e for liten forskjell på Høyre og Arbeiderpartiet, og derfor e min plan å sørge for at vi på venstresiden får et flertall som e avhengig av SV og da har vi sagt	

		av vi både ska kutte tre millioner tonn CO2 de neste årene og bli kvitt profitt i velferden i barnevern, asylmottak og barnehager for at vi skal skrive under en avtale.	
166	IS	Eg har lyst å holde tråden her, Trine Skei Grande. Profitt i velferden må [vekk]	
167	TSG	Vet du noka, dette en av de tingern, æ har reist og besøkt over 300 bedrifta i sommer når æ	
168	JRH	// Du har ikke hatt sommerferie heller. Hehe	
169	TSG	Nei, og vældig mang av dem va de forferdelige, skamløse egoistan som Audun Lysbakken kalle det, eller det som da, eh, Martin Kolberg sei at man aktivt og mani.. bevisst manipulere sine regnskaper før å utnytte systemet. Dette vekke helt utrolig mye aggresjon der ute. Før halvparten av norske barnehaga e private. Dæm e private fordi at Audun Lysbakken sætt parti ba om en dugnad før at alle sko bidra te at vi sko få barnehageplass te alle onga. Og mang brukt tida si, dæm brukt pængan sin, dæm brukt heile familien sin før å skap de gode barnehageplassan og dæm e så god at de fleste private e bedre enn de offentlige. Og	
170	AL	// Eg må få svare på det.	
171	TSG	Og det spare inn to	
172	AL	// Eg må få svare på det. (prøver flere ganger å bryte inn)	
173	TSG	Og det spare inn to milliarder hvert eineste år i Norge.	
174	AL	// Vet du ka	
175	TSG	Vi bruke i private barnehaga	
176	AL	Altså vet du ka. Det e ingenting eg e så stolt over som at vi sammen sikret full barnehagedekning i Norge. Men..	
177	TSG	[?] (uklart i tillegg til støy fra dårlig mikrofon på TSG)	
178	AL	Det var ingen som den gangen. Det var ingen som den gangen ønsket seg at det skulle føre til en situasjon der barnehager blir big business i Norge, og det har vi tenkt å hindre. I dag e det sånn at den, eh, sittende regjering som bestilte en rapport om tilstanden i barnevernet som advarer mot konsekvensene av overdreven kommersialisering. Det e sånn at vi risikerer at penger skattebetalerne betaler inn for å drive blant annet barnehager ender opp i oppkjøpsfond eller skatteparadiser. Og folk vil ikkje ha en sånn bruk av skattepengene	
179	TSG	// Men, eh	
180	AL	Eg ska si, det ble tatt opp en meningsmåling av Ipsos i sommer som også viste at flertall i folket støtter oss i kravet om å forby profitt i velferden	
181	TSG	// Men..	

182	AL	Og vet du ka? Flere Venstre-velgere var enig med meg enn med deg.	
183	TSG	Men det som e utrolig. Det som e utrolig. Det som e utrolig e at du lage et kjønnskille på kæm det e greit	
184	AL	// Nei..	
185	TSG	å ta ut utbytte fra. Før vesst du driv Veidekke	
186	IS?	// Ka meina du no?	
187	TSG	Ja, vesst du før eksempel levere IT-tjænesta te kommunen, eller du levere veitjenesta te kommunen, hvist du e leder i Veidekke, eller leder i andre store mannlige styrte organisasjona, så e det greit å ta ut utbøtte. Du	
188	AL	// Nei, nei [det kan du ikke bevise] (kommer med små ytringer mens TSG snakker)	
189	TSG	Kan ha millionlønn og alt e greit. Men driv du innafør dæm tradisjonelle kvinneyrkan som barnevern, barnehagelærera og sykepleiera gjør, da ska dæm itj få lov å ta utbytte	
190	AL	// kan ikke bevise dette. Du gjentar det igjen og igjen, men eg har spurt Siv Jensen	
191	TSG	// Det e mulig [at]	
192	AL	Eg har spurt Siv Jensen om regjeringen har en oversikt over kem som tar ut profitt fra velferden	
193	SJ	// [Men la meg få svare på det der]	
194	TSG	(samtidig som AL) [Men det e mulig du tror det e fleire menn enn kvinner som e sykepleiera og barnehagelærera, men det e det ikke]	
195	AL	Om det e flere kvinner enn menn. Hon svarer. La meg... (prøver å fortsette mens TSG også prater) Hon svarer, men vet du ka vi har kunnskap om. (TSG ferdig, så han snakker alene) Vi har kunnskap om at ansatte i kommersiell velferd jevnt over tjener dårligere enn i kommunal og ideel, og	
196	TSG	// Nei! Det e feil	
197	AL	Og det e mye kvinner, så her står du for elendig kvinnepolitikk.	
198	TSG	De fleste...	
199	SJ	// Kan jeg få svare på dette?	
200	TSG	Private barnehagers landsforbund la fram en rapport bare for noen daga sia, som vist at dæm som har avtale der har faktisk bedre pensjona enn dæm som e i det offentlige	
201	AL	// Men i velferden generelt e det ikkje sånn. Det var oppslag om det senest denne uken.	
202	TSG	// Men det du må gjør da e å sende krav te dæm som driv det, ikke sørg før at vi driv et vandetta mot de kvinneyrkan som e med å innovere og [gjør ...]	

		(Her prøver mange å komme til orde på en gang, slik at det blir et sammensurium av stemmer)	
203	JRH	Vedum, vær så god	
204	TSV	[Kom ut i midten] For det var jo bare fantastisk det vi klarte sammen det politiske Norge når vi fikk til det barnehageløftet. Vi gjorde det på tvers av politiske skiller. Vi la bort prinsipptrytteriet	
205	IS	// Vedum	
206	TSV	Og fikk det løftet og	
207	IS	Hugs at nå skal vi snakke framtid, ikkje fortid	
208	TSV	Og da må vi også ha forutsigbarhet framover, for det er mange som har satsa, mange som har lagt til rette og vi kan jo ikke, vi kan jo ikke si til de som nå har satsa på privat barnehage at det var dumt, for det var bra. For det har løst en kjempeutfordring for alle oss småbarnsforeldre, tusen hjertelig takk til alle dere som bygde barnehage. (flere med små kommentarer i bakgrunnen underveis, men utydelig)	Stor latter og applaus når han vrir mot framtida.
209	IS	Moxnes	
210	BM	Det vi ser.. Vi har eksempler på ansatte innafor eldreomsorgen, eh, når da Høyre har privatisert sykehjemmet, så har de ansatte altså gått ned 50 til 100 000 kroner i lønn. Mista over en million i samla pensjonsformue. De som betaler prisen for at Siv Jensen, og Erna Solberg, og Trine Skei Grande i kvinnekampens navn vil ha kommersielle inn, det er altså kvinnene i all hovedsak som jobber innafor eldreomsorg, barnevern og barnehager. Og de Skei Grande, de skal slippe å få dumping av lønn og pensjon, for at noen skal tjene seg rike på toppen. Og ofte er eierne, det ser vi, ofte er eierne menn og ikke kvinner. Det gjør ikke saken noe bedre, men jeg syns det gjør heller ikke saken noe verre, synes jeg.	
211	TSG	Vi trøng innovasjon innafor offentlig sektor	
212	IS	// Ja, men du vi slippe til, kort kommentar. Kort kommentar fra Siv Jensen på den før vi går vidare.	
213	SJ	Jeg syns denne debatten er veldig lei, for dette handler om valgfrihet for barnefamilier, for eldre mennesker som ønsker seg noe annet enn et monopol. Og det er altså sånn jeg, min oldemor hun måtte, eh, engasjere privat lærer over hundre år siden fordi hun ikke var lov for jenter å ta, eh, videregående utdanning. Nå er vi altså i, hihhi (ler oppgitt), 2017 og fortsatt så diskuterer vi om det skal være forbudt eller om det er dårlig å ha private løsninger. Jeg syns det er en utrolig dårlig idé. Vi trenger alle de gode kreftene, enten det er innenfor barnehager, eller det er innenfor eldreomsorg, som ønsker å levere et supplement.	
214	BM	// Men de forstår jo [at den...]	

215	SJ	(fortsetter over BM) Sånn at vi som er brukere av disse tjenestene har muligheten til å velge eller til å velge bort det vi ikke [synes er...]	
216	BM	// Men Siv Jensen [...] (fortsetter, men uhørbart)	
217	JRH	<p>// Da er vi ferdig med denne debatten. Vi skal gå littegrann videre, Moxnes, for det at vi snakker om nettopp det som alle har vært opptatt av, å skape nye jobber. Og hvis vi da skal få med dere som sitter hjemme i sofaen også til å vite like mye som disse vet så skal vi vise dere noen tall for arbeidsledigheten.</p> <p>Det er altså tre ulike tall som ofte brukes her, eh, om arbeidsledighet, så nå følg med nå, så skal dere få en liten oversikt.</p> <p>For Nav, de pleier å ta med de som, eh, ledige som registrerer seg hos dem. Og da er det altså 77 400 mennesker som er der. Det er 2,8 prosent. Men ikke alle registrerer seg da hos Nav. Statistisk sentralbyrå tar de som er ledig også uten å registrere seg hos Nav. Og da har du 120 000 som er tallet, som er 4,3 prosent av arbeidsstyrken.</p> <p>Men så er det det da, denne arbeidsstyrken, hvor alle disse ni er enig i, det er altså alle disse her, alle mennesker i Norge mellom 15 og 74 år. Hvis vi tar de og spør: Hvor mange jobber? 67 prosent av de jobber, eh, og denne lyseblå kaka her er altså de som er utenfor arbeidslivet og som på en eller annen måte er på en trygd, og som alle er enig om at, eh, man skal få ned, den blå kaka.</p>	36:50
218	IS	<p>Alle vil ha det raude kakestykket større, det har ingenting med partifarge å gjere, men Erna Solberg. Dette her brenne du voldsomt for i denne valkampen, prøv å forklara oss historia om korleis vi skal få sysselsettingsandelen, eller finne, forklar oss di løysing på korleis en skal få sysselsettingsandelen opp. Du nevne tiltak etter tiltak etter tiltak. I den gruppa så e det en del unge guta som, ... kn., eh harkje begynt på arbeidslivet enda før dei e utafor.</p> <p>Kan du gje oss ein, eh, enkel leksjon i korleis du vil få dei inn i arbeidslivet?</p>	
219	ES	For det første så e det viktig med en god skole. Det jobber Høyre alltid systematisk for, sørge for at alle barn møtes, så derfor skal vi ha en stor reform på tidlig innsats. Så er vi nødt å ta på alvor de psykiske utfordringene unge har i dag. Derfor har vi flere helsesøstre, flere skolepsykologer.	38:34

		<p>Og så har vi fraværsgrensen vi satt inn. For det e litt lett når du e mellom 16 og 19 så kan det være gøy med dataspill på natten, det kan være gøy med andre ting, det kan være litt vanskelig på skolen og da må vi ha noe som holder deg litt fast. Og fraværsgrensen e no en suksess. Derfor e det så viktig å beholde den og ikke begynne å finne på noe helt nytt, for den gir flere som e tilstede, flere som klarer å gjennomføre.</p> <p>Og det siste e at vi har innført arbeidsplikt for sosialhjelpen for de som e under 30. Det betyr at du skal ikke få lov å være passiv, du skal møtes med aktivitet. Alt dette bidrar jo til å forebygge at du havner på alle disse ytelsene og annet. Det betyr at du skal gripes raskere tilbake, det betyr at du må bruke mange ulike prosjekter, ulike organisasjoner for å delta for å få dette til. Men det e viktig at du møtes med en systematikk, det e viktig at vi gjør reelt det som jeg merker meg at denne siden ofte har snakket om. De har levert garanti på garanti når de har sittet i regjering. Alle garantiene brutt. No har vi et lovkrav, no ska vi følge de opp systematisk og da forhindrer vi rekrutteringen og det jeg er glad for å se, det e at det e færre på helse relaterte ytelser no enn når regjeringen startet.</p>	
220	IS	Helse relaterte ytelsa,	
221	ES	Ja. Det..	
222	IS	Ka type, kjapt	
223	ES	[Det e aep?], uføre, alt det som du legger i sammen. Så e det færre som rekrutt., færre som e der	
224	IS	// Det e færre som e utafør arbeidslivet på grunn av sjukdom	
225	ES	Som e ute på grunn av sykdom, eller, ja altså, det som e den typen ytelsler, derfor betyr det så mye at vi tar dette forebyggende arbeidet. At vi møter ungdom med en tydelig hjelp og støtte, men også tydelige krav.	
226	IS	Og det her Jonas Gahr Støre e får litt problem med å skille dokker, for detta foredraget som Erna Solberg haldt no, du kunne sagt omtrent det samme.	
227	JGS	Det var mye bra her, men du må betale for det. (lang pause)	Applaus
228	ES	// Og det gjør jeg. Det gjør jeg. Jeg	Applaus gjør det vanskelig å snakke.
229	JGS	Men jeg bare, jeg bare, jeg bare, jeg bare sier, jeg bare sier.	
230	ES	[...] (prøver å snakke, men er uhørbart hva hun sier)	
231	IS	// Jonas Gahr Støre nå	

232	JGS	<p>Jeg bare sier stikkordet: Fire tapte år, for det Erna Solberg kommer med på tampen av perioden og sier nå skal det blir tidlig innsats. Det har blitt stemt ned gjennom hele perioden. Her trenger vi et taktskifte.</p> <p>Jeg la fram en plan på sju punkter for våre unge. Og fra de punktene Erna var innom her, men de sier jeg, dette er, dette er rett inn i kjernen det vi begynte med. Dette kommer til å koste. Dette blir ikke gratis.</p> <p>Bedre barnehage, få alle inn der. Vi må få flere lærere rundt de unge elevene, så de lærer å lese, skrive og regne, en god start, komme videre i livet. Vi trenger et krafttak for å ruste opp yrkesskolen, bedre utstyr, bedre lærere. Alle skal få læreplass, helt avgjørende. Så må vi ha..</p>	
233	IS	// Ka sa du nå	
234	JGS	Så må vi ha flere studieplasser, flere	
235	IS	// Men, du, det vil eg stoppe. Alle skal få læreplass av deg?	
236	JGS	Ja, jeg mener at det må være vårt mål i fireårsperioden.	
237	ES	// Det e jo målet	
238	JGS	<p>At alle er, er læreplass. Nei, men, jo, men det er målet, men vi må levere på det.</p> <p>Og da betyr det at det offentlige må levere og de private bedriftene må levere, vi er nødt, altså vi er nødt... Vi... Jeg må si.. Når jeg møter disse unge menneskene og guttene. I 2013 så var norske menn mellom 15 og 25 år på toppen i deltakelse i yrkeslivet i OSCD. Nå faller vi som en shtein. Vi er på 20. plass! Eller noe sånt no.</p>	
239	JRH	// Siv Jensen er du enig i det er ikke	
240	JGS	Og disse menneskene [...] (uklart da JRH er tydeligere)	
241	JRH	// er du enig i at det ikke er penger til begge deler som Støre sier? Dere hadde altså 50 milliarder, eh, som dere, eh, skal kutte før dere skal begynne å betale regningene.	
242	SJ	Jeg er helt enig med Jonas i at, eh, vi må betale for dette. Men forutsetningen for å få det til er at vi har noen bedrifter som kan ansette folk.	
243	JGS	// Ja, ja	
244	SJ	Som så betale penger inn i statskassen, så vi kan øke velferden.	
245	JGS/ JRH	(Snakker i munnen på hverandre)	
246	SJ	[Altså poenget] Poenget er at vi gjøre begge deler, og jeg sa det tidligere i dag. Vi har altså både redusert skattene samtidig som vi har brukt mer penger på sykehusene, mer penger på kommunene, mer penger på politiet, mer penger på forsvaret.	

		<p>Det er mulig fordi man må ha, ikke sant, dette er den grunnleggende forståelsen av om man skal skattelegge bedriftene våre ut av landet, eller legge gode rammebetingelser [til] rette for at de skaper bedriftene her.</p> <p>Og så er det jo en viktig ting til da, i denne debatten om skatt. Og det at, det det er jo en verdi i seg selv å ikke sende for store skatteregninger til folk, også de som nå er utenfor arbeidsmarkedet har egen bolig. Og det dere driver med nå i Oslo, Bergen, Tromsø, rundt omkring i landet det er jo å sende skyhøye eiendomsskatteregninger til de. Det er altså grunnleggende usosialt og det er derfor vi nå går til valg for å avskaffe eiendomsskatten på samme måte som vi fjernet arveavgiften [i forrige periode]</p>	
247	JRH	Erna Solberg, er du enig i at, eh, det er, eh, blitt et skjellsord å være rik i Norge? Eh, Stein Erik Hagen	
248	ES	// [Nei, jeg er]	
249	JRH	Sa jo det, han ba om litt, eh, medfølelse. Har du det med ham?	
250	ES	Nei. Eh, altså, jeg har ikke, jeg syns ikke det e et skjellsord å være rik og jeg syns at alle skal betale skatt. Men jeg syns det e vanskelig, en politisk debatt som ikke skjønner det som Lisbeth Berg Hansen tidligere stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet som e næringslivsleder selv sa. Før hun kom inn på Stortinget, da sa hon. Det virker som om de på Stortinget ikke skjønner at dette ikke e en personskatt, dette e en bedriftsskatt	
251	JGS	// Kan jeg få svare på for henne, siden [hun ikke ...]	
252	ES	Pengene må hentes ut at av det. Og så har eg lyst til å svare på det Jonas Gahr Støre sa. Han sa du må ha pengene. Men jeg har jo hatt pengene. Jeg har innført arbeidsplikt for sosialhjelp under 30 år. Du stemte imot.	
253	JGS	// For det er allerede. Det gjelder i kommunene.	
254	ES	Da jeg innførte fraværsgrensen.	
255	JGS	// Kommunene kan gjøre det allerede. Det er bortkastet lovverk	
256	ES	Men det e. Da e det ikke systematikk. Da e'kke det gjennomført, det e'kke det sånn at alle blir nødt til det.	
257	JGS	// Mer byråkrati. Mer byråkrater	
258	ES	//Neida. Det betyr fl.. bedre oppfølging av hver enkelt	
259	JGS	// Neida.	
260	ES	Ungdom i dette landet.	
261	JGS	// De fortsetter å falle ut	
262	ES	Vi har innført helsesøstre, da du var helseminister	
263	JGS	// Jeg begynte med det	Stor latter i salen.

264	ES	Når du var helseminister så ble det færre helsesøstre. No e det	
265	JGS	// Nei, nei	
266	ES	Når Jonas Gahr Støre var helseminister	
267	JGS	// Nei, feil	
268	ES	Var det færre helseminist, helsesøstre i kommunene	
269	JGS	// Det var færre helseministre. Det var bare meg. Ehehe (ler)	Salen ler.
270	ES	No e det økt til seks. Med 600. Når Jonas Gahr Støre var, så var det altså en fall i antall helsesøstre	
271	JGS	// Kan jeg få svare på det..	
272	ES	I tillegg har vi flere psykologer i kommunene. Og fraværgrensen melder jo du no. Du melder altså at du ikke helt vil ha den som vi har, du skal ha noe annet, men vi vet ikke helt hva det e. Det e å skape mer forvirring framover. Det som virker må få virke og disse løsningene som du har stemt mot sørger for at ungdom møter [tydeligere]	
273	JGS	// Dette. Dette. Kan jeg få svare på dette?	
274	ES	[klarere og systematisk.]	
275	IS	// Men vet dokker ka, vi, vi, nei, men vi forlata. Fraværgrensa e ikkje tema nå. Det får dokke ta seinare. Une Bastholm. Altså i dette, eh, eh, det, det, det, dokke ser for dokke, eh, eh, ut i frå partiprogrammet, så skal jo da folk ikkje jobbe med olje, eh, oljeleiting skal stansast, ny oljeleiting skal stansast. Ka i alle daga skal folk jobbe med? Og korleis kan du føre bevis for at dette vil også skafe, skaffe penga til, til statskassa?	
276	UB	Ja, for det første e det ikke bare vi som mene at folk ikke kommer til å jobbe innenfor olja. Det her e en utvikling som e i gang i verden, og vi e nødt til å ta det inn over oss og det e mye bedre å planlægge for det og styre den avviklinga politisk enn å få et nytt oljeprisfall plutselig som vi fikk i 2015 kor 50 000 blei arbeidsledig vældig plutselig. [Ka ska vi leve av?] (samtidig med IS)	
277	IS	// [Men kva ska vi jobbe med?]	
278	UB	Vi kan begynne med der Norge har fortrinn. Det vil si havet, det vil si fornybar energi, velferdsteknologi og smarte løsninga, kreative næringa, turistnæringan, det ekke mulighetan det mangle på, det mangle bare på det veivalget vi e nødt te å gjør, for å hindre at vi fortsætte å investere i sokkeln. Vi var litt inne på arbeidsledighet her, så æ hadd litt lyst te å komme litt inn på det og. Fordi (svelger) et tall som æ syns e det mæst skræmmende e jo ungdomsledigheten. Og sist æ sjekka den va den på tolv prosent. Så vi træng tiltak som e direkte rætta inn mot unge arbeidsledige og der har vi et forslag om å blant annet å redusere arbeidsgiveravgifta for de lavtlønte som vil både kunne løfte flere ungdom inn i jobb, men også innvandrerkvinner og andre gruppa som e veldig overrepresentert på ledighetsstatistikken.	

279		(Flere kjemper om å ta ordet)	
280	KAH	[Men vi det e jo]	
281	TSV	Den næringa som sysselsetter flest unge, det er handlesnæringa, den sysselsetter flest unge i Norge. Og derfor er det så veldig det regjeringa har gjort. At de har gitt skattekutt til utenlands nettbedrifter mens skatteskjerpelsen kommer til de norske. For vi må ha en politikk i Norge der vi prioriterer norsk næringsliv og det momsritaket som da regjeringa gjorde, det er et direkte angrep på handelsnæringa, som sysselsetter flest unge folk. Og vi må slutte med den type tenkning. Vi må tenke hvordan vi skal bygge våre bedrifter, våre arbeidsplasser, vår handelsnæring, ikke sånn som Frp og Høyre har gjort, sånn reinspikka populisme som det.	
282	ES	Men det e netthandelen, det e netthandelen i Norge som vokser mest. Ikke netthandelen i utlandet.	
283	TSV	Men hvorfor, men hvorfor (andre prøver også å komme til orde). Hvorfor skal det være sånn at utenlandske bedrifter har bedre avgiftsregime i Norge enn norske?	
284	ES	Det e litt (flere snakker på en gang)	
285	JRH	[Jeg greier ikke] (flere snakker videre) å følge med på dere. Jeg beklager. Vi har ikke alle fakta og det som sikkert ikke de	
286	TSV	// [Men det er jo]	
287	JRH	Som sitter i stua heller. Knut Arild Hareide. Hva synes du?	
288	KAH	Eg syns det har vært en svartmaling av denne debatten og, altså. Transport, samferdsel. Det har vi snakt i så og si samtlige partilederdebatta. Det harkje vært et tema. Det e fordi det har skjedd en skikkelig stor satsing. Rusomsorg. En satsing på 2,4 milliarda	
289	IS	Men ka har det med framtidas arbeidsliv å gjære?	
290	KAH	Ja, det det handle om	
291	ES	// De som står utenfor	
292	KAH	e at vi har prioritert arbeidsmarkedstiltak. Vi har prioritert hvert einaste år å øka lærlingetilskuddet. Vi har hvert einaste år komt med flærre studieplassa. Ja, vi har ikkje gjort nok, vi e nødt til å gjer mær. Og det som eg meine e krevande med denna debatten e jo at vi ser at forskjellane i Norge øke. Og vi veit at dei komme til å øka om ikkje vi tar større politiske grep. Og koffor e det krevande? Jo, det e to hovedgrunna te det.	
293	TSV	// [Hvis ikke vi får en annen regjering da.]	
294	KAH	Nei. Det e fordi penge.	
295	TSV	// [En annen regjering som skjønner mer]	
296	KAH	Altså pengefondet. Trygve Slagsvold Vedum.	
297	TSV	// [Sitter og ... Høyre og Frp]	

298	KAH	Det som pengefondet sie som e problemet med store forskjella, e at da fårkje vi tatt ut potensialet i folket.	
299	AL	// Nettopp	
300	KAH	Det fremme veksten, det føre til større forskjella. Men ennå viktigare. Det handle om kass samfunn vi har lyst å ha. Og når vi går inn i en klasse, så ønske vi at de barna som sitte i den klassen de skal ha samme muligheta, uavhengig av ka lønn foreldrene har. Vi ønske de skal ha samme muligheta, uavhengig av ka utdanning foreldrene har.	
301		(Mange kjemper om ordet og JRH peker til slutt på AL)	
302	AL	Nå glemte Knut Arild. Knut Arild Hareide glemte å si noe veldig lurt som han e for og som eg e for. Eh, for hvis vi skal sørge for at vi virkelig skaper en skole i Norge som ikke gir opp et eneste barn, for det e det aller, aller viktigste for å gjøre noe med, det dokker viste i sted. Då må vi sørge for at det blir nok lærere, sånn at det blir nok tid og oppmerksomhet. Flere lærere, en statlig norm for det. Bli kvitt overfylte klasserom i norsk skole og så må vi ha mere praktiske fag inn i skolen. Gjenreise respekten for den praktiske læringen for en skole der alle kan mestre, lære og trives. Og så vil eg legge til en ting vi ikkje må gjøre. Og der tror eg faktisk og Hareide e enig med meg. Hvis vi begynner å tro, sånn som det virker som regjeringen tror, at det å gjøre fattige mennesker fattigere e det som får de inn i jobb, så gjør vi en forferdelig feil som kommer til å øke fattigdommen og styrke forskjellene i Norge. Og derfor så må vi møte den situasjonen vi har no med nesten 100 000 barn som vokser opp i fattige familier i Norge, med å øke barnetrygden, sørge for å få et løft for de som har minst i det her landet, det vil si: Lytte mindre på maset fra de som har mest, skikkelig løft for de som har minst, for får vi folk ut av fattigdom, så skaper vi også den optimismen og de rammene rundt livet som gjør at folk kan [lykkes].	
303	IS	// Siv Jensen no.	
304	SJ	Jeg husker noen fra SV jeg som skulle fjerne denne barnefattigdommen med et pennestrøk. Det ble med praten. Det denne regjeringen har gjort er å legge frem konkrete, målrettede tiltak gjennom en handlingsplan. For første gang	
305	AL	// Og resultatet var?	
306	SJ	Resultatet er at vi i motsetning til deg, Audun Lysbakken, har tatt dette på alvor. [Vi har styrket bevilningene] (samtidig som AL)	
307	AL	// [Resultatene e at dere ikkje har fått til noe som helst]	
308	SJ	Legge frem en handlingsplan. Det er	

309	AL	// Resultatet e at dokkår har lagt fram en handlingsplan. [De var veldig] (programleder prøver å bryte inn)	
310	SJ	Nei. (oppgitt)	
311	AL	[Utrolig imponerende.] Det som e. Det som e problemet i fattigdoms[debatten]	
312	SJ	// [Jeg skjønner at du liker å snakke om dette, men du må altså, men du må altså gjøre noe med det.] (samtidig som AL)	
313	AL	[Det som e problemet i fattigdom. Det som e proble...] Men no ska eg fortelle deg akkurat ka eg ska gjøre.	
314	JGS(?)	Nei.	
315	SJ	Jeg..	
316	AL	For det som e problemet i fattigdomsdebatten e at verken høyresiden eller Arbeiderpartiet har vært villig til å øke inntektene til de som har minst. Derfor så må vi få et ordentlig løft for barnetrygden, og vi har sagt det at ska vi inn [i regjering ...] (blir avbrutt av IS)	
317	IS	// Det har vi sagt, og Siv Jensen du kan gå inn for landing på svaret du, eh, til Lysbakken.	
318	SJ	Altså, jeg mener bare at det, det taler for seg selv. Arbeider... SV	
319	AL	// Du har lagt fram en handlingsplan. [No har du en plan]	
320	SJ	De snakker og snakker og snakker om dette. Vi har også gjort noe med det.	
321	AL	Du har lagd en plan.	
322	SJ	Det er hele forskjellen	
323	JRH	Støre	
324	JGS	<p>Kan jeg bare få si noe om jobber. Fordi at eh, eh, det er klart at vi må nå satse som samfunn der vi har spesielle forutsetninger. Jeg tror tiden er over for å si det at alt som lykkes er bra, vi må kunne gå inn og si: Noen områder har Norge spesielle forutsetninger som hav, som energi, som, eh, IKT, som helse. Og da må vi få alle de delene av samfunnet vårt som kan bygge opp om det til å virke, men da har jeg et spørsmål til regjeringen og det er at de er veldig opptatt av dette eierskapet og de er urolig for at, eh, formuesskatten kan rokke ved eierskapet. Jeg gjentar: Vi har satt ned selskapskatten.</p> <p>Men samtidig så er disse for å selge oss ned i det som er noe av norsk industris stolthet. Kongsberggruppen, Telenor. De vil delprivatisere Statkraft som er en del av, eh, arvesølvet. Det mener jeg er helt feil strategi. Disse er lokomotiver vi skal ha med i det skiftet som kommer. De er innenfor de naturressursnæringene hvor Norge har forutsetninger for å skape</p>	

		verdier, skape jobber og få ned utslipp. Vi må et krafttak, en masterplan for Norge for å lykkes på det området.	
325	ES	Derfor. Derfor. Derfor har vi blant annet levert en masterplan, en havstrategi for hvordan vi systematisk skal jobbe med hvordan få havnæringene skal bli bere, hvordan vi skal sørge for forskning og utvikling. Derfor har vi plukket disse områdene inn i forskningssatsingen vår, og så e det jo sånn at det e godt dokumentert at dere har solgt mer av arvesølvet enn det Høyre har gjort noen gang i regjeringen.	
326	JGS	// Nei, nei, nei	
327	ES	Det har vært dokumentert grundig. Men jeg vil også si en ting om denne debatten som jeg også tror de som ser på høres litt kjeklete ut og litt anmasende og litt vanskelig. Det e egentlig et stort skille mellom den siden og denne siden. Og det e at de har en svingende tro på at det eneste svaret man har e å bevilge mer penger, derfor må de øke skattene. Vi her tror faktisk at det går an å modernisere. Og et eksempel på det e rundt her. Vi har etablert Nye Veier. De har no komt ut og sagt, de tror at de kan bygge den porteføljen av veier de har med 30 milliarder kroner lavere kostnader enn det som var opprinnelig. Det e altså det dobbelte av dine skatteøkninger. Vi tror det e mulig å bruke hver krone i det offentlige sånn at vi kan levere mer tjenester, bere tjenester, ved å organisere oss annerledes.	
328	JGS	// Men [før, før]	
329	ES	[Innenfor] helsekøene går ned. Det e derfor vi sørger for at flere får behandling, og det e viktig å huske, vi må ha flere virkemidler enn bare penger, hvis ikke blir det veldig mye skatt i årene framover.	
330	JGS	// [Men før, før valget]	
331	IS	// Kort svar, Støre	
332	JGS	// Sa du du skulle kutte milliarder, milliarder i å kutte byråkrater. Byråkratiet er vokst. Antall byråkrater er vokst.	
333	IS	[Men, det du blir skulda for no]	
334	ES	// [Men veksten(?) e færre] (samtidig med IS)	
335	IS	E at du vil berre ha meir penga. Du klara ikkje bruka pengane smart. Og det ska du få svare kort på	
336	JGS	Ja, jeg skal si det at det skatteopplegget vi sier, inntil 15 milliarder det er å ta oss omtrent der vi var i 2014. Og i 2013 så, da hun tok over, så hadde vil altså høy sysselsetting, høy deltakelse, skapte mange bedrifter. Spørsmålet er jo hvordan hele samfunnet virker, jeg kommer tilbake igjen i tallet, det er et tall, det er et tall som økonomene peker på, det er andelen i jobb. Andelen i jobb var omtrent på samme nivå da vi gikk av som da vi gikk på. Og under	

		Erna Solberg så har den falt siden hun gikk på. Det er det vi må ta tak i, og da er det kompetanse, det er læreplasser og det er satsinger der vi har forutsetninger. Og da er 60 milliarder i skattekutt.	
337	ES	// Jeg går ut fra at du	
338	JGS	[til de rike som kommer fra (?)..klasser]	
339	ES	// Jeg går ut fra at du ikke kommer til å tro på meg, men kanskje du kan tro på Stein Regård, som var LOs sjefsøkonom som sa det at sysselsettingsandelen har falt hele tiden siden 2008. Derfor var det også sånn at forrige LO-sjefen allerede, eh, i 2011 sa: Vi er nødt til, altså vi skaper for lite arbeidsplasser til alle som kommer inn.	
340	JGS	// [Jeg skal, jeg skal, jeg skal. Jeg skal tro på ham, hvis du skal tro på alt det andre kloke han har sagt, og det gjør du nemlig ikke.] (samtidig med IS)	
341	IS	[Og nå sette vi punktum for. Nå sette vi punktum for denne delen av] sendinga	54:03
342	JRH	Og i en herlig sirkel.	
343	IS	// En herlig sirkel (snakker oppå hverandre)	
344	JRH	//[Alt går liksom rundt. Nå var vi tilbake til eh. Andel, viktig tall]	
345	IS	[No var vi kom tilbake til diskusjon om skatt.] Opp eller ned og andel i arbeidslivet. Dette kjem vi til å høyre meir om utover valkampen. Men vi har, eh, ja, vi har noke gøy på NRK NO i kveld.	
346	JRH	Ganske gøy. Det er mange som er inne allerede og stemmer, eh, og svarer på hvem syns du gjør det best i denne partilederdebatte, en helt uhøytidelig og helt uvitenskapelig undersøkelse, men likevel veldig gøy. Så du kan gå inn på NRK NO skråstrek valg og, trykke på et av disse ansiktene som står her.	
347	IS	Og vi skal skifte tema.	
Klipper fra tv-studio til intervjuer med folk på gata i Arendal			
348	M	Norske verdier før meg e åpenhet og tillit til hverandre.	
349	M	Det må være, eh, ytringsfrihet	
350	K	For skolegudstjenester for eksempel.	
351	K	Det handla om fellesskap, inkludering og tilgjengelighet for alle.	
352	K	At, eh, e ønsker ikke at det skal være hijab for eksempel	
353	K	Naturen	
354	K	Naturen, absolutt	
355	M	Eh, norske verdier for meg det er vel likestilling og likeverd egentlig.	
356	B	At vi ikke går rundt i gatene og er redde	
357	K	Det er jo forferdelig at en går vekk, religionen kommer jo bort fra skolen, det er jo ikke i skolen lenger. Nei, ikke en sang synger de mere. Når de begynner. Det gjorde mi.	

Klipper tilbake til salen hvor vi ser at Knut Arild Hareide og Siv Jensen har tatt plass helt foran på scenen med JRH i midten. Da andre partilederne står på sine plasser. Det er tid for duell mellom de to.

358	JRH	(Ler vennlig og kremter) Ja, en applaus til folk vi traff ute i gata i Arendal i dag. Debatten om norske verdier under press har altså handlet om alt fra salmesang, som vi hørte om her, til, eh, brunost og burka. Fra hva hver og en av oss mener er, eh, bra med Norge til hva i all verden har med den norske valgkamp. Men debatten har vært, ganske heftig mellom disse to partiene her om hvem det er som er, eh, best til å forsvare norske verdier og tradisjonelle verdier og kristne verdier og derfor så spør jeg deg først Knut Arild Hareide. Mange kristne velgere går til Siv Jensen og Frp. Så mange må vel være av den oppfatning at de klarer det vel så bra som dere.	Applaus
359	KAH	Det ekkje tvil om at eg tror det norske folk ser at både Siv Jensen og eg ønske det besta for Norge, men det e ganske stor politisk forskjell likavel mellom Krf og Frp. Eh, Fremskrittspartiet har en tenkning at du øvelates til deg sjøl. Du e din egen lykkes smed. Krf sie. Vi har ansvar for kvarandre, nestekjærligheten, i denna verden ska du aldri føla deg aleina. Og det får sitt utslag i konkrete eksempel. Når vi seie at vi skal bekjempe fattigdom, satsa på bistand for hjelpa menneske i nød, da e det ingen parti som har kutta meir i bistanden enn det Fremskrittspartiet he gjort. På aktiv dødshjelp, der e Fremskrittspartiet det einaste partiet som åpne for aktiv dødshjelp. Tigging, det å be om hjelp, det sie Fremskrittspartiet, det ska vær forbudet, men ska vær lov å kjøpa sex. Alkohol, der	56:10
360	JRH	// Jeg hører du har mye på lager, men vi kan stoppe der. Eh, [ganske mange ukristelige ting, eh].	Latter i salen
361	KAH	(samtidig med JRH) [Ja, men alkohol, der skal altså sprit på lokalbutikken]	
362	JRH	Siv Jensen. Som du har ansvaret for. Er det norske verdier det Frp forfecker her?	
363	SJ	Jeg debatterer gjerne både bistand og sexkjøpsloven med Knut Arild Hareide når som helst, men det vi diskuterer nå er jo det faktum at det norske folk opplever at norske verdier er under press. Og vi er altså nå i en situasjon hvor, hvor terror, radikal islam og ekstremisme står og banker på døren vår. Da kan vi enten velge å åpne den døren, eller vi kan vokte den døren. Og på min vakt, så har jeg tenkt å fortsette å vokte den døren. Rett og	

		slett fordi vi ikke skal akseptere at disse verdiene får fotfeste i Norge og da betyr det at mennesker som kommer til Norge skal tilpasse seg oss, ikke omvendt.	
364	KAH	Ja, mykje av det. Nå kan vi altså lesa Carl I. Hagen sitte på sin stol i Syden i Spania. Og han sie. Innvandrerne harkje påvirka norske verdia. Det e og sånn at vi kan snakk.. skap et bilde av at det bare e muslima som komme hit. Det e feil. Det e ganske delt. Akkurat nå e det nok, i følge levekårsundersøkelsen, eh, litt under halvparten muslima, men det e nesten lika mange kristne som komme, sjølv om Krfs oppslutning ikkje har økt i takt med det.	
365	JRH	Men mener du ikke at en stor muslimsk innvandring setter norske verdier under press?	
366	KAH	Poenget e at ka handle norske verdia om?	
367	JRH	// Kan du ikke bare svare på det? Om ja eller nei, og så kan vi def..., for det har jo definert det ganske mye nå allerede.	
368	KAH	Men det e ikkje et ja eller nei-spørsmål. For ka e det som sette norske verdia under press? Ja, det e jo om vi greie å ta vare på de norske verdiane, og det sie altså Carl I. Hagen, det greie vi. Vi [greie det]	
369	SJ	Men forutsetningen for at vi skal klare det, er jo at vi, eh, holder veldig klar og tydelig front mot verdier vi ikke liker. Eh, en av debattene som har gått nå lenger, det er barnehijab, altså hijab i skolen. Mange sier at de er i mot det, men vi er det eneste partiet som sier at, det vil vi faktisk forby. Det handler om å si klart og tydelig fra om at det aksepterer vi ikke. En annen ting er jo dette med burka og niqab. Vi mener at det ikke hører hjemme på, i det offentlige rom. I Norge skal vi se hverandre i øynene, det er en verdi. Vi vil forby det, men jeg har ikke hørt noen andre partier si noe om det. En tredje ting	
370	KAH	// [Men vi har hørt. Vi har hørt Fremskrittspartiet]	
371	SJ	Kjønnsdelt svømmeundervisning.	
372	KAH	[Vi har hørt]	
373	SJ	Vi har altså hatt i Norge i årevis sånn at jenter og gutter, de svømmer sammen. Nå er også det et spørsmål som blir satt under press, og, det er jo disse tingene, Knut Arild, jeg mener denne debatten skal handle om. I stedet så har vi hatt en debatt en ukes tid som har handlet om retorikk, ikke om det å stå oppreist og forsvare grunnleggende norske verdier.	
374	KAH	Ja, men retorikken i detta e viktig. For, for det e jo ingen	
375	JRH	// Altså retorikk er måten man snakker om innvandrere på, er vel det vi snakker om, og kanskje også om politikere på. Der sa jo da, eh, den damen som seiler litt over denne debatten her nå, Sylvi	

		Listhaug. Hei, til deg Sylvi som sitter der hjemme. Sa det at han sleiker imamer opp etter ryggen og det er vel den retorikken som du sa: Bra, klar tale, sa du. Hva sa Erna Solberg?	
376	SJ	Nei, jeg er veldig glad for at Sylvi har sagt at den debatten ble for het, men igjen. Nå har vi nesten holdt på en uke å diskutert det i stedet for å diskutere det Sylvi faktisk gjorde. Det Sylvi gjorde var å ta et oppgjør med en imam med ekstreme holdninger. Hun gjorde det for åpent kamera, for åpen scene. Og jeg, la meg si det sånn. Jeg vil heller ha en Sylvi Listhaug til enn ti politikere som fortsetter å lukke øynene.	
377	KAH	Ja, men, Siv Jensen, for å si det sånn. Det e. Det e. Det Sylvi Listhaug sa, altså, der har eg en fordel med min bedehusbakgrunn. Det e ganske mange uttrykk som eg verken har hørt, brukt eller forstått. Men det som e poenget her, e jo at den retorikken som Fremskrittspartiet og Sylvi Listhaug bruke, den e med på å skapa utfordringa, når du bruke den retorikken mot flyktinga. Det e ingen parti som ønske åpne grense. Det e ingen parti som ikkje har tatt avstand te den ekstreme islamismen. Det e ingen parti som ikkje seie at vi ska stilla krav, men det e en stor forskjell. Skal vi møta desse menneskene med mistillit, eller med tillit? Skal vi bygga brue, eller ska vi bygga mura? Ss.. Og det e det detta handla om. Skal vi gi menneskene mulighet til å bli en del av vårt	
378	SJ	// Mmm	
379	KAH	Samfunn? Og det føre Listhaugs retorikk til at blir vanskeligere.	
380	SJ	Men jeg mener dette fortsatt er en avsporing [av debatten] (applaus overdøver). Det er jo det har holdt på med nå i en uke, bare snakke om retorikk. Bare snakke om helt andre ting enn den grunnleggende debatten om norske verdier (fortsatt applaus mens hun snakker) faktisk handler om. Vi er altså under press. Da mener jeg at vi må tørre å stå oppreist og snakke om det. (Applaus slutt). Vi må tørre å beskytte våre egne interesser i dette, og derfor så, jeg har ... fortsatt ikke hørt deg svare på det jeg spurte om, jeg. Er du for eller mot å forby hijab i barneskole?	
381	KAH	Eh.. Men, eh, Siv Jensen (samtidig som SJ fortsetter)	
382	SJ	// Er du for eller mot å forby burka i det offentlige rom?	
383	KAH	[Der bruke du (? uklart) Fremskrittspartiets] favorittsvar. Vi kanskje forby alt vi e i mot. Eg e i mot barnehijab i skulen, men eg vil ikkje forby det. Det kan stenga unge kvinne vekke fra skulen. Og...	
384	SJ	// I Norge så er det sånn [at barn plikter å gå på skolen når de er skolemodne] (samtidig som KAH fortsetter)	

385	KAH	Og.. Dette e mær enn retorikk. Sylvi Listhaug sa: Lærera ska begynna å angi flyktninga og flyktningebarn i skulen. Ønske du det?	
386	SJ	// Nå må. Næmmen.	
387	KAH	Du va ute og sa: Nå ska vi ta fra støtten te de som ikkje lære seg norsk. Når vi veit at en del e analfabeta. Kan verken skriva eller lesa på sitt eget språk, og du ønske å ta fra de støtten. Det vil også ramma barn uskyldig.	
388	SJ	Det jeg ønsker å gjøre er å stille klare krav til mennesker som kommer til Norge. Jeg mener det er å gjøre folk en tjeneste. Si at: Velkommen til Norge. Vi skal legge til rette for at du skal lære deg norsk, komme i arbeid og forsørge deg selv. Men det er også sånn at du har et ansvar for å tilpasse deg det norske samfunnet og de norske verdiene. Jeg er uenig med deg i at den beste måten å gjøre det på er å fortsette med mange velferdsytelser, jeg mener at det å stille krav er vesentlig, for det gjør vi på alle områder av vårt samfunn.	
389	KAH	Men ka va det Angela Merkel sa? I 2015. Kanskje den lederen i verden som nå høste størst anerkjennelse. Hu sa: I steden for å være redde for troende muslimer, bør Europas kristne heller starte med å gå i kirken. Det meine eg e godt svar for nettopp det som e utfordringen i Norge. For vi kan på en måte ikkje skyva innvandran foran oss i den debatten som handle om ka verdia vi ønske ska vær en del[...]	
390	JRH	// Knut Arild Hareide (med SJ)	
391	SJ	[Men i Norge så skal..]	
392	JRH	Unnskyld, Siv Jensen. Hun, eh, som står her har altså du litt av ansvaret for at er finansminister og sitter i regjering. Du har jo laget budsjett med hennes regjering fire år på rad. Du har hatt samarbeidsavtale. Er dette grunnen til at du sier: Jeg vil ha Siv Jensen ut av regjering?	
393	KAH	Ja, men da ska du vita. På detta feltet. Innvanding, integrering. Så e det no et bredt forlik i Stortinget. Der har Arbeiderpartiet, Høgre, Senterpartiet, Venstre, Krf og Frp. Frp på deler av politikken. De kunne vær med på alt. Det synst eg de partiene fortjene veldig honnør for.	
394	JRH	// Men kan du svare på spørsmålet om dette store spriket som vi nå har sett i denne duellen?	
395	KAH	Ja, men det e jo	
396	JRH	Hva er årsaken til det?	
397	KAH	Det er jo en grunn til at Krf har sagt: Vi ønsk ikkje å sitta i regjering med Fremskrittspartiet, på grunn av den store verdiforskjellen vi ser på detta området, men og på andre områder. For måten vi bygge, tenke om menneske på, det har stor betydning.	

398	JRH	Siv Jensen til slutt, eh. Hva, hva er din, eh, respons på dette at han sier man kan snakke seg inn i problemer? Altså måten man omtaler innvandrere på gjør at de føler seg mer fremmedgjort, eh, og at integreringsministeren da kanskje ikke tenker så mye på det.	
399	SJ	Jeg mener nok en gang at det er en avsporing å gjøre dette til en diskusjon om retorikk. Vi må faktisk snakke om det som er hovedutfordringene. Og vi er altså i en situasjon hvor vi ikke akkurat har et vell av norske politikere som har vært tøffe og stått oppreist i kampen mot dette. Vi har altså en, eh, eh, mann som tar mål av seg til å bli ny statsminister som altså skjøv en polit..., en redaktør i en avis foran seg da ytringsfriheten var under press. Det mener jeg er [gal måte å tilnærme seg dette på] (de tre snakker samtidig)	
400	KAH	// [Men, du kan ikke...]	
401	JRH	[Da skal vi avslutte. Nå har...]	1:05:22
402	SJ	En grunnleggende verdi i vårt samfunn.	
403	JRH	Nå har du allerede introdusert en som står bak her, så da skal vi høre hva de andre har å si. Takk for duellen.	
Applaus og kameraet filmer fra bakerst i salen mens man rigger tilbake til det fulle panelet.			
404	IS	Ja, vi skal snakke om norske verdier. Og vi skal ikke berre snakke om innvandrings-, eh, dimensjonen av denne debatten. Men Jonas Gahr Støre du kan få svare på den siste utfordringa du fikk der frå Siv Jensen. Du støtta ikkje opp under ytringsfriheten under karikaturstriden e påstanden. Det e fortid, men eg vil ha en kort kommentar.	
405	JGS	Men det er helt feil. Vi støttet opp under ytringsfriheten. Vi tok vare på norske liv og vi forklarte verden hva som var Norge. Men jeg tar ingen leksjon fra Siv Jensen om ytringsfrihet. Hun. Hun snakker her som at innvandrere, hørte du, innvandrere truer norske, eh, verdier. Hennes første justisminister – brant lokalavisen som skrev negativt om en, om han. Og hennes neste justisminister har truet med å boikotte lokalaviser. Fremskrittspartiet har ingen leksjoner å lære oss på dette. Jeg kommer gjerne tilbake i debatten, men punktum.	1:05:59
406	IS	Okei. Vi, eh, sett i gang med en litt anna dimensjon. For det må jo være lov å sei, Jarle, at det har jo vore en del sånne gøye, eh, eksempel på ka e en norsk verdi, ka ska vi ta vare på, ka ska vi ikkje, ka plass har vaffelen, ka plass har brunosten og så vidare. Det e kjekt å snakke om.	

		Og Trygve Slagsvold Vedum. Dine velgera dela i følge ei måling, eh, uro, eh, over norske verdia. Meina det e under press. Din nestleiar har sagt at, eh, for han handlar mykje om det at ein ikkje heilt lenger veit kem vi e, kor vi kjem fra, at fellesarenaer forsvinn. Kan du konkretisere den analysen? Kor e det du ser reint konkret at norske verdia forsvinn?	
407	TSV	<p>I Norge så har vi hatt en tradisjon at vi aldri har bøyd oss, eh, for eliten, for øvrigheten. Derfor så vart det jo nei til EU i 72 og 94. Derfor har vi vært så tydelig på den kommunesammenslåingsdiskusjonen nå, at det skakke være en sånn at det ska sitte non i Oslo og sentralstyre det som skjer rundt i landet. Det har vært en grunnleggende norsk verdi at vi har hatt respekt for det folkestyret, det lokale, det mangfoldige Norge. Ikke det der enfoldige sentraliseringa som nå skjer. Det er et angrep som er veldig sterkt.</p> <p>Og så et annet angrep, det er at Norge har hatt en tradisjon for likhet. Vi har syns det har vært en fordel at vi har hatt små sosiale forskjeller og små geografiske forskjeller. Derfor har vi brukt skattepolitikken veldig aktivt til å redusere forskjellen mellom folk ved å sørge for at folk har fått den samma skolen, fått de samme kulturelle opplevelsene, fått den samma kulturelle referanseramma. Og derfor så må vi fortsatt satse på fellesskolen og vi må satse på en utjevningsspolitikk, for det, når vi snakker om norske verdier, så handler det om troa på nasjonalstaten. Vi tror at nasjonalstaten, at den er den beste styringsramma, mens for eksempel E., Høyre, mener at EU er den beste styringsramma. At mer makt skal flyttes ut av Norge, og det er det største angrepet på norske verdier, når du skal flytte mer og mer makt bort fra folkevalgte og over i byråkratier som ikke kan stilles til ansvar.</p>	
408	IS	Og kor viktig e då brunosten oppi det heile?	
409	TSV	Ja, det altså. Jeg elsker norsk mat, og norsk mat er en del av vår kultur, og vi må være stolt av vår matkultur, vi må være stolt av vårt språk. Vi må løfte fram språket vårt, vi må løfte fram språket vårt på universitetet, i media, vi må løfte fram det vi har grunn til å være stolt av. Det er litteraturen vår, naturen vår, maten vår, språket vårt og historien vår. Norge er et fantastisk land, og vi har en fantastisk nasjonalstat. Og det må vi sørge for og kjempe for, ikke kjempe mot.	
410	IS	Trine Skei Grande. Står nasjonalstaten øverst på di liste?	
411	TSG	Æ meine jo at, det har vorre en underlig debatt i sommer med verdia, før ka e egentlig verdia? Æ mein at de viktige verdian som det norske fellesskapet bygge på, det e likestilling, det e enkeltmenneskets frihet te å vælg livet sett akkurat sånn som	

		<p>dem ønske å lev det. Det handle om homofiles rettigheta. Det handle om alle de rettighetan som vi har bygd opp i vårt liberale demokrati, og dæm ende jo itj ved landegrensa.</p> <p>Det æ trur e det folk føle e utfordrende e kampen mot rasisme, og kampen mot den gruppetenkinga som vi egentlig såg et veldig godt eksempel på her.</p> <p>For litt av problemet te Siv Jensen, e at ho støte i fra sæ dem som egentlig burde vært på lage ama(?-uklart dialektord). Førde alle de innvandreran som kjæm te Norge og som elske den friheten vi har å tilby. Det e som Omar, det va en drosjesjåfør æ tok her om daen, sa det. Æ har bodd her i ti år, æ kan norsk godt, æ har virkelig prøvd og streva med å integrer mæ i det norske samfunnet. Æ ælske de frihetan æ får, og æ blir så lei av å slått i hartkorn med de drittsækkan som fins på andre områda. Så koffer kan itj vi heller spæll på lag og ha trua på vår egen frihet? Æ har jo tru på at friheten kjæm te å vinn i kampen mot de undertrøkkende tankan. Æ trur jo at det idealet som vi har klart å bygd opp i det liberale demokratiet, som e verdia som ikke stoppe ved brunost og alt mulig sånn, det klart at likestilling i Norge skape utrolig my mer fellesskap enn brunost og skolegudstjeneste. Det e jo soleklart at hvesst vi framover ska bygge dette fellesskapet, så handli det om å bygg det i møte mellom folk og møte knytta te non verdia. Og det verste her da e jo at det e dem som [står å rope mæst] (samtidig med IS)</p>	
412	IS	// No har du snakka lenge, Skei Grande. E vil berre ta tak i det, skulegudstjeneste. Det har også Borten Moe snakka mykje om. Når ho ikkje e så opptatt av om det skj.. eh, står ved lag. Ka tenke du då?	
413	TSV	Jeg tror at det er viktig at vi, eh, gir de som vokser opp en kjennskap til vår kulturarv. Eh, at en forstår hvorfor vi har jul, hvorfor vi har påske, hvorfor vi har pinse. Og derfor så mener jo vi i Senterpartiet at det at gå på skolegudstjeneste, det er en del av det å forstå Norge. Det handler ikke om at det skal være noen forkynning, skal du forstå det norske samfunnet, så må du også forstå hvor viktig kristendommen har vært i vår historie. Men forkynning skal vi ikke ha i skolen. Men vi må ha forståelse og den derre, eh, kampen som Venstre har tatt mot søndager, Unge Venstre har sagt at de skal avskaffe bestemte helligdager. Jeg skjønne.. Jeg syns det er så historieløst. For det skaper rammer, det skaper trygghet, det skaper forståelse, og når vi skal møte nye kulturer, er det utrolig viktig å kjenne sin egen kultur, sin egen egenart og forstå hvorfor vi har de tradisjonene.	

414	TSG	// Men no snakke du te en historielærer. [Det handle it] (sammen med JRH)	
415	JRH	Lysbakken. Hva er største trusselen mot norske verdier?	
416	AL	<p>Eg tror det e økende forskjeller, eh, fordi, eh, det vi som, kanskje skiller det norske samfunnet aller mest fra de aller fleste samfunn rundt om i verden, det e jo ikkje bruost og vafler sjølv om det e godt. Men det e noen trekk ved det norske samfunnet som gjør at Norge e et bedre land å bo i enn de fleste andre. Små forskjeller, høy grad av likestilling, toleranse overfor minoriteter. Og det e jo verdier som ikkje e... kommet av seg sjøl fordi de e norske, men som noen har kjempet fram.</p> <p>Det e to ting ved denne debatten eg syns e litt underlig, og det ene e at eg e enig i alt Skei Grande og Hareide sier, men så, hvis det blir borgerlig flertall, så kommer de mest sannsynlig til å sørge for at Listhaug fortsetter i regjering. Det e vanskelig å skjønne. Og så [e det en. Og så det en annen]</p>	
417	IS	// [Ja, men ta tak i den da. Ta tak i...]	
418	AL	(fortsetter) [Må eg bare få si], så e det en annen ting som e veldig vanskelig å forstå. Og det e at Fremskrittspartiet aldri ska få bli talsperson for norske verdier. For når det gjelder solidaritet da. Og likestilling. Og små forskjeller. Toleranse for homofile for eksempel, så e ikkje Frp akkurat vært pionerer når det gjelder å utvikle det verdisynet vi har i dag. Og hvis, og hvis, Siv Jensen, du e redd for det der med imamsleiking, så syns eg for eksempel du kunne sørge for at din egen regjering slutter å selge militært utstyr til, eh, fundamentalistene i Saudi-Arabia.	
419	SJ	(Humrer)	
420	AL	Det ville være en konkret begynnelse. Da står du opp for norske verdier.	
421	IS	Siv Jensen, ta den.	
422	SJ	[Altså jeg syns] (applaus overdøver) denne debatten illustrerer alle forsøkene på å spore av fra det det egentlig handler om. Vi snakker altså om en debatt som går ute i det norske samfunn. En stadig større frykt for at våre verdier settes under press. Jeg er enig med Trine i at det er mange innvandrere som priser seg lykkelig over å være i Norge, dele våre friheter og når de kommer og snakker med meg, så sier de: Veldig bra at dere forsvarer dette, for vi har altså reist fra det, og vil ikke at det skal komme etter oss. Det er jo disse tingene vi helt systematisk må fortsette å ta et oppgjør med. Vi kan ikke ta ytringsfriheten i vårt land for gitt. Vi kan ikke ta likestillingen for gitt. Vi ser at kvinner blir systematisk undertrykt i veldig mange land i verden. Det er det verdt å gå i tog på på kvinnedagen faktisk.	

423	BM	// Og det.. [Det gjør vi]	
424	IS	// Une Bastholm, du har sagt at du er redd for at vi ska bli så redd for å bli forskjellige. Ha, eh, sa du i et intervju. At vi blir for redde for forskjellane oss i mellom i denne verdidebatten	
425	UB	Ja, æ tenke i hvert fall at. For det første så syns æ den her verdidebatten også e ganske fin, æ syns mang av partilederan blir mye mer sjarmerende bortsett fra et par unntak, eh. Æ syns at det norske fellesskapet også inkludere det norske mangfoldet, og det betyr det samfunnet vi har blitt og som æ syns vi ska fortsett å vær. Som e flerkulturelt, og kor vi fortsett å utvikle oss, eh, og får bedre idea og blir rike som samfunn fordi vi også har kulturelle ulikheta. Eh, når det blir et problem, så e det jo mer fordi vi har partia som sitt i regjering, og i tillegg te Senterpartiet no, som snakke om det som en utfordring vi, at det, vi får fornyelse inn i landet vårres som om vi har no som e mer norskt enn de som kommer hit. Eh, fordi det, no av det som man gjør da e at man si at det e noen som e veldig mye mer norsk en andre. Det noen som e unorske, eller ikke norske nok og derfor ikke like velkommen. Og det vil æ si e veldig unorsk, [å begynne å sette ulikhet. Å si at folk har ulik verdi, ulik velkommen ...] (flere snakker i munnen på hverandre, vanskelig å høre)	
426	TSV	// [Den, det må jeg få svare på ...]	
427	BM	// [Jeg har...]	
428	JRH	[Vi har en del folk som vil ha ordet ...] Moxnes	
429	BM	Jeg har gått i mange 8. mars-tog i sol og regn og sludd. Men jeg har aldri sett Siv Jensen i et eneste tog noen gang. Men du er altså velkommen neste gang hvis du vil sloss sammen med oss for kvinnene, Siv Jensen, velkommen skal du være.	
430	SJ	Takk for det	
431	BM	Og så har vi. [Og så har vi]	
432	IS	// Får vi en enighet, en avtale der, Siv Jensen? Blir du med Bjørnar Moxnes i et åttende	
433	BM	[Det store paradokset]	
434	IS	Eh, vi må lande den. Blir du med [på 8. mars-tog med han?] (SJ begynner før hun fullfører)	
435	SJ	// Det jeg utfordret han på, er hvilke paroler vi går under. Jeg mener at, eh	
436	IS	// Eg trur du kan stille med den du vil	
437	TSG	// Men æ va på [parolemøte (?) sist torsdag]	
438	BM	// [Jeg har et forslag]	
439		(Flere uklare stemmer)	
440	JRH	// Forslag til parole, Moxnes.	
441	BM	Ja, det er at de som flykter fra forfølgelse, fra terror og fra krig skal få beskyttelse her i Norge, og ikke møte stengte grenser som	

		er det Frp går inn for. Det er parole som vil hjelpe mange kvinner som flykter fra nettopp forfølgelse i andre land.	
442	SJ	[Altså vår tids. Vår tids største.] (flere snakker på en gang)	
443	TSV	[Jeg må svare på det angrepet som kom i stad,] for det var så drøyt. (snakker over IS til han blir stoppet)	
444	IS	Kjapt, Siv Jensen. Blir du med på den parolen	
445	TSV	[Vi må få svare på det når], programleder, eh, [når hun sier at vi ikke ønsker ...]	
446	IS	Trygve Slagsvold Vedum. Nå må du vente på ordet. Nå må du vente på ordet.	
447	TSV	Kan jeg få ordet tilbake?	
448	IS	Ja, du skal få ordet tilbake. Kjapt, Siv Jensen.	
449	SJ	[Si] Vår tids største kvinnekamp, det handler om å sloss mot kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, negativ sosial kontroll. Det er altså kvinner med minoritetsbakgrunn som opplever dette i Norge. Det skal vi ikke akseptere, og når det skjer her, så kan man bare forestille seg hvordan det oppleves i land som ikke beskyttes av politikere som kan si akkurat det de mener uten å bli fengslet.	
450	IS	To ulike parola, no e det Vedum. (mens flere prøver å ta ordet.	
451	TSV	Ja, fordi det som var så grovt det Miljøpartiet De Grønne sa i stad, var at vi ikke ønsker folk velkommen. Men skal vi få et lavt konfliktnivå i innvandringspolitikken, så må det være ansvarlig innvandringspolitikk. Og det var derfor Senterpartiet tok initiativ til et nasjonalt forlik høsten 2015, fordi det var ute av kontroll, og når det er ute av kontroll så skapes det motsetninger og så skapes det rasisme. For det er en kjempejobb å lykkes med integrering og vi må lykkes, men da må man ikke være naiv. Da må vi også ha kontroll på hvor mange som kommer, og det er det motsatte av det Une sier, fordi Une sier at slipp alle inn, så går alt bra. Da går det dårlig, vi må ha ansvarlighet og anstendighet, og så må vi sørge for å integrere de som kommer og det som er Senterpartiets politikk.	
452	UB	No, Trygve Slagsvold Vedum, va det du sjøl som tok opp 2015. Det som skjedd høsten 2015, va at hele Stortinget, bortsett fra SV og Miljøpartiet De Grønne stod sammen om et forlik som ikke bare løst situasjonen der og da, men den stramma inn innvandringspolitikken på slikt, og gjord det vanskeligere å integrere og ha en ansvarlig innvandringspolitikk, som Trygve Slagsvold Vedum [sjøl ...]	
453	TSV	// Nei, det gjorde det [mye lettere å integrere]	
454	JRH	[Her er det litt rød-grønn røre, Støre. Hva gjør du med det her?] (mens TSV og UB snakker utydelig i bakgrunnen)	
455	JGS	Er norske verdier truet? La oss nå ta det store, demokrati, rettsstat og så videre.	

456	JRH	// Kan du først ta dette med hvor innvandringen, eh, som diskuteres nå mellom MDG og Senterpartiet?	
457	JGS	<p>Ja, men det, men fortsettelsen av det at høsten 2015 så la Trygve og jeg til side skiller og sa: La oss få et bredt forlik. Og det er for å stille opp for dem som sitter i regjering så de kan håndtere en ekst, ekstraordinær situasjon. De som kommer skal oppleve at Norge er samlet. Kommunene skal ta i mot oppleve at Stortinget er samlet. 160 av 169 representanter stilte seg bak. Det var et fantastisk øyeblikk. Ingen parlamenter i Europa klarte det samme. En uke etter, så gir Erna Solberg ansvaret for å forvalte dette brede felles standpunkt til et parti som søker splittelse, som søker anledning for å snakke om vi og de. Som henger ut enkeltgrupper. Og da er vi der, dder vi er i dag.</p> <p>Og det som Trygve sa er helt riktig. Trine og Knut Arild. De er der på grunn av dere. Skal vi endre den politikken, komme tilbake igjen til en kjernenorsk verdi om at vi løser spørsmål sammen, så er det slik at dere kan nå være med på å sikre at de kan fortsette å være i regjering, eller vi kan bytte regjering slik at vi faktisk lever opp til den verdien vi løser problemer sammen.</p>	
458	TSG	// Dette e i hvert fall felt der Jonas Gahr Støre ikke sørge for no bedre politikk. De gangan, de gangan vi fire satt i samme rommet, så fikk en sånn at de asylbarnan som Jonas Gahr Støre skoll kast ut når han va i regjæring, dem har no fått opphold. Vi har tredobla antall kvoteflyktinga som Norge tar i mot, som e my mer rettferdig måte å ta i mot enn det å ha, eh, asylsøkera.	
459	JRH	// Dette skjønner jeg ingenting av, for det at Siv Jensen sier jo at med de rød-grønne så blir..	
460	TSG	// Det e itj alltid Siv Jensen reklamere for det Venstre får gjennom. Det e min jobb å gjør.	
461	JRH	// Nei, men hun reklamerer vel for, antakeligvis er farlig å sleppe de rødgrønne til for et nytt innvandringseksperiment, sier hun. Med mange flere innva...	
462	TSG	// Nei, æ trur, æ veit jo at på mange saker i norsk politikk, så har det at vi har hatt et grønt parti som har hunge i leggen på, dem som styri ført te at vi har fått verna Lofoten og Vesterålen. Gjort mange andre viktige ting.	
463	JRH	// Nå er du over til noe annet, hehe	
464	TSG	Men, og, her sjer vi jo at mitt mareritt e jo at Støre og Trygve Slagsvold Vedum ska holl på sammen, uten Audun Lysbakken. For da kjæm vi te å sjå noe som e noe helt anna enn det vi har sjett, også på dette innvandringsfeltet.	
465	IS	Vi har en diskusjon om norske verdia. Vi har hatt en debatt, eh, dei siste vekene. Audun Lysbakken, ka. Den blir jo ganske tøff og	

		hard den debatten med en gang en begynne å snakke om norske verdia. Korfor det?	
466	AL	<p>Fordi blant annet de som e satt til å styre integreringen e det partiet som har minst interesse av å lykkes med integreringen. Og det mener eg til syvende og sist e Erna Solberg sitt ansvar, og det e dårlig lederskap å gi ansvaret for integreringen til Fremskrittspartiet. Det vi har vært vitne til.</p> <p>Det vi har vært vitne til, eg må fullføre det, for. Det vi har vært vitne til de siste ukene e jo altså at landets integrerings- og innvandringsminister e den pisker opp stemningen, polariserer, sørger for at integreringsdebatten preges av hysteri og moralpanikk der vi burde hatt en debatt på en voksen måte om ka som ska til for å lykkes med integrering.</p>	Applaus
467	IS	// Og ka har Erna Solberg med det å gjære, Sylvi Listhaug har [ut..]	
468	AL	<p>Fordi Erna Solberg har sørget for at Fremskrittspartiet har ansvaret for innvandrings- og integreringspolitikken i regjeringen. Det burde de aldri hatt. Og dessuten så har denne regjeringen, altså de snakker veldig mye om minoritetene, de e flink til å snakke ned, eh, bydeler der det bor mange innvandrere, men så kutter de i norskopplæringen på asylmottak, de bruker mindre penger på områdeløft i de mest utsatte bydelene, sånn at de e jo ikkje interessert i å gjøre det som virker. Så nå må vi snakke litt mindre med sånn høy bråkete stemme, og så må vi komme i gang med å gjøre det som virker, en fornuftig integreringspolitikk, og da har Trine helt rett i at det e veldig</p>	
469	IS	// No må du inn gå inn for landing, Lysbakken.	
470	AL	lurt hvis Jonas blir avhengig av meg og det kan velgerne sørge for.	
471	IS	Solberg	
472	ES	<p>Ja. Jeg tenker at det kunne være greit å gå tilbake til utgangspunktet, liksom, hva er norske verdier, hva er utfordringen for de. For det første så e det sånn at norske verdier de beveger seg. Det er jo sånn at Norge vakke spesielt sympatisk innstilt på homofile hvis du går 40 år tilbake. Vi e blitt det, vi e blitt foregangsland. Norge e blitt nest best i Europa på holdning og arbeid rundt homofile. Så våre... Vi e i endring og det skal vi ta vare på. Jeg mener det e tre strømninger som utfordrer på en måte verdiene. Det ene e innvandring. Jeg trorke vi må glemme det kommer mange til vårt land med et syn på at pater familas bestemmer. Jeg har brukt altså mer en 20 år på å sloss mot tvangsekteskap. Jeg vet at dette e kjempevanskelig, det finnes unge jenter i dette landet, og unge gutter, som opplever at foreldrene gjør valget for de av ektefeller, og som opplever at det nesten e umulig å la vær å stå for det presset. Det ene e det at</p>	

		alle ska ha de samme rettighetene til å gjøre sine egne valg. Utrolig viktig. Det e under press fra de som kommer inn til vårt land. Det ska vi stå for. Det andre som eg tror e helt nytt, det e hvordan, eh, disse ekkokammerne. Det at vi i steden for å leve i en felles offentlighet no leser mer og mer bare de sakene som vi får sirkulert på Facebook-sidene våre. Det betyr at vi kjenner hverandre mindre, [det e mindre felles...]	
473	IS	// E Facebook en trussel mot norske verdia? Ehe (Ier)	
474	ES	Jo, men altså ekko, ekko	
475	IS	// Et eller ant der?	
476	ES	Altså ekkokammerne hvor man sitter og leser de samme sidene, følger de samme tingene, og tror alle e enig med en selv, forde man ikke følger med på den store offentlige debatten, ikke får annen type opplysninger, det e en utfordring som e kjempeviktig å jobbe med. Blant annet norsk ungdom får fremover, for no e det felles at vi kjenner hverandre, vi vet hva hverandre, vi forstår hverandre i vårt samfunn. Det e en del av den tilliten vi har i bunn.	
477	JGS	// Kan jeg få?	
478	ES	Og så mener jeg at den treie ut.. utvikling og utfordringen, det e faktisk at det sekulariserte norske samfunnet, em, presser alle som tror. Og jeg mener altså at vi innimellom går for langt i å aksept... ikke akseptere at religion e viktig. Det e en del av vår historie, vår kultur, men det e også viktig for alle som tror. Og at vi må ha en større respekt for det å tro i vårt samfunn, vi har mere, må ha mer kjennskap til nettopp det. Og på alle disse områdene så e dette utfordringer mot de felles verdiene som jeg egentlig tror alle her e enig om.	
479	JGS	// Men	
480	ES	[Likestilling, toleranse, alt dette] (mens JRH snakker)	
481	JRH	// Vi har hørt poenget. Tusen takk, Solberg. Moxnes.	
482	BM	Ja, det er i hvert fall. Facebook, eh. Facebook truer i hvert fall en åpenbar, eh, norsk verdi. De betaler jo nesten ikke no skatt. Og det må vi få løst. Et annet verdi, som vi har, som vi er stolte av, som åpenbart, eh, trues, eh, det at vi i Norge, vi som bor her, eh, skal ha rett til å bestemme hva som skal skje i landet vårt, altså selvråderetten, den er under press, det ser vi. Og Siv Jensen, hun lovte for eksempel at selvråderetten over finanssektoren den skulle være hellig. Det sa Siv Jensen. I regjering, [har de gitt myndigheten]	Mens applaus-en avtar. Panelet ler.
483	IS	// No skjønne eg ikkje heilt ka du snakka om	
484	BM	I regjering har de gitt myndigheten over til EU.	
485	TSV	// [(bryter inn, men utydelig)]	
486	JRH	// [Haha, den skjønte du]	

487	BM	Det skjønte Senterpartiet. Og det vi ser er at arbeidsfolk i Norge mister retten til å bestemme over egen tariffavtaler til EU, mens Siv Jensen er i regjering. Så det å forsvare selvråderetten, det er en grunnleggende verdi for veldig mange av oss, og, men den svekkes og svekkes og svekkes, så snakker derfor [der](?) mer og mer og mer om norske verdier og om brunost og om burkaer. Men den bløffen der tror jeg folk gjennomskuer ganske greit.	
488	JRH	Altså du angriper Siv Jensen, men den som mister nattesøvnen av sånne tanker, det er Jonas Gahr Støre.	
489	JGS	Nei, jeg mister ikke nattesøvnen av det, men jeg har lyst å...	
490	JRH	// Hvis han snakker om EØS og så videre	
491	BM	// Selvråderetten	
492	JGS	<p>Nei, men jeg tar ikke det på verdidebatten nå, men jeg har lyst på, jeg må også si det, jeg vil, jeg ba om ordet om i sted. Er norske verdier truet? Nei, jeg mener ikke det. Er de under angrep? Ja, det er de. Delvis. Det finnes altså islamistiske terrorister som banker på vår dør. Det er en trussel. Men vi har også trussel fra ytre høyre. 22. juli var en angrep mot norske verdier fra en forvirret, nostalgisk, politisk handling rettet mot Arbeiderpartiet.</p> <p>Så jeg mener, vi må bekjempe det med den spisse enden av politi, etterretning og det som trengs. Begge disse fenomenene som går etter oss. Men så skal vi huske på det PST-sjefen har sagt. Klokt ord. At når de kommer inn i bildet, er det ofte for sent. Og det er en viktig norsk verdi, nemlig at vi integrerer, gir folk ansvar, tar det med. Barnehave, få dem inn i barnehave, derfor må kontantstøtten vike. Få dem inn i skole. Deltakelse, lære dem norsk. Siv Jensen hu vil frata innvandrere velferdsytelser hvis de ikke kan norsk. Og hun vil kutte i norskopplæring. Det er en litt rar sak.</p> <p>Og så må vi få alle disse felles arenaene til å fungere. Vi er et mer mangfoldig samfunn. Det er helt riktig at mange av disse menneskene har kommet til Norge fordi vi har friheter. Og jeg er helt enig med Erna Solberg i at noen av de patrialistiske verdiene som kommer utenfra, de må vi stå opp mot, for de bryter med våre verdier. Men da må vi ha en helt annen tone i denne debatten. Da må vi løse de problemene sammen. Og ikke ha en retorikk som føres av splittelse, som skaper motsetninger, og som gjør veldig mange minoriteter redde. Det uroer meg i dag. [At majoriteten går rundt og er tilfreds, men de er redde. Minoritetene er redde.] (avbrutt av KAH)</p>	
493	KAH	// [Men, men til og med på verdidebatten]. Men til og med på verdidebatten, så komme Arbeiderpartiet og sie at	

		<p>kontantstøtten e et problem. Eg ska vær så ærlig å si. Verdidebatt for en KrF-leder, det e som 17. mai og julaften på ein gong. Og eg trur og for folket, så oppleves en skattedebatt som vi hadde en time, den har de hørt før. Eg trur det e veldig bra at vi diskutere ka som e våre verdia. Og e tenke viktige verdia i vårt samfunn e tillit, det e at vi bryr oss kvarandre og at vi har små forskjella.</p> <p>Men vi må og tørre å ta verdidebatta om vanskelig og krevande ting. Og det e jo sånn at for eksempel da, så ser vi atte gen- og bioteknologi. Det komme til å gi oss mangen utfordringa. Det gir oss enorme muligheta og spørsmålet e, innenfor den type spørsmål. Skal vi la teknologien styra alt, eller skal vi la etikken styra teknologien. Det e den type viktige verdispørsmål som gjør at noken sie at det e en litt rar debatt. Eg trur at det e en veldig viktig debatt. At vi spør ka som e [grunnlagane for vårt samfunn]</p>	
494	IS	// Vi har ikkje tid til å ta bioteknologidebatten her i kveld, men då har du sagt at den vil du gjerne ha vidare. Det e jo en dimensjon over verdidebatten som, som kvila, eh, nemlig forholdet på borgerlig side. Det har vore, eh, tendensa til hissig tona. Vi har sett duellen her i kveld. Men Knut Arild Hareide, det du må forholda deg til e at folk oppfatte det slik at blir det et borgerlig fleirtal, så blir det ei borgerlig regjering. Blant anna med deg som støttespelar. Koffor vil du inn i dette, når du ser kor stor avstanden e?	
495	KAH	Vi ønske å få te en regjering som består av sentrum og Høyre. Det e fordi vi har historiske erfaringa der vi har fått til viktige resultat på det. Så eg gikk til valg for fira år si og sa eg ønskte valgfrihet for barnefamiliene. Det har vi fått til.	
496	JRH	// Men du vil altså Siv Jensen ut av regjering. Hvordan skal du få det til? [Hvis Erna og Siv velger hverandre etterpå] (sammen med KAH)	
497	KAH	[Ja, eg trur jo denna] debatten har vist kor mye bedre Erna Solberg vil ha det visst hu velge sentrum.	
498	IS	Men du skjønna spørsmålet. Korleis ska du få Siv Jensen ut av regjering. Ho har vore heilt tydeleg på at då må noken, hvis eg ska forlate regjeringsko... lokalene][ved eit borgerlig fleirtal] (KAH bryter inn)	
499	KAH	// Ja, det blir et valg som Erna Solberg må ta på.	
500	JGS	// [Erna Solberg] (andre utydelige stemmer prøver å ta ordet)	
501	KAH	Og da e spørsmålet. Ka e det som vi i sentrum har bidratt til? Jo, vi såg vi fikk et statsbudsjett i to tusen [og ...] (blir avbrutt av flere)	

502	IS	Men no går du gjennom sakene. Erna Solberg. Han seie at du må velge mellom han eller Siv Jensen. Det e jo ikkje sånn du ser på denne saka.	
503	ES	Nei. Jeg mener utgangspunktet e at hvist du har et borgerlig flertall, så e det fire partier som må sette seg ned og snakke sammen og finne frem til felles løsninger. Det gjorde vi for fire år siden, vi fant frem til felles løsninger. Vår dør er hele tiden vært åpen for at Krf og Venstre kan gå inn i regjeringen. Eh, men vi har sagt at uansett så e det jo sånn at man e avhengig av hverandre. Om det e vi to som sitter i regjering, eller om det e noen andre kombinasjoner som sitter i regjering. Så e det faktisk sånn at de e avhengig av hverandre for å få flertall.	
504	JRH	// Men kan det komme på tale at du velger sentrum og i steden for Frp?	
505	ES	Eh, utgangspunktet mitt e at jeg ikke velger bort noen. Jeg har tenkt å ha alle fire med.	
506	TSV	I forrige uke så sa Knut Arild Hareide at denne regjeringa ødela for norske distrikt. Og nå står Hareide og har kritisert skatteprofil, skolepolitikk, velferdspolitik, på område etter område og så likevel. Så støtter'n Frp og Høyre i fire nye år. Det er helt uforståelig, Hareide.	
507	KAH	// [Men, men. Men, men. Trygve Slagsvold Vedum.]	
508	TSV	// Jeg vet at du har sterk tro, men du [har veldig mye tvil. Du må] begynne å tro på det du faktisk sier.	
509	KAH	Men, men. Det du. Hvem var det som bidro til å legga ned skattekontor i løpet av disse årene? Jo, det vakje meg. Det var Arbeiderpartiet. Det var de som skaffa fleirtal der. Paradokset e at den rødgrønne la ned ennå flere skatte[kontor enn den blåblå regjering]	
510	TSV	// [Men paradokset er, Knut Arild Hareide, at du...]	
511	KAH	// [Kem va e det som ... forsvarspolitik] (veldig uklart)	
512	JRH	Jonas Gahr Støre, det er, eh, unnskyld Hareide. Vi må ta, eh, Støre fordi det går mot, helt på slutten og det ville ikke vært rettfærdig å snakke om litt regjeringsskuss her, hvis vi ikke hadde fortalt om det også er ikke helt syleklart hos deg.	
513	JGS	Nei, men det som er felles på min side er at vi må bytte flertallet. Disse fire må miste flertall, for jeg tror det at Venstre har valgt Fremskrittspartiet og Høyre. Jeg tror Krf er i samme liga. Får de flertall, så forsetter de to. Matematikken er slik. Da må vi bytte ut det flertallet. Faller det flertallet, så er det partier som sier at da peker de på en arbeiderpartiledet regjering, og jeg er villig til å sette meg ned med, jeg har samarbeidet med dette partiet og med det partiet. Jeg har sagt at disse to partiene er det ikke	

		<p>aktuelt for Arbeiderpartiet å sitte i regjering med. Vi kan samarbeide med dem.</p> <p>Så hadde vi døren åpen til sentrum, for de sa de ville ha et skifte. Venstre har akkurat sagt at de vil beholde Fremskrittspartiet i regjering. Døren er lukket. Hareide mer i tvil. Men nå får velgerne avgjøre.</p>	
514	JRH	<p>Det er greit. Velgerne skal avgjøre. Det betyr at, eh, vi har i hvert fall kommet til slutten av denne debatten. Du kan fortsatt, eh, stemme fram til etter Kveldsnytt faktisk på hvem av disse ni du synes gjorde det aller best i kveld, for da er det sånn nachspiel, eller etterfest som det heter.</p>	
515	IS	<p>Etterfest blir det etter Kveldsnytt, der vi landa denne første partileierdebatten. Som e slutt. Vi må seie tusen takk til først og fremst partileierane. [Vi må]</p>	
516	JRH	<p>Tusen takk til alle dere som satt hjemme og så på. Og takk til – Arendal kulturhus</p>	
517	IS	// [Aren..] (samtidig med JRH)	
518	JRH	Takk for oss.	Klipper til avstands-bilde fra salen.
519	IS	Vi sjåast!	Rulle-teksten går over bilde av salen som klapper
520	JRH	Takk.	